

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΜΕ'

ΙΩ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ - ΤΗΛ. 72.18.308

1 - 15 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1996

ΑΡΙΘ. 13

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Μνήμη του αγίου Ἀριστάρχου. — Μητροπ. Πατρῶν Νικοδήμου, Μηνύματα Μεγάλης Ἑβδομάδος. — Μητροπολ. Σισανίου Ἀντωνίου, «Ὁ Θεὸς ὑπερηφάνους ἀντιτάσσει, ταπεινοὺς δὲ δίδωσι χάριν». — Ἰω. Φουντούλη, Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικῆς, κανονικῆς καὶ ἄλλης ἀπορίας. — Ἀρχιμ. Μ. Φ., Ἐπισημάνσεις. — Πρωτοπρ. Ἰωάν. Ἀθ. Ἀντωνοπούλου, Τὸ ἐγκόλπιον τοῦ νεωκόρου. — Πρεσβ. Κων. Ν. Καλλιανοῦ, Σχέσεις Σκοπέλου καὶ Ἀγίου Ὁρους (17ος-19ος αἰ.). — Ἀλ. Μ. Σταυρόπουλου, Μαθήματα σχολνοβασίας. — Ἀνδρέα Ν. Παπαβασιλείου, Ἐπιμόρφωση τοῦ θεολόγου. — Παναγ. Θ. Παπαθεοδώρου, Λόγος ἀμετάφραστος. — Ἀποστ. Ἀντουλάτου, Ἡ μετάβαση ἀπὸ τὴν ἀνωνομία στὴν ἐπωνυμία στὴν ὀρθόδοξη ἀγιογραφία. — Φς, Τὸ βιβλίο. — Νικ. Κ. Δρατσέλλα, Ἡ ἸΔ' Κατήχησις πρὸς φωτιζομένους. — Εἰρήνης Οἰκονομίδου, Ἡ Σαμοθράκη σ' ἀρχαῖα καὶ τὰ χριστιανικὰ χρόνια. — Μ. Μελ., Ἐπίκαιρα.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΤΗΣ
ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Ἀθήναι, Ἰασίου 1 — Τηλέφωνο
72.10.734 • Προϊστάμενος Τυπο-
γραφείου: Σωκράτης Μαυρογόνα-
τος, Ἡλείου 132 — Πέραμα.

Μνήμη τοῦ αγίου Ἀριστάρχου

Τοῦ κ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Ἀνάμεσα στοὺς ἐκλεκτοὺς συνεργάτες τοῦ Ἀπ. Παύλου, οἱ ὅποιοι ἦσαν πιστοὶ καὶ ἀφωσιωμένοι σ' αὐτὸν καὶ ἀναφέρονται ἰδιαιτέρως τόσον σὲ μερικῆς ἐπιστολῆς του ὅσον καὶ στὶς «Πράξεις τῶν Ἀποστόλων», ξεχωριστὴ θέσι κατέχει ὁ ἅγιος Ἀρίσταρχος, τοῦ ὁποίου τὴ μνήμη ἐορτάζει ἡ μὲν Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία μας τὴν 27ῃ Σεπτεμβρίου, ἡ δὲ ΡΚαθολικὴ Δυτικὴ Ἐκκλησία τὴν 4ῃ Αὐγούστου. Ὁ ἅγιος αὐτὸς ἀνῆκε στὸν εὐρύτερο κύκλο τῶν Ἑβδομήκοντα Ἀποστόλων, οἱ ὅποιοι, συμπαριστάμενοι στὸ ἔργο τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων, συνετέλεσαν καὶ αὐτοὶ στὴν ἀνέγερσι τοῦ χριστιανικοῦ οἰκοδομήματος καὶ στὴν ἐξάπλωσι τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Ἀρίσταρχος, ποὺ ἦταν «Μακεδὼν Θεσσαλονικεὺς» (Πράξ. κζ' 2 καὶ κ' 3), συναρπάσθηκε τόσον ἀπὸ τὴν ἀκτινοβολοῦσα προσωπικότητα τοῦ Ἀπ. Παύλου, ὥστε ἐγκατέλειψε τὴν ἡσυχὴ ζωὴ καὶ τίς ἀσχολίες του στὴν Θεσσαλονίκη καὶ ἐγένε «συνεργός» (Φιλήμ. 24) καὶ «συνείπετος αὐτῶν» (Πράξ. ιθ' 29) τοῦ Μεγάλου Ἀποστόλου καὶ «συνείπετος αὐτῶν» (Πράξ. κ' 3). Ἔτσι μπορούμε νὰ φαντασθοῦμε, ὅτι καὶ γιὰ τὸν ἅγιο Ἀρίσταρχο ἰσχύουν οἱ λόγοι τοῦ Ἀπ. Παύλου: «Ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς ὑπερβαλλόντως..., ὁδοιπορίαις πολλάκις, κινδύνους ποταμῶν, κινδύνους ληστῶν, κινδύνους ἐκ γένους, κινδύνους ἐξ ἔθνων, κινδύνους ἐν πόλει, κινδύνους ἐν ἐρημίᾳ, κινδύνους ἐν θαλάσῃ, κινδύνους ἐν ψευδαδέλφοις, ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν λιμῶ καὶ δίψει, ἐν νηστείαις πολλάκις, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι» (Β' Κορ. ια' 23-27).

Ὁ Ἀρίσταρχος συνώδευσε τὸν Ἀπ. Παῦλο τουλάχιστον σὲ μεγάλο μέρος τοῦ τελευταίου του ταξιδίου στὰ Ἱεροσόλυμα (Πράξ. κ' 3). Ὅταν ἐφθασαν στὴν «Ἐφεσίῳν πόλιν νεωκόρον οὖσαν τῆς μεγάλης θεᾶς Ἀρτέμιδος» (Πράξ. ιθ' 35), οἱ ζημιοῦμενοι οἰκονομικῶς ἐκ τῆς ἐξάπλώσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἱερόδουλοι, μάγοι, θεατρῖνοι, μουσικοί, ἀστρολόγοι, ἔμποροι ἀναμνηστικῶν κ.ἄ. ξεσηκώθηκαν ἐναντίον τῶν κηρύκων τοῦ Εὐαγγελίου. Τότε κινδύνευσε ἡ ζωὴ τοῦ Ἀπ. Παύλου καὶ τῶν κακοποιηθέντων συνεργατῶν του. «Ὅταν ἐπλήσθη ἡ πόλις ὅλη τῆς συγχύσεως, ὠρμησάν τε ὁμοθυμαδὸν εἰς τὸ θέατρον συναρπά-

ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ

ΜΕΡΟΣ Β'

ΜΕΓΑΛΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

Του Σεβ. Μητροπολίτου Πατρῶν κ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ

11. Ο Α' ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΕΣΤΑΥΡΩΜΕΝΟΥ

«Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἶδας τί ποιοῦσι» (Λουκ. γγ' 34)

Οἱ στρατιῶται τοῦ ἡγεμόνος ἐστήριξαν ὄρθιον τὸν Σταυρόν. Ἄνυψωσαν ἐπ' αὐτοῦ διὰ σχοινίων τὸν Κύριον. Ἔδεσαν ἐπὶ τοῦ ξύλου τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας Του. Ἐπῆραν κατόπιν εἰς χεῖράς των τὰ καρφία. Τοποθετοῦν τὸ ἓνα ἐπὶ τῆς παλάμης τῆς μᾶς χειρὸς τοῦ Κυρίου καὶ κτυποῦν διὰ τῆς σφύρας ἀλύπητα μέχρις ὅτου διαπερᾶ τὴν χεῖρα καὶ καρφώνεται εἰς τὸ ξύλον. Τὸ ἴδιο ἐπαναλαμβάνουν ἀνηλεῶς καὶ ἐπὶ τῆς ἄλλης χειρὸς καὶ ἐπὶ τῶν ποδῶν τοῦ Ἐσταυρωμένου.

Οἱ καταδικαζόμενοι εἰς τὴν φοβερὰν αὐτὴν ποι-

νὴν τῆς σταυρώσεως, κατὰ τὴν ὥραν ποὺ τοὺς ἐκάρφωναν ἐπὶ τοῦ ξύλου, ἐξέβαλλον συνήθως φοβερὰς κραυγὰς ἀπὸ τοὺς πόνους. Καὶ ἄλλοι μὲν ἐξεστόμιζαν κατάρεις, ὕβρεις καὶ βλασφημίας κατὰ τῶν σταυρωτῶν, ἄλλοι δὲ ἐπεκαλοῦντο τὴν στοιχειώδη ἀνθρωπίνην εὐσπλαγχτίαν καὶ συμπάθειαν, ἵνα κατὰ κάποιον ἀμεσώτερον τρόπον τοὺς θανατώσουν τὸ ταχύτερον, διὰ νὰ τεθῆ τέρμα εἰς τὸ ἀφόρητον μαρτύριον τῶν πόνων καὶ τῶν σπαραγμῶν τοῦ σώματος.

Τοὺς πόνους καὶ τὰς ὀδύνας αὐτὰς αἰσθάνεται βαθύτατα καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν. Οἱ θανάσιμοι ἐχθροὶ του τὸν ἐκρέμασαν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ἐν μέσῳ δύο ληστῶν, ὡς κακοῦργον. Καὶ οἱ πόνοι ἀμιλλῶνται πρὸς τὸν τέλειον ἐξευτελισμὸν καὶ τὴν κατασχύνην τοῦ

σαντες Γάϊον καὶ Ἀρίσταρχον Μακεδόνας, συνεκδήμους Παύλου» (Πράξ. ιθ' 29).

Ὁ Ἀρίσταρχος ἦταν ἐπίσης συνοδὸς κατὰ τὸν πλοῦν τοῦ δεσμώτου Ἀπ. Παύλου πρὸς τὴν Ρώμην. Ὁ πλοῦς αὐτὸς ἄρχισε μὲ τὴν ἐπιβίβασι σὲ πλοῖο στὸ λιμάνι Ἀδραμυντίου, πόλι τῆς Μυσίας (στὸ βάθος τοῦ Ἀδραμυνηνοῦ κόλπου, ἀπέναντι στὴ Λέσβο). Ὁ Λουκᾶς διηγεῖται στίς «Πράξεις τῶν Ἀποστόλων»: «Ἐπιβάντες δὲ πλοίῳ Ἀδραμυνηνῶ... ἀνήχθημεν, ὄντος σὺν ἡμῖν Ἀριστάρχου Μακεδόνης Θεσσαλονικέως» (Πράξ. κζ' 2). Ἐκτὸς τοῦ Λουκᾶ, ὁ Ἀρίσταρχος ἦταν ὁ μόνος ποὺ ἀναφέρεται νὰ συνοδεύῃ τὸν Ἀπ. Παῦλο κατὰ τὸν πλοῦν αὐτόν. Ἐξῆσε ὅλην τὴν περιπετειώδη Ὀδύσεια τοῦ ταξιδίου αὐτοῦ. Καὶ στὴ Ρώμην συντρόφευε τὸν φυλακισμένο Ἀπ. Παῦλο στὸ κελλὶ του. Ἦταν «συναιχμάλωτος» αὐτοῦ (Κολ. δ' 10) —πιθανώτατα ὄχι ὡς κατάδικος, ἀλλά— «ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας καὶ ἀποφάσεως» (Π. Τρεμπέλας) καὶ «σὺν αὐτῷ τὰ τῶν αἰχμαλώτων ὑφίστατο» (Ζιγαβηνός). Στὸ κελλὶ αὐτὸ τῆς φυλακῆς εἶχε τὴν εὐτυχία νὰ ἀκούῃ τὴ διδασκαλία τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἐθνῶν καὶ νὰ συναναστρέφεται μεγάλες χριστιανικὲς προσωπικότητες, ποὺ ἐπισκέφθησαν τὸν Ἀπ. Παῦλο στὴ φυλακὴ καὶ ν' ἀκούῃ γιὰ τὴν ἀνθησι τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν τους. Ἀνάμεσα στίς προσωπικότητες αὐτὲς ξεχωριστὴ θέσι κατεῖχαν λ.χ. ὁ στυλοβάτης τῆς Ἐκκλησίας τῶν Κολοσσῶν Ἐπαφρᾶς (Κολοσ. δ' 12), ὁ ἐμπρόσωπος τῆς ἐμ-

ψυχουμένης ἀπὸ τὴν ἀγία Λυδία Ἐκκλησίας τῶν Φιλιππίων Ἐπαφροδίτος (Φιλιπ. δ' 18) κ.ἄ.

Ὁ Ἀρίσταρχος εἶχεν ἐπίσης τὴ χαρὰ μέσα στὸ κελλὶ τοῦ δεσμώτου Ἀπ. Παύλου νὰ παρακολουθήσῃ τὴ συγγραφὴ, κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ λυχνarioῦ, μερικῶν ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων ἐπιστολῶν του (λ.χ. πρὸς Κολλοσαεῖς, πρὸς Φιλιππησίους, πρὸς Φιλήμονα). Μποροῦμε νὰ φαντασθοῦμε τὴν πνευματικὴ ἔξαρσι στίς συζητήσεις τοῦ Ἀπ. Παύλου μὲ τὸν «συναιχμάλωτόν» του Ἀρίσταρχον, ὅπως καὶ μὲ τοὺς ἄλλους ἐπισκέπτες του μέσα στὸ κελλὶ τῆς φυλακῆς, ποὺ εἶχε γίνῃ ἀληθῶς «χώρος μυσταγωγίας» καὶ «οἰκογενειακὸ παρεκκλήσιο» (Holzner).

Συμφώνως πρὸς λατινικὴ παράδοσι ὁ ἐκ τῶν Ἐβδομήκοντα Ἀποστόλων ἅγιος Ἀρίσταρχος ἐγένεν ἐπίσκοπος τῆς Θεσσαλονίκης, ἐνῶ κατὰ τὶς ἐλληνικὲς παραδόσεις ἐγένε ἐπίσκοπος Ἀπαμείας τῆς Φρυγίας, ὅπου ἀνέπτυξε μεγάλη ἱεραποστολικὴ δράσι. Κατὰ τὴν ἐπισήμανσι τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, «ἐν τῷ Συναξαριστῇ τοῦ Νικοδήμου ἡ τοῦ Ἀριστάρχου μνήμη φέρεται καὶ τὴν 14 Ἀπριλίου ὁμοῦ μετὰ τοῦ Πούδη καὶ Τροφίμου ἐκ τῶν Ἐβδομήκοντα καὶ τούτων» ἐν δὲ τῷ κοινῷ αὐτῶν ὑπομνήματι λέγεται ὅτι ἀκολουθοῦντες τὸν Ἀπ. Παῦλον μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἀπεκεφαλίσθησαν καὶ οὗτοι ὑπὸ τοῦ Νέρωνος».

Ἐσταυρωμένου. Οἱ παριστάμενοι «εἰς τὸ ἄλλος τῶν τραυμάτων Του προσέθηκαν» ἐμπαιγμὸν, χλευασμὸν καὶ εἰρωνείαν. Ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ δὲν φαίνεται νὰ ἐκσπᾶ κατὰ τῶν κεφαλῶν των. Δὲν θὰ ἀνοίξῃ ἀράγε καὶ Αὐτὸς τὸ στόμα του νὰ ἐκβάλλῃ κραυγὴν πόνου ἢ νὰ καταφερθῇ κατὰ τῶν σκληρῶν βασανιστῶν του;

Ὅχι, ἀδελφοί. «Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη» καὶ ὡς ἄμνος ἄφρονος οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ. Ὅπως τὸ ἄκακον ἀρνίον, δὲν ἀνοίγει τὸ στόμα Του. Σιωπᾶ διὰ τὴν θηριωδίαν ἐκείνων ποὺ Τὸν μεταχειρίζονται ὡς τὸν μᾶλλον ἀποτρόπαιον κακοῦργον. Ἀνοίγει δὲ διὰ πρώτην φορὰν τὸ στόμα του τότε καὶ διὰ τί;

Μέσα εἰς τὴν θλίψιν καὶ τὴν ἀγωνίαν τοῦ σταυροῦ· μέσα εἰς τὴν ὀδύνην, τὴν ὁποίαν τοῦ προκαλεῖ ὁ ἀκάνθινος στέφανος· ἀνάμεσα εἰς τοὺς πόνους τοὺς ὁποίους δοκιμάζει ἀπὸ τὰ διάτρητα χέρια καὶ πόδια Του, ἀνοίγει τὸ στόμα Του, διὰ νὰ συνθέσῃ τὸν ὑπεροχώτερον ὕμνον τῆς ἀγάπης καὶ τῆς συγγνώμης. Τί λέγει; «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς» οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιῶσι!»!

* * *

1. «Πάτερ»· εἶναι ἡ πρώτη λέξις ποὺ ἐξερχεται ἀπὸ τὰ ἡμιθανῆ αὐτοῦ χεῖλη. Πρὸς τὸν οὐράνιον Πατέρα Του ἀπευθύνεται. Πρὸς ποῖον ἄλλον νὰ ὑψώσῃ τὸ βλέμμα; Πρὸς ποῖον νὰ στρέψῃ τοὺς ὀφθαλμούς; Πρὸς ποῖον νὰ κατευθύνῃ τοὺς λόγους τῆς προσευχῆς Του, εἰ μὴ πρὸς τὸν Πατέρα; «Τὸ ποτήριον ὃ δέδωκέ μοι ὁ Πατήρ, οὐ μὴ αὐτὸ πῶς;», ἔλεγε προηγουμένως εἰς τὸν Πέτρον. Τὸν Πατέρα λοιπὸν ἐπικαλεῖται κατὰ τὴν σκληρὰν αὐτὴν ὥραν ποὺ δοκιμάζει ὄντως μὲ ὄλην του τὴν πικρίαν τὸ ποτήριον τοῦ πόνου καὶ τῆς ὀδύνης. Τὸν ὀνομάζει —ὅπως συνήθιζε νὰ Τὸν ἀποκαλῇ— *Πατέρα*, ἵνα διὰ τοῦ ἐκφραστικωτάτου αὐτοῦ ὀνόματος ἀπευθυνθῇ εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱὸν Του. «Πάτερ», λέγει, εἰς τὴν πατρικὴν σου καρδίαν ἀποτείνομαι. «Πάτερ» σοῦ ὀμιλεῖ ὁ Υἱὸς Σου ὁ μονογενής. «Πάτερ», «Σὺ πάντοτε μοῦ ἀκούεις». Καὶ τώρα, κατὰ τὴν φοβερὰν αὐτὴν ὥραν, δὲν θὰ ἀποκρούσῃς, δὲν θὰ ἀρνηθῆς αὐτὸ ποὺ σοῦ ζητεῖ ὁ Υἱὸς Σου ὁ ἀγαπητός. Τὸ συλλογιζόμεθα, ἀδελφοί μου; Ὁ Ἐσταυρωμένος λυτρωτὴς μας κάμνει χρῆσιν τῆς παρησίας ποὺ ἔχει ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ ὡς Υἱὸς Του ἀγαπητός, διὰ νὰ συνηγορήσῃ, ὡς Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα, χάριν τῶν σταυρωτῶν Του. Καὶ ὄχι μόνον χάριν αὐτῶν. Διότι καὶ ὅλους τοὺς ἀμαρτωλοὺς ὅλων τῶν ἐποχῶν «οὐκ ἐπαισχύνεται ἀδελφοὺς αὐτοὺς καλεῖν», διὰ νὰ ἔχωμεν ἐξησφαλισμένην τὴν συνηγορίαν Του, ἵνα μᾶς δοθῇ τὸ θεῖον ἔλεος. Ποῖος δὲν θὰ ἐθεώρει πολὺτιμον συμπαραστάτην τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως ὅταν ἐκεῖνος, μὲ τὸ πριγκηπικὸν του κύρος, ζητῇ ἀπὸ τὸν βασιλέα πατέρα του χάριν ὑπὲρ

τοῦ καταδίκου, καὶ μάλιστα ὅταν τὸν καταδίκον αὐτὸν ὁ βασιλόπαις τὸν θεωρῇ καὶ τὸν ὀνομάξῃ ἀδελφόν του —παρ' ὄλην του τὴν ἀναξιοτητα— καὶ ἐκδηλώσῃ δι' αὐτὸν ἰσάδελφον ἐνδιαφέρον; Ἴδου διατί ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης παρηγορεῖ καὶ ἐνθαρρύνει πάντα ἀμαρτήσαντα ἄνθρωπον, λέγων· «ἐάν τις ἀμαρτή, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν Πατέρα Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον» καὶ αὐτὸς ἰλασμός ἐστι περὶ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν». Ἴδου διατί καὶ ὁ θεῖος Ἀπ. Παῦλος, ἀτενίζων τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου, μᾶς προτρέπει νὰ «προσερχώμεθα μετὰ παρησίας (χωρὶς φόβον ἢ δισταγμὸν) τῷ θρόνῳ τῆς χάριτος, ἵνα λάβωμεν ἔλεον καὶ χάριν εὐρωμεν εἰς εὐκαιρον βοήθειαν».

2. Ἄλλ' ἄς ἐμβαθύνωμεν περισσότερον εἰς τοὺς λόγους τοῦ θεοῦ Λυτρωτοῦ. «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς». Ἡ συγγνώμη καὶ ἡ ἄφεσις ἴδου τὸ πρώτιστον αἴτημα τοῦ Ἐσταυρωμένου Σωτῆρος. Προσεύχεται ὑπὲρ ὅλων ἐκείνων ποὺ τὸν εἶχαν ὀδηγήσει εἰς τὸ ἰκρίωμα τοῦ Γολγοθᾶ. Ναί. Προσεύχεται διὰ τοὺς ἱερεῖς καὶ Γραμματεῖς τῆς συναγωγῆς, οἱ ὅποιοι συνώμοσαν ἐναντίον Του. Προσεύχεται διὰ τοὺς Ἀρχιερεῖς, οἱ ὅποιοι τὸν ἐκήρυξαν ἔνοχον θανάτου. Προσεύχεται διὰ τὸν δούλον, ὁ ὁποῖος τὸν ἐρράπισε. Διὰ τὸν Πιλάτον, ὁ ὁποῖος Τὸν παρέδωκεν εἰς τὸν Σταυρὸν. Διὰ τοὺς ψευδομάρτυρας, οἱ ὅποιοι Τὸν ἐσυκοφάντησαν. Διὰ τοὺς στρατιώτας, οἱ ὅποιοι Τὸν ἐνέπειξαν, τὸν ἐνέπτυσαν καὶ Τὸν ἐκολάφισαν. Διὰ τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος Τὸν ὕβρισε καὶ ἐφώναξε μὲ μανίαν τὸ «σταυρωθήτω». Διὰ τοὺς δημίους, οἱ ὅποιοι Τὸν ἐσφαγίασαν. «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς». Ὡ ἀγάπης ὠκεανός! Ὡ συγγνώμη ὑψίστη.

Εἶχε κηρύξει ὁ Ἰδιος τὸ «ἀγαπάτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς». Καὶ ὁμολογουμένως διὰ πρώτην φορὰν ἠκούσθη εἰς τὸν κόσμον τοιαύτη διδασκαλία. Κανεὶς φιλόσοφος καὶ κανεὶς θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς δὲν κατώρθωσε νὰ ἀνέλθῃ οὔτε θεωρητικῶς οὔτε πρακτικῶς μέχρι τοῦ ὕψους τῆς ἀγάπης πρὸς τοὺς ἐχθροὺς καὶ τῆς ὑπὲρ αὐτῶν προσευχῆς. Ἄλλ' ὁ Υἱὸς τῆς Παρθένου δὲν ἐδίδαξε μόνον τὴν ὑπερκόσμιον καὶ ἀθάνατον αὐτὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐφήρμοσε ἐπακριβῶς καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ βίου του, μάλιστα δὲ κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς ζωῆς του. Τότε, πρὸ πάντων· προσηλωμένος ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ· ἐνῶ τὸ αἷμα ἔρρεεν ἀπὸ τὰς πληγὰς Του· ἐνῶ ἡ ψυχὴ Του εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀγωνίαν τοῦ θανάτου· ἐνῶ ἤκουε περίξ αὐτοῦ τὴν κατακραυγὴν καὶ τὸ ἀνάθεμα τοῦ λαοῦ, ὁ Χριστὸς ἐπέδειξεν ὅλον τὸ ἠθικὸν μεγαλεῖόν Του καὶ ἐξήσκησεν ὄλην τὴν δύναμιν τῆς ἀγάπης. Καὶ μὲ ἓνα στόμα, τὸ ὁποῖον πρὸ ὀλίγου οἱ σταυρωταὶ του εἶχαν ποτίσει ὄξος καὶ χολήν· μὲ

μίαν γλώσσαν, τὴν ὁποίαν εἶχε ξηράνει ἡ ἀγωνία τοῦ Σταυροῦ, ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Πατέρα Του τὴν θερμοτέραν προσευχὴν τῆς ἀγάπης ὑπὲρ τῶν σταυρωτῶν του: «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς...». Ἐὰν ἐκεῖνοι εἶπαν «τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν», ἐγὼ θέλω καὶ ζητῶ νὰ γίνῃ τὸ αἷμα μου αὐτὸ ἐξιλαστήριον διὰ τὴν φοβερὰν αὐτὴν ἁμαρτίαν των.

Καὶ ἡ ἀγάπη αὐτὴ εἶναι ἀδύνατον νὰ εἶναι ἀπλῶς ἀνθρωπίνη. Ὅχι μόνον διότι τοιοῦτον ὕψος ἀγιότητος μαρτυρεῖ ἀπόλυτον τελειότητα ὑπερβαίνουσαν τὰ ἀνθρώπινα ὄρια, ἀλλὰ καὶ διότι αὐτὸ τοῦτο τὸ αἴτημα τοῦ Ἐσταυρωμένου — τὸ πρῶτιστον μάλιστα αἴτημα ποῦ ἠκούσθη ὡς προσευχὴ ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ Σταυροῦ του — μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Ἐσταυρωμένος Λυτρωτὴς περιέβαλλε τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ὅχι δι' ἀνθρωπίνης, ἀλλὰ διὰ θείας ἀγάπης, ἀγάπης ποῦ αἰσθάνεται παρηγορίαν καὶ χαρὰν διὰ τὴν λύτρωσιν καὶ σωτηρίαν καὶ τῶν χειροτέρων ἁμαρτωλῶν. Πράγματι, μόνον ἓνας Θεὸς ἦτο δυνατόν, ἐν μέσῳ τόσῳ φορικτῆς ἀγωνίας, νὰ ἐκδηλώσῃ, ὑπεράνω πάντων τῶν ἄλλων ἐνδιαφερόντων του, τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ διὰ ἐκείνων ποῦ ἐφθασαν μέχρι τοιαύτης κακουργίας.

3. Καὶ ὁ Ἐσταυρωμένος ἐπιτείνει τὴν συνηγορίαν Του: «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιούσι». Διὰ τῆς προσθήκης τῶν τελευταίων τούτων λέξεων θέλει νὰ προβάλῃ καὶ ἐλαφρυντικὰ διὰ τοὺς σταυρωτάς Του, διὰ νὰ παρουσιάσῃ τὴν ἁμαρτίαν των ὡς συγγνωστήν.

Πράγματι, ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ δὲν εἶχε πλήρη γνῶσιν καὶ συναισθησιν ὅτι ἐσταύρωσε τὸν Κύριον τῆς δόξης. Ἐν τῷ προσώπῳ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου δὲν κατώρθωσαν νὰ διακρίνουν τὸν προσδοκώμενον Μεσσίαν. Διότι ἐκεῖνοι ἀνέμενον μεσσίαν ἐπίγειον δυνάστην, μέλλοντα νὰ πατάξῃ τοὺς Ῥωμαίους κατακτητὰς των ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾶ, νὰ ἐκδιώξῃ αὐτοὺς ἐκ τῆς χώρας των καὶ νὰ ἰδρῶσῃ ἐνδοξον ἐπίγειον βασιλείαν. Ἀντὶ τούτου ἔβλεπον τὸν Ἰησοῦν ἐν μέσῳ τόσῃς ἀσημότητος καὶ ταπεινότητος νὰ κυκλοφορῇ ἀνά τὴν χώραν των. Καὶ κατ' αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἐκ μέρους τῶν ἐχθρῶν του διωγμούς, καὶ κατ' αὐτὰ τὰ μαρτύρια εἰς τὰ ὁποῖα τὸν ὑπέβαλαν, δὲν εἶδαν νὰ ἐκπαῖ ἡ θεία ὀργὴ ἢ νὰ ἐνεργήσῃ ἄνωθεν ὁ ἐπουράνιος Πατὴρ πρὸς σωτηρίαν Του. Ἐπίστευσαν λοιπὸν ὅτι παρεπλήρησε τὸν λαὸν μὲ τὰς μεσσιακὰς διεκδικήσεις του καὶ ὅτι ἐγένε αἰτία νὰ χλευασθῇ καὶ νὰ βεβηλωθῇ ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ, τὸ ἰδεῶδες καὶ ἡ ἱερὰ ἐλπίς τοῦ Ἰσραὴλ περὶ τοῦ ἀναμενομένου μεσσίου. Δὲν τὸν ἐγνώρισαν λοιπὸν. Δὲν ἀνεγνώρισαν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ τὸν Μεσσίαν τῆς ἀνθρωπότητος. «Εἰ γὰρ ἐγνώσαν, οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν» (Α' Κορ. 2,8) λέγει σχετικῶς ὁ ἀπ. Παῦλος.

Ἄλλοίμονον! Ὑπάρχουν ἁμαρτίαι, τὰς ὁποίας ἐνεργοῦν οἱ ἄνθρωποι χωρὶς νὰ ξεύρουν τί κάμνουν! Καὶ δύνανται νὰ διαπράττουν ἐγγλήματα, ὅπως οἱ δήμοι τοῦ Σωτήρος, χωρὶς νὰ αἰσθάνονται τὸ βάρος τῆς ἐνοχῆς των. Ἄλλ' ἡ ἄγνοιά των προήρχετο καὶ ἐξ ἰδίας ὑπαιτιότητος. Διότι μπορούσαν κάλλιστα νὰ γνωρίσουν τὸν Κύριον ὡς Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ πιστεύσουν εἰς αὐτόν. Ὁ ἅγιος βίος Του ἐπὶ ἔτη ἔλαμπε καὶ ἀπίστραπτεν ἐνώπιόν των. Τὰ θαύματά Του ἐγίνοντο πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν των. Ἡ διδασκαλία Του, πράγματι ὑπερκόσμιος — διότι «οὐδέποτε οὕτως ἐλάλησεν ἄνθρωπος» — ἐφανέρωνεν ὅτι δὲν προήρχετο ἐκ τῆς γῆς. Ἀλλὰ ἀκόμη τόσαι προφητεῖαι τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην ἐξεπληρώνοντο θαυμαστῶς ἐν τῷ προσώπῳ Του. Ἐν τούτοις, αὐτοὶ θεληματικῶς ἔμεναν τυφλοὶ ἐνώπιον τῆς ἀποκαλυπτομένης θεότητος τοῦ Κυρίου τυφλωμένοι (ἡ ἄρχουσα τάξις κυρίως) ἀπὸ πάθη καὶ συμφέροντα καὶ πολιτικὰς καὶ δημαγωγικὰς ἐπιδιώξεις. Ἡ ἁμαρτία των λοιπὸν προέρχεται ἐξ ἐνόχου ἀγνοίας.

Ἡμεῖς ὁμῶς, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ὅταν ἁμαρτάνωμεν, ἔχομεν ἄραγε τὸ ἐλαφρυντικὸν τῆς ἀγνοίας; Ὑπάρχει βεβαίως καὶ ἀμόρφωτος κόσμος. Καὶ ἴσως ἡ ἔλλειψις μορφώσεως νὰ δικαιολογῇ ὠρισμένας παρεκτροπὰς. Πῶς θὰ δικαιολογηθῇ ὁμῶς ὁ μορφωμένος ἄνθρωπος, ὅταν ἐμφανίζεται παραβάτης τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ; Εἰς ἐποχὴν δέ, κατὰ τὴν ὁποίαν ὑπάρχουν ἄφθονα τὰ πνευματικὰ μέσα καὶ ἀνθισ τῆς χριστιανικῆς κινήσεως, ἐπιτρέπεται νὰ ὑπάρχουν χριστιανοὶ ἀγνοοῦντες τὸ Εὐαγγέλιον; Ὁ Κύριος ἐσταυρώθη χάριν ἡμῶν. Καὶ ἡμεῖς θὰ ἐπιτρέψωμεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν μας νὰ ὑστερῇ εἰς δεῖγματα χριστιανικῆς ὠριμότητος καὶ νὰ παρουσιάξῃ τὸ φαινόμενον ἀνθρώπων ἀγνοοῦντων — ἐν πλήρει 20ῷ αἰῶνι — τὸν Χριστὸν καὶ τὰς χριστιανικὰς ἀπαιτήσεις καὶ ἐκδηλώσεις;

ὦ! Κύριε, ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τῆς πωρώσεως καὶ τῆς ἀγνοίας ταύτης. Δὸς νὰ συναισθανθῶμεν τὰς ἁμαρτίας μας καὶ νὰ μετανοήσωμεν δι' αὐτάς. Σὺ δέ, Κύριε, ὁ Ὅποιος «λοιδορούμενος οὐκ ἀντελοιδώρεις καὶ πάσχων οὐκ ἠπεῖλεις» δόσε καὶ εἰς ἡμᾶς τὴν διάθεσιν νὰ συγχωρῶμεν τοὺς πταίοντας εἰς ἡμᾶς καί, προτοῦ ἐξέλθωμεν ἐκ τοῦ Ναοῦ Σου σήμερον, νὰ ἐπαναλάβωμεν ἀπὸ καρδίας δι' ὅλους τοὺς λυπήσαντας ἡμᾶς τὴν προσευχὴν τὴν ἰδικὴν Σου: «ἄφες αὐτοῖς» οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιούσι». Ἴνα τοιοιουτρόπως, Κύριε, καὶ ἡμεῖς δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν εἰς τὸ ἔλεος καὶ τὴν συγγνώμην Σου ποῦ ἀπέρρευσε ἐκ τοῦ Σταυροῦ Σου. Καρδιά τοῦ Ἐσταυρωμένου μας Λυτρωτοῦ τί λέγεις;...

«Πάτερ ἄφες αὐτοῖς» οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιούσι».

(Συνεχίζεται)

«Ὁ Θεὸς ὑπερηφάνους ἀντιτάσσεται, ταπεινοὺς δὲ δίδωσι χάριν» (Ἰακώβου 4,6)

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Σισανίου καὶ Σιατίστης κ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Ὡς καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην ἀρετὴν, τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην πρότυπὸν μας εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ὁ Κύριος μάλιστα μᾶς καλεῖ νὰ τὴν προσέξωμεν ἐπάνω του καὶ νὰ μαθητεύσωμεν εἰς αὐτὴν ἔχοντες ὑπ' ὄψει Αὐτόν. Λέγει, εἰς τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιόν Του, ἀποτεινόμενος πρὸς πᾶσαν ψυχὴν: «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι ... εἰμί ... ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ»⁶². Καὶ ὡς ὁ Ἰησοῦς, ὡς ἄνθρωπος χάρις εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην Του εἰλκυσεν ὅλην τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Θεοῦ ἐπάνω Του, τοιοῦτοτρόπως καὶ πᾶς ἄνθρωπος, ὅταν ἔχη ταπεινοφροσύνην, χαριτώνεται ἀπὸ τὸν Θεόν, κατὰ τὸ τῆς Γραφῆς: «Ὁ Θεὸς ... ταπεινοὺς δίδωσι χάριν»⁶³.

Ταπεινὸς ἐπομένως εἶναι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔχει ταπεινὴν ἰδέαν περὶ ἑαυτοῦ, δὲν ὑπερεκτιμᾷ τὴν ἰκανότητά του, οὔτε ὑπερηφανεύεται διὰ τὰ προτερήματά του, φυσικὰ ἢ ἐπικτήτα, οὔτε κολακεύει ἑαυτὸν ἐπὶ ἀρετῇ. Τοιαύτη στάσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἑαυτὸν ἦτο ἄγνωστος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, διὰ τοῦτο οὔτε λέξις συνήθης ὑπῆρχεν εἰς αὐτοὺς νὰ φανερώνη τὸ τοιοῦτον εὐγενὲς αἶσθημα, διότι ἡ λέξις ταπεινὸς ἐπὶ ἀνθρώπου ἐσήμαινε τὸν ὑπόδουλον ἢ τὸν εὐτελεῖ καὶ χαμερπῆ. Ἐπίσης ταπεινὸς εἶναι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀναγνωρίζει ὅτι εἶναι πεπτωκώς, καὶ ὅτι ἐντὸς αὐτοῦ ἐκ φύσεως δὲν κατοικεῖ ἀγαθόν· «οἶδα γὰρ ὅτι οὐκ οἰκεῖ ἐν ἐμοί, τοῦτ' ἔστιν ἐν τῇ σαρκί μου, ἀγαθόν»⁶⁴, συναισθάνεται ὅτι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ εἶναι ἔνοχος ἕνεκα τῶν ποικίλων του παραβάσεων καὶ ἁμαρτημάτων καὶ ὅτι εἶναι ὀλοσχερῶς ἀνίκανος διὰ τὴν ἐνοχὴν ταύτην νὰ δώσῃ οἰανδήποτε ἰκανοποίησιν εἰς τὴν Θεῖαν Δικαιοσύνην, καὶ ὅπως ἀνίσχυρος νὰ ἐκκριζώσῃ ἐκ τῆς καρδίας του τὴν πρὸς τὴν ἁμαρτίαν κλίσιν καὶ ἀδυναμίαν. Ὡσαύτως ταπεινὸς εἶναι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος προχωρεῖ μέχρι τοῦ σημείου νὰ προσπίπτῃ εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ἵνα σώσῃ αὐτὸν καὶ ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν ἐνοχὴν τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἀπὸ τῆς ἁμαρτωλότητός του διὰ τῆς ἀναγεννήσεως. Ταπεινὸς εἶναι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος εἶναι ἔτοιμος νὰ δεχθῇ καὶ ἀκολουθήσῃ πᾶσαν ὀρθὴν συμβουλίην. Ἡ μορφή

αὕτη τῆς ταπεινώσεως δὲν εἶναι σπανία, ὡσὰκις ἡ ὀρθὴ συμβουλίη ἀναφέρεται εἰς πράγματα τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἐπὶ ταύτης στηρίζεται ἡ ἀπόκτησις γνώσεων ἢ πρακτικῆς δεξιότητος εἰς οἰονδήποτε ἐπάγγελμα. Διὰ τῆς τοιαύτης ταπεινοφροσύνης ἐμορφώθησαν οἱ μεγάλοι ἐπιστήμονες καὶ οἱ μεγάλοι καλλιτέχναι. Ἀλλὰ πόσον σπανία εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη αὕτη προκειμένου περὶ τῶν ζητημάτων τῆς πνευματικῆς ζωῆς! Ταπεινὸς τέλος εἶναι καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀφιερώνεται ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὸν Σωτῆρα Χριστόν, ὥστε ἡ ζωὴ αὐτοῦ νὰ διευθύνεται ὀλοσχερῶς ὑπ' Ἐκεῖνου, καὶ παραδίδει ἑαυτὸν εἰς τὸν Κύριον, ὅπως τὸ θεῖον σχέδιον ἐκτελεσθῇ ἐν τῇ ἐπιγείῳ ζωῇ του.

Ὁ Ἅγιος Θεὸς πρὸς τὸν ὑπερήφανον, ὡς διδάσκει ὁ ἀσκητικὸς καὶ δίκαιος ἅγιος Ἰακώβος ὁ Ἀδελφόθεος, «ἀντιτάσσεται»⁶⁵, διότι αὐτὸς πρῶτος ἀντιτάσσεται κατὰ τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι δημιουργημὰ καὶ ἀδιαφορεῖ πρὸς τὸν Δημιουργόν. Εἶναι ἔνοχος, καὶ περιφρονεῖ τὸν Κριτὴν. Εἶναι μηδαμινός, καὶ ὑπερηφανεύεται ἐνώπιον τοῦ Ὑψίστου. Δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ φιλία καὶ συγκοινωνία μεταξὺ τοῦ ὑπερηφάνου καὶ τοῦ Θεοῦ. Ὁ Κύριος «ἀντιτάσσεται» πρὸς τὴν ἀνόητον ἀλαζονείαν τοῦ ὑπερηφάνου, ὁ ὁποῖος ἐν τῷ ὑπερφιάλῳ ἐγωισμῷ του φρονεῖ ἀφρόνως ὅτι δὲν εἶναι ἁμαρτωλός, ἢ διίσχυριζεται ὅτι τὰ ἁμαρτημάτα του εἶναι μηδαμινὰ καὶ ἀνάξια λόγου. Ἀλλὰ ὁ ὑπερήφανος ἀγνοεῖ ὅτι ὁ ἀληθὴς τοῦ Κυρίου ὀπαδὸς δὲν δύναται νὰ ἐπαναπαύῃ τὴν συνείδησίν του ἂν ἀποφεύγῃ μὲν τὰ μεγάλα καὶ βαρῆα ἁμαρτήματα, πράττει δὲ τὰ μικρὰ καὶ φαινομενικῶς ἐλάχιστα, διότι καὶ ἡ φαινομενικῶς ἐλαχίστη ἐντολὴ εἶναι θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ παράβασις αὐτῆς καθιστᾷ αὐτὸν ἔνοχον ἐνώπιον Αὐτοῦ. Περὶ τούτου ὁ Κύριος εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Ὁρους Ὁμιλίαν Του, λέγει: «Ὅς ἐὰν οὖν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλάχιστων καὶ διδάξῃ οὕτω τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν»⁶⁶. Ὁ Εὐθύμιος Ζιγαβηνὸς (ΙΑ' καὶ ΙΒ' μ.Χ. αἰών) σχολιάζων τὴν λέξιν «ἐλάχιστος» τοῦ Κυρίου, εὐστοχώτατα παρατηρεῖ: «Ἐσχατος πάντων, φαυλότατος, ἀπερριμμένος, ὃ ἔστιν εἰς κόλασιν ἐκβληθήσεται»⁶⁷. Ἄλλως τε τὰ μικρὰ

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 231 τοῦ ὑπ' ἀρ. 12 τεύχους.

λεγόμενα ἁμαρτήματα ἀνοίγουν τὸν δρόμον εἰς τὰ βαρύτερα καὶ θανάσιμα καὶ φέρουν τὴν θρησκευτικὴν ψυχρότητα καὶ ἀπώθουν τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅτε ἐπέρχεται βαθὺ σκότος εἰς τὴν ψυχὴν μας. Ὁ δὲ Δικαιοκρίτης Θεὸς εἰς τὸν τοιοῦτον «ἀσύνετον τῆ καρδία»⁶⁸ καὶ ἄφρονα ὑπερήφανον θὰ δεῖξῃ πόσον ἀπείρως βαρεῖα εἶναι ἡ ἐνοχὴ καὶ τῆς ἐλαχίστης λογιζομένης παραβάσεως, διότι διὰ τὸν τοιοῦτον δὲν ὑπάρχει συγχώρησις, ἐπειδὴ οὐδέποτε διενεοήθη νὰ ζητήσῃ αὐτήν.

Ἐπίσης ὁ Κύριος «ἀντιτάσσεται» πρὸς τὴν ματαιὰν καὶ πάντῃ ἀνωφελῆ ἀξίωσιν τοῦ ὑπερηφάνου, ὁ ὁποῖος φαντάζεται ὅτι ὑπεχρέωσε τὸν Θεὸν δι' ὀλίγων ψευδοεργεσιῶν καὶ ἀγαθοεργιῶν, τὰς ὁποίας ἐπιδεικτικῶς ἐξετέλεσεν ἵνα τύχῃ τοῦ ἐπαίνου καὶ τῶν ἐγκωμίων τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀναγραφῆ εἰς τινὰ τιμητικὴν πλάκα τὸ ὄνομά του. Δυστυχῶς ὁ ὑπερήφανος ἀγνοεῖ τοὺς σαφεῖς καὶ κατηγορηματικοὺς λόγους τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ, διὰ τῶν ὁποίων ὁ θεῖος Διδάσκαλος διδάσκει ὅτι ὁ ἀληθὴς Μαθητὴς Του δὲν πρέπει νὰ ὑπερηφανεύηται, ὅταν ἐκτελῆ ἀρετάς τινὰς ἢ ἀγαθοεργίας, διότι, ὡς λέγει ὁ Κύριος, καὶ ἀκόμη «ὅταν ποιήσητε πάντα τὰ διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε ὅτι δοῦλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν, ὅτι ὁ ὀφείλομεν ποιῆσαι πεποιήκαμεν»⁶⁹. Ὡς πρὸς δὲ τὰς ἀγαθοεργίας καὶ ἐλεημοσύνας ὁ Κύριος εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Ὄρους Ὁμιλίαν Του συνιστᾷ ὅπως γίνονται αὐταὶ μὲ ἰλαρότητα καὶ ἡσυχίαν καὶ ἀγάπην καὶ μυστικότητα: «Σοῦ δὲ ποιούντος ἐλεημοσύνην μὴ γνώτω ἡ ἀριστερὰ σου τί ποιεῖ ἢ δεξιὰ σου»⁷⁰. Ὁ Ἅγιος Θεὸς θὰ δεῖξῃ εἰς τὸν ὑπερήφανον κατὰ «τὴν ἡμέραν Κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ»⁷¹ τῆς παγκοσμίου κρίσεως, ὅτι ἔλαβεν ἤδη ἐπὶ γῆς τὸν μισθὸν τῆς ἀγαθοεργίας, ἦτοι τὸν παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἔπαινον, τὸν ὁποῖον ἐπεδίωξεν⁷², ἡ δὲ ψυχὴ μένει γυμνὴ πάσης ἀρετῆς.

Ἄλλ' ὁ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος Θεὸς «ἀντιτάσσεται» καὶ πρὸς τὰ σχέδια καὶ τοὺς σκοποὺς τῶν ὑπερηφάνων, τὰ ὁποῖα ὡς ἀντίθετα πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἢ θὰ ἀφήσῃ αὐτὰ ἡμιτελή, ὡς κάποτε τὸν πύργον τῆς Βαβέλ⁷³, ἢ ὀλοσχερῶς καὶ ἐκ θεμελίων θὰ ἀνατρέψῃ ὡς τὰς διαφορὰς μέχρι τοῦδε αὐτοκρατορίας. Τέλος ὁ Κύριος Ἰησοῦς «ἀντιτάσσεται» καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς ἐλπίδας τῶν ὑπερηφάνων, διότι, ἀφοῦ αἱ ἐπιγείοι τῶν ἐλπίδες ἀνατραποῦν καὶ γευθοῦν τῆς πικρᾶς ἀπογοητεύσεως, θὰ ἀκολουθήσῃ μετὰ θάνατον ἢ αἰωνία ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποξένωσις,

ἦτοι ὁ πνευματικὸς θάνατος, ὁ χωρισμὸς δηλονότι τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ὁποῖου οὐδὲν πικρότερον ἢ ὀδυνηρότερον. Ὁ ὑπερήφανος, ὁ ὁποῖος ἀπαξιῶ νὰ μελετήσῃ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, δὲν γνωρίζει ὅτι ἡ κορωνὶς τῆς δημιουργίας, ὁ ἄνθρωπος, δὲν ἐδημιουργήθη διὰ τὴν γῆν καὶ τὸν ὑλικὸν κόσμον, ἀλλὰ διὰ τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὸν θεῖον καὶ πνευματικὸν κόσμον. «Ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει»⁷⁴, βροντοφωνεῖ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Ὁ ὑπερήφανος εἶναι κάτοχος καὶ κτήτωρ τῆς ἐπιγείου ἐλπίδος καὶ οὐχὶ τῆς κατὰ Χριστὸν ἐλπίδος, ἡ ὁποία, ὡς παρατηρεῖ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, προφυλάττει τὸν νοῦν τοῦ χριστιανοῦ ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῆς ἀποθαρρύνσεως καὶ ἀπογνώσεως καὶ παρέχει τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἀπολαύσῃ τὴν σωτηρίαν: «...ἐνδυσάμενοι θώρακα πίστεως καὶ ἀγάπης καὶ περικεφαλαίαν ἐλπίδα σωτηρίας»⁷⁵. Ἡ κατὰ Χριστὸν ἐλπίς μετὰ τῶν θεῶν καὶ ὑπερκοσμίων ἀρετῶν τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης συνθέτουν τὸν κρατερώτατον πνευματικὸν ὀπλισμὸν τοῦ χριστιανοῦ⁷⁶ κατὰ τῆς ὀφιώδους καὶ θηριομόρφου κακίας, «τῆς εὐπεριστάτου ἁμαρτίας»⁷⁷ καὶ τῶν φοβερῶν παγίδων καὶ «μεθοδειῶν τοῦ διαβόλου»⁷⁸.

Εἰς τὸν ταπεινόν, τὸν «μμητὴν τοῦ Θεοῦ»⁷⁹, ὁ Οὐράνιος Πατὴρ «δίδωσι χάριν»⁸⁰. Διὰ τί; Διότι ὁ ταπεινὸς ἄνθρωπος συνησθάνθη βαθύτατα τὴν ἀνάγκην χάριτος ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ὠμολόγησε μετὰ παρησίας ἑαυτὸν ἔνοχον καὶ προσέπεσε ταπεινῶς εἰς τὸ ἔλεος τοῦ πανοικτίρμονος Θεοῦ. Περὶ τοῦ μετὰ ταπεινότητος καὶ παρησίας ὁμολογούντος τὰ ἁμαρτήματά του χριστιανοῦ, ὁ Ὁριγένης (185-254 μ.Χ.) διδάσκει: «Ἐὰν ταπεινώσῃ σεαυτὸν, ὑπομένης τὰ συμβεβηκότα, “παρησιασθήσῃ ἐνώπιον Κυρίου”⁸¹, παρησίαν ἔξεις, ὡς ἀποθέμενος τὰ ἁμαρτήματα»⁸². Καὶ ὡς ὁ πεινῶν σωματικῶς ἐκτιμᾷ τὸν προσφερόμενον ἄρτον, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ ταπεινὸς ἐξετίμησε τὴν διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ προσφερομένην σωτηρίαν, διὰ τὴν ὁποίαν εἶναι κατάλληλος.

Ὁ Θεὸς «δίδωσι χάριν» εἰς τὸν ταπεινόν, διότι οὗτος ἀποφεύγων τὸ θανάσιμον καὶ φοβερόν ἁμάρτημα τῆς μομφῆς καὶ κατακρίσεως, ἢ διάθεσίς του ἀπέναντι τῶν σφαλόντων ἀδελφῶν του εἶναι ἐπιεικῆς καὶ ταπεινόφρων. Ἡ ἀποφυγὴ τῆς κατακρίσεως ἀποτελεῖ βασικὸν γνώρισμα τοῦ ἀληθοῦς καὶ γνησίου χριστιανοῦ. Ὁ Κύριος εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Ὄρους Ὁμιλίαν ἀπαγορεύει αὐστηρότατα εἰς τοὺς ὀπαδοὺς του τὴν

κατάκρισιν: «Μὴ κρίνετε, λέγει, ἵνα μὴ κριθῆτε»⁸³. Τοὺς λόγους τούτους τοῦ Κυρίου σχολιάζων ὁ Εὐθύμιος Ζιγαβηνός, σημειώνει: «Κρίσιν ἐνταῦθα τὴν κατάκρισιν νόησον. Ταύτην γὰρ ἐφερμηνεύων ὁ Λουκᾶς εἶπε· Μὴ καταδικάζετε, καὶ οὐ μὴ καταδικασθῆτε»⁸⁴. Εἶναι δυστυχῶς τόσον κοινὸν καὶ συνηθισμένον τὸ φαινόμενον, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ἔνεκα τῆς ἀμαρτωλῆς καὶ ἐγωϊστικῆς του καταστάσεως, κλείει μὲν τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὰ ἰδικά του σφάλματα καὶ ἐλαττώματα, γίνεται δὲ ὀξὺς παρατηρητῆς καὶ ἔτοιμος κριτῆς τῶν σφαλμάτων τοῦ ἄλλου. Κριταὶ τῶν ἄλλων κυρίως γίνονται οἱ ἐγωῖσται, οἱ ὑπερήφανοι καὶ οἱ δοκησίσοφοι. Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος (295-373 μ.Χ.) ἀπαντῶν εἰς ἐρώτησιν «Τί ἐστὶ ταπεινοφροσύνη», λέγει: «Ταπεινοφροσύνη ἐστὶ ψυχὴ μὴ προσέχουσα μηδὲ κρίνουσα ἄλλων ἀνθρώπων πταίσματα· ἀλλὰ μόνον τὰ ἐαυτῆς βλέπουσα καὶ ὑπεύθυνον τῆς αἰωνίου κολάσεως ἐαυτὴν ἔχουσα, καὶ τοῦτο πρὸς Θεὸν λέγουσα. Σῶσόν με ἔνεκεν τοῦ ἐλέους σου, καὶ οὐχ ἔνεκεν τῶν κατορθωμάτων μου. Ὁ δὲ οὕτως ἐαυτὸν ὑπεύθυνον λογιζόμενος οὐδὲ μνησικακήσει ἀνθρώπῳ ποτέ, οὐδὲ κατακρινεῖ ἀνθρώπον ἀμαρτάνοντα, καὶ λοιπὸν ἐκ τριῶν τρόπων, τὴν τῶν ἀμαρτιῶν ἄφεισιν κομίζεται. Ὡς γὰρ μὴ κρίνων, οὐ κρίνεται· καὶ ὡς ταπεινοφρονῶν, δικαιοῦται· καὶ ὡς συγχωρῶν, συγχωρεῖται»⁸⁵.

Ὡσαύτως ὁ Ἅγιος Θεὸς «δίδωσι χάριν» εἰς τὸν ταπεινόν, διότι εὐρίσκει «συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην»⁸⁶ τὴν καρδίαν του, ὡς μέλει ὁ ψαλμῶδης τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ τοιαύτη καρδιά ὡς καθαρὰ καὶ ταπεινὴ εἶναι πάντοτε ἀνοικτὴ καὶ ἐτοίμη νὰ δεχθῆ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. Ὁ ταπεινὸς ὄχι μόνον μίαν φορὰν λαμβάνει τὴν χάριν τῆς ἀφέσεως καὶ τῆς συμφιλίσεως καὶ τῆς ἀναγεννήσεως, ἀλλὰ διαρκῶς λαμβάνει τὴν χάριν τῆς ἐνισχύσεως καὶ τῆς νίκης καὶ τοῦ ἁγιασμοῦ. Ἀνοίγεται λοιπὸν εἰς τὸν ταπεινὸν στάδιον συνεχοῦς προόδου καὶ αὐξήσεως εἰς τὴν χριστιανικὴν ζωὴν. Ὁ πρωθυεράρχης τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀλεξανδρέων, Μέγας Ἀθανάσιος, διδάσκει ὅτι ἡ καθαρότης τῆς καρδίας τὰ μέγιστα βοηθεῖ εἰς τὴν αὐξήσιν τῶν ἀρετῶν, τῆς καθαρότητος δὲ τῆς καρδίας, διὰ τῆς χάριτος τοῦ Κυρίου, ἡ ἀποστολικὴ τελειότης ἐπακολουθεῖ: «τῇ δὲ αὐξήσει τῶν ἀρετῶν ἡ καθαρότης τῆς καρδίας προσγίνεται· ταῖς δὲ καθαρότησι τῆς καρδίας ἡ ἀποστολικὴ τελειότης ἐπακολουθεῖ, χάριτι καὶ συνεργίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰη-

σοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν»⁸⁷.

Ὁμοίως ὁ Θεὸς «δίδωσι χάριν» εἰς τὸν ταπεινόν, διότι οὗτος συναισθανόμενος βαθύτατα τὴν ἀνικανότητά του καὶ σμικρότητα παρέδωκεν ἤδη τὴν διεύθυνσιν τῶν ὑποθέσεών του εἰς τὸν Θεόν. Ὁ ταπεινὸς παραδίδων ἐαυτὸν εἰς τὴν φροντίδα τοῦ Θεοῦ, ζῆ ἐφεξῆς ἐν Χριστῷ καὶ δὲν ἔχει ἴδιον θέλημα καὶ ἴδιον ἐγώ. Τὸ ἐγὼ καὶ ἡ θέλησίς του εἶναι Ἐγὼ καὶ θέλησις τοῦ Χριστοῦ. Ὁ ταπεινὸς ἐργάζεται ἐν χαρᾷ τὸ ἀγαθὸν καὶ ὑπομένει ἀγογγύσως τοὺς μόχθους τῆς πολυμόχθου παρουσίας ζωῆς τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ ἐλπίζει ἀκραδάντως εἰς τὴν αἰώνιον ἀμοιβὴν καὶ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς του, λέγων μετὰ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου: «Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός»⁸⁸. Διὰ τῆς τοιαύτης ἐμπιστοσύνης ὁ ταπεινὸς ἐτίμησε τὸν Θεόν, καὶ ὁ Θεὸς τιμᾷ αὐτὸν ἀναλαμβάνων νὰ διοικήσῃ τὰ κατ' αὐτὸν πάντοτε πρὸς τὸ ἀληθὲς καὶ πρόσκαιρον καὶ αἰώνιον συμφέρον του.

(Συνεχίζεται)

62. Ματθαίου, 11,29.

63. Ἰακώβου, 4,6.

64. Ρωμαίους, 7,18.

65. Ἰακώβου, 4,6.

66. Ματθαίου, 5,19.

67. Εὐθυμίου Ζιγαβηνοῦ, Ἐρμηνεῖα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, Κεφ. Ε', MPG, 129,205.

68. Ρωμαίους, 1,21.

69. Λουκᾶ, 17,10.

70. Ματθαίου, 6,3.

71. Πράξεις, 2,20.

72. Ματθαίου, 6,2: «ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν».

73. Γενέσεως, 11,1-9.

74. Φιλιππησίους, 3,20.

75. Α' Θεσσαλονικεῖς, 5,8.

76. Ἐφεσίους, 5,14-20. Β' Θεσσαλονικεῖς, 5,1-11.

77. Ἐβραίους, 12,1.

78. Ἐφεσίους, 6,11.

79. Ἐφεσίους, 5,1.

80. Ἰακώβου, 4,6.

81. Ἰώβ, 22,26.

82. Ὁριγένους, Ἐξηγητικὰ εἰς τὸν Ἰώβ, Κεφ. ΚΒ', Β.Ε.Π., σελ. 233, Τόμος 15, Ἀθήναι, 1958.

83. Ματθαίου, 7,1.

84. Εὐθυμίου Ζιγαβηνοῦ, Ἐρμηνεῖα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, Κεφ. Ζ', MPG, 129,257.

85. Μεγάλου Ἀθανασίου, Ἀμφιβαλλόμενα. Πρὸς Ἀντίοχον Ἀρχοντα. Ἐρώτ. 93 Β.Ε.Π., σελ. 127, τόμος 35, Ἀθήναι 1964.

86. Ψαλμός, 50,19.

87. Μεγάλου Ἀθανασίου, Ἀμφιβαλλόμενα. Πρὸς Κάστορα, Περὶ τῶν κανονικῶν διατυπώσεων, 15, Β.Ε.Π., σελ. 182, τόμος 35, Ἀθήναι 1964.

88. Γαλάτας, 2,20.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

Τοῦ κ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ, Καθηγητοῦ Παν/μίου Θεσσαλονίκης

545. Ἐπτά ἀκόμη τροπάρια γιὰ τὴν ἀκολουθία τοῦ γάμου.

Στὴν ἀπάντηση στὴν ὑπ' ἀριθμ. 409 ἐρώτηση, ποὺ ἀναφερόταν στὴ σχετικὴ μὲ τὸ μυστήριό τοῦ γάμου ὑμνογραφία, παραθέσαμε δυὸ σειρὲς τροπαρίων καὶ ἓνα ἰδιόμελο, ἀνθολογημένα ἀπὸ νεώτερα σχετικῶς χειρόγραφα (ΙΔ'-ΙΖ' αἰῶνος), γραμμμένα εἰδικὰ γιὰ τὴν ἀκολουθία τοῦ στεφανώματος. Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης στὸν τρίτο λόγο τῆς «Χρηστοθεΐας τῶν χριστιανῶν» προτρέπει τοὺς χριστιανοὺς νὰ μὴ ψάλλουν κοσμικὰ ἄσματα στοὺς γάμους τους, ἀλλὰ «πνευματικὰ», δηλαδὴ τροπάρια, εἰρημοὺς καὶ ὕμνους ἐκκλησιαστικῶς ἀναφερομένους στὸν Χριστό, στὴν Θεοτόκο καὶ στοὺς ἁγίους. Ὁ λόγος αὐτὸς ἔχει τὸν χαρακτηριστικὸ τίτλο «Ὅτι οἱ χριστιανοὶ δὲν πρέπει νὰ παίζου ὄργανα καὶ νὰ χορεύου καὶ νὰ τραγουδοῦν εἰς τοὺς γάμους των». Εἰδικότερα συνιστᾷ «νὰ ψάλλου κανένα ἄσμα πνευματικῶν ἀρμόδιον εἰς τὸ μυστήριον τοῦ γάμου..., καθὼς εἶναι, χάριν παραδείγματος, τὰ παρόντα μεγαλυνάρια καὶ καθίσματα, ὅπου γράφομεν ἐδῶ». Στὴ συνέχεια παραθέτει τέσσερα μεγαλυνάρια πρὸς τὸ «Τὴν τιμωτέραν» καὶ τρία καθίσματα προσόμοια τοῦ αὐτομέλου «Τὸν τάφον σου, Σωτήρ». Προφανῶς εἶναι συνθέσεις τοῦ ἴδιου τοῦ ὁσίου Νικοδήμου, σὲ ἀπλὴ γλῶσσα καὶ μὲ ἀπλᾶ νοήματα καὶ σὲ γνωστότατες μελωδίαις, ὅπως εἶναι τὰ δύο αὐτόμελα ποὺ σημειώσαμε πιὸ πάνω. Ὁ Νικόδημος μᾶλλον δὲν γνῶριζε τὴν ὑπαρξὴ εἰδικῶν τροπαρίων γιὰ τὸν γάμο σὰν ἐκεῖνα ποὺ ἀπαντοῦν στὰ χειρόγραφα ποὺ μνημονεύσαμε τότε, ποὺ ἔτσι ἢ ἄλλιῶς ἢ χρῆσι τους ἦταν περιορισμένη, τὰ προορίζει δὲ ὄχι γιὰ τὴν καθαρὸ ἐκκλησιαστικὴ ἀκολουθία τοῦ γάμου, ἀλλὰ μᾶλλον γιὰ τὴν οἰκογενειακὴ φάση καὶ τὸ γαμήλιο τραπέζι, ὅπως τουλάχιστον φαίνεται ἀπὸ τὴ συνάφεια τοῦ κειμένου. Τὰ τροπάρια εἶναι ἔντονα ἐπηρεασμένα ἀπὸ τὴς εὐχῆς τοῦ γάμου καὶ τὰ παραθέτομε ἐδῶ γιὰ τὴ συμπλήρωση τῆς εἰκόνας ποὺ ἤδη σχηματίσαμε γιὰ τὴν περὶ τὸν γάμο ὑμνογραφία περισσότερο, παρὰ γιὰ εὐκαιρὴ χρῆσι. Ἡ ἀκολουθία τοῦ γάμου διατήρησε τὴν ἀρχαϊκὴ τῆς ἀπλότητα καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ὑμνογραφικὴν συμπλήρωση. Παρὰ ταῦτα τὰ τροπάρια αὐτά, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα ποὺ παραθέσαμε στὴν μνημονευθεῖσα ἀπάντηση, θὰ μπορούσαν καὶ σήμερα νὰ χρησιμοποιηθοῦν γιὰ τὴν κάλυψη τοῦ παραδοσιακοῦ «ἀσπασμοῦ τῶν στεφάνων» ἀντὶ νὰ

ψάλλονται ἄσχετα τροπάρια («Ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσει...» κ.λπ.) καὶ ὅπου ἢ προοῖσα ἐκκοσμίκευση δὲν μετέβαλε τὸν ἀσπασμὸ τῶν στεφάνων σὲ συγχαρητήριες χειροψίαις.

1. Μεγαλυνάρια

Ἦχος πλ. δ'. Τὴν τιμωτέραν

Εὐλόγησον, Κύριε, ὁ Θεός, * νεονύμφους τούτους, * ὡς εὐλόγησας Ἀβραὰμ * καὶ τὴν Σάρραν πάλαι, * Ἰσαὰκ καὶ Ρεβέκκαν * καὶ ἐκ παντοίας βλάβης * αὐτοὺς περισώξε.

Φύλαττε τοὺς δούλους σου, Ἰησοῦ, * τοὺς συζύγους τούτους * ἐν ἀγάπῃ εὐλοκρινεῖ, * ψυχῆς ὁμοιοῖα * καὶ πνεύματος εἰρήνη * καὶ βασιλείας θείας * τούτους ἀξίωσον.

Τίμιον τὸν γάμον τούτον, Χριστέ, * ἐν πᾶσι συντήρει * καὶ ἀμίαντον καὶ ἀγνήν * φύλαττε τὴν κοίτην * τῶν νῦν στεφανωθέντων * καὶ τέλους θεαρέστου * αὐτοὺς ἀξίωσον.

Χάρισαι, φιλόανθρωπε Ἰησοῦ, * νεονύμφους τούτους * εὐτυχίαν τῶν ἀγαθῶν * καὶ πολυτεκνίαν ὁμοῦ καὶ εὐτεκνίαν, * ἵνα σε μετὰ πόθου * αἰετοδοξάζωσιν.

2. Καθίσματα

Ἦχος α'. Τὸν τάφον σου, Σωτήρ

Εὐλόγησον, Χριστέ, * τὸ ἀνδρόγυνον τούτο * ἐξ ὕψους οὐρανοῦ, * ὡς εὐλόγησας πάλαι * διακαίους οὓς ἠγάπησας * καὶ προπάτορας ἀπαντας, * Ἀβραὰμ ὁμοῦ * καὶ Ἰσαὰκ, Ἰακώβ τε, * Σάρραν ἅμα τε * καὶ τὴν Ρεβέκκαν καὶ Λεῖαν, * ὡς ὁ μόνος φιλόανθρωπος.

Δόξα. Ὅμοιον

Δοξάσωμεν Χριστόν, * ἀδελφοί, ὁμοφώνως, * τὸν πάλαι ἐν Κανᾷ * Γαλιλαίας παρόντα * καὶ γάμον εὐλογήσαντα * καὶ θαυμάτων ποιήσαντα * τὸ προοίμιον * καὶ παραδόξως τὸ ὕδωρ * οἶνον δείξαντα * καὶ κεκλημένους τοῦ γάμου * ἐν τούτῳ εὐφράναντα.

Καὶ νῦν. Θεοτοκίον ὁμοιον

Παρθένε Μαριὰμ * ἡ ἀνύμφευτος νύμφη, * τὴν νύμφην τὴν καλὴν * ταύτην φύλαττε, Κόρη, * ἐκ πάσης περιστάσεως * καὶ τὸν ταύτης ὁμόζυγον * εὐτεκνίαν τε * χαριζομένη καὶ πᾶσαν * τὴν αὐτάρκειαν * τῶν ἀγαθῶν τοῦ Υἱοῦ σου * καὶ τέλος σωτήριον.

ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ... ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ... ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ...

ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ

Ο ύπουργος Πολιτισμού της Τουρκίας Γκουνέρ πρόκειται να αρχίσει ενέργειες για την μετατροπή του Ναού της Αγίας Σοφίας Τραπεζούντος σε τζαμί. Αυτό δήλωσε ο ίδιος και σχολίασε ότι είναι παράνομη ή απόφαση για την μετατροπή της Αγίας Σοφίας σε μουσείο. Ο κ. Γκουνέρ είπε ότι το μουσείο θα μεταφερθεί σε νέο κτίριο και η Αγία Σοφία Τραπεζούντος θα επαναλειτουργήσει ως τζαμί.

Ο Τούρκος ύπουργος ανήκει στην 'Ισλαμοεθνικιστική πτέρυγα του κόμματος της «Μητέρας Πατρίδας» και έχει πολλές φορές ένοχλήσει την φιλελεύθερη πτέρυγα της τουρκικής κοινωνίας. Ο κ. Γκουνέρ δεν έξηγησε ωστόσο πώς θα επαναλειτουργήσει ως τζαμί η Αγία Σοφία, δεδομένου ότι οι νωπογραφίες που αποκαλύφθηκαν το 1959 από το Βρετανό Καθηγητή Ούιντφιλντ δεν μπορούν να μεταφερθούν μιά και είναι ασυμβίβαστες με τις επιταγές του 'Ισλάμ.

Πάντως τέτοιες προκλητικές ενέργειες, όπως και τόσες άλλες εκ μέρους της Τουρκίας με παραβιάσεις του έναέριου και θαλάσσιου χώρου μας ή και με έμπρηστικές δηλώσεις καλό είναι να αποφεύγονται. Καιρός είναι οι λαοί να ζήσουν ειρηνικά.

ΥΠΟΤΡΟΦΙΕΣ

ΣΕ ΜΑΘΗΤΕΣ ΤΗΣ ΡΙΖΑΡΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ

Το Συμβούλιο του 'Ιδρύματος της Ριζαρείου Σχολής αποφάσισε να προχωρήσει σε πρόγραμμα παροχής ύποτροφιών σε παιδιά πολύτεκνων οικογενειών. Σε όλους τους ύποτρόφους παρέχει το 'Ιδρυμα δωρεάν φοίτηση, σίτιση και φιλοξενία. Άς σημειωθεί ότι στην διάρκεια της 150ετούς λειτουργίας του, αναδείχθηκαν σημαντικές προσωπικότητες όπως οι Ν. Λούβαρις, 'Ι. Ν. Θεοδωρακόπουλος, Ξεν. Ζολώτας κ.ά.

Μακάρι να είχαμε πολλά τέτοια 'Ιδρύματα. Η Κοινωνία μας θα ήταν διαφορετική, καλύτερη.

ΚΕΙΜΗΛΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ

Πεντακόσια όγδόντα έξι κειμήλια, τεράστιας ιστορικής και θρησκευτικής σημασίας, και θησαυρούς άμύθητης αξίας, έχει ήδη έξασφαλίσει μέχρι στιγμής από τη μοναστική κοινότητα ή ειδική έπιτροπή προετοιμασίας της μεγάλης έκθεσης των κειμηλιακών θησαυρών του Αγίου Όρους, που θα πραγματοποιηθεί για πρώτη φορά στη χιλιετή ιστορία του εκτός της μοναστικής πολιτείας.

Βυζαντινές εικόνες που δεν είδαν ούδέποτε στη χιλιετή ιστορία του τώ των άστων, άμύθητης αξίας ιερά σκεύη, μουσικά χειρόγραφα, χειρόγραφα κείμενα που χρονολογούνται από το 963 μ.Χ. (χρόνο 'Ιδρυσης

της πρώτης μονής του Αγίου Όρους), ιερά άμφια, χρυσοποίκιλτα ύφαντά και δεκάδες άκόμη ιερά κειμήλια που φυλάσσονται επί δέκα αιώνας υπό τώ δέος των μοναχών, προετοιμάζονται για τή... δημόσια πρώτη τους.

Η σημαντικότερη έκδήλωση της Θεσσαλονίκης - Πολιτιστικής Πρωτεύουσας τού 1997 προετοιμάζεται με πλήρη μυστικότητα αλλά και ιδιαίτερη συνέπεια και εύθυνη από την άρμόδια έπιτροπή.

Ήδη, ο 'Οργανισμός Πολιτιστικής Πρωτεύουσας, που έχει αναλάβει τή διοργάνωση και προετοιμασία της μοναδικής έκθεσης, καλεί τούς ειδικούς μουσειολόγους για τήν καλύτερη όργάνωση της έκθεσης, που θα περιλαμβάνει τέσσερις θεματικούς τομείς: τώ φυσικό περιβάλλον, τήν άρχιτεκτονική των χώρων, τή λατρεία και τόν καθημερινό βίο των μοναχών και -φυσικά- τά ιερά κειμήλια. Οι τέσσερις θεματικοί τομείς της έκθεσης θα συνυπάρχουν (έκθεση κειμηλίων στόν 'ίδιο χώρο μ' αυτόν των χώρων λατρείας και των αντικειμένων καθημερινού βίου) και θα αναπτυχθούν στις έξι διατιθέμενες αίθουσες τού Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού της Θεσσαλονίκης.

Τώ πανόραμα τού Βυζαντινού Πολιτισμού θα όλοκληρωθεί στις δύο άκόμη αίθουσες τού Μουσείου (διαθέτει συνολικά όκτώ) με τήν έκθεση παλαιοχριστιανικής τέχνης (4ος - 7ος αιώνας μ.Χ.), που προετοιμάζουν, συγχρόνως με τήν έκθεση θησαυρών τού Αγίου Όρους, οι άρχαιολόγοι τού Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού.

ΤΟ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΟ

ΣΤΗΝ ΔΙΑΡΚΗ ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟ

Η Δ.Ι. Σύνοδος άσχολήθηκε με τώ δημογραφικό πρόβλημα, στην τελευταία συνεδρία της τού 'Ιουνίου. Μετά από εισήγηση τού Μητροπολίτου Νεαπόλεως και Σταυρουπόλεως κ. Διονυσίου, έξεδόθη άνακοινωθέν, στο όποιο ή 'Εκκλησία τονίζει τήν ήθική πλευρά της τεκνογονίας και έντοπίζει τούς κινδύνους, οι όποιοι άπορρέουν από τώ δημογραφικό πρόβλημα. Τώ πρόβλημα έπείγει και πρέπει να λυθεί τάχιιστα για τώ καλό της πατρίδας μας.

Ένας σχολιογράφος μιάς έγκυρης έφημερίδας παρουσιάζοντας τήν εξέλιξη τού δημογραφικού προβλήματος άναφέρει ότι τώ πρόβλημα γνωρίζει έπιδείνωση και ό πληθυσμός της 'Ελλάδας γερνάει. Είναι άνάγκη να γίνουν διαβήματα, ώστε να αρχίσει ή ύλοποίηση των πορισμάτων, στα όποια είχε καταλήξει ή Διακομματική 'Επιτροπή της Βουλής για τώ δημογραφικό πρόβλημα, όπως έπίσης να ύλοποιηθούν τά ταχύτερο δυνατόν οι αποφάσεις και οι προτάσεις της 'Εκκλησίας μας επί τού θέματος.

ΚΑΥΣΗ ΝΕΚΡΩΝ
ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Τὸν τελευταῖο καιρὸ ἔχει αὐξηθεῖ στὴ χώρα μας ἡ ἀρθρογραφία καὶ ἡ σχετικὴ παραφιλολογία γιὰ τὸ ζήτημα τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν. Οἱ ὑπέρμαχοι τῆς καύσεως ἐπικαλοῦνται λόγους οἰκολογικῆς φύσεως, ὅπως ὅτι ὁ κορεσμὸς τῶν ὑφισταμένων κοιμητηρίων, τὰ ὁποῖα γειτνιάζουν μὲ κατοικημένες περιοχές, ἐγκυμονοῦν κινδύνους γιὰ τὶς περιοχές αὐτές, ἡ ἔλλειψη χώρων ταφῆς ὑποχρεώνει τοὺς δήμους νὰ δέχονται μόνον δημότες τους, ἐνῶ ἡ ἀσηψία κατὰ τὸ χρόνο ἀνακομιδῆς αὐξάνεται κ.λπ. Τὸ πολυσυζητηθὲν θέμα θὰ μελετηθεῖ στὸ Συμβούλιο τοῦ Δήμου Ἀθηναίων, ἐνῶ τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ Δημοτικὰ Συμβούλια τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς ἔχουν ταχθεῖ ὑπὲρ τῆς προαιρετικῆς καύσεως, ὅπως ἐπισημαίνεται στὸν ἡμερήσιο Τύπο.

Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖο διαφεύγει τῆς προσοχῆς, ὅσων ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ἐν λόγω ζήτημα, εἶναι ὁ πνευματικὸς χαρακτήρας τῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τὸ ἔχει τονίσει πολλὰς φορές. Ὁ φυσικὸς θάνατος δὲν ἀποτελεῖ κατὰ τὴν πίστη μας ἀφανισμό τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ τελικὴ Κρίση δὲν θὰ εἶναι Κρίση μόνο τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ τοῦ ἐνιαίου ψυχοσωματικῶ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία θὰ γίνῃ μετὰ τὴν Δευτέρα Παρουσία τοῦ Κυρίου. Ὁ Ἅγιος Θεόδωρος ὁ Στουδίτης ὀνομάζει τὸ «μυστήριον τῶν κεκοιμημένων», δηλαδὴ τὸ μυστήριον τῆς ἐξόδου τοῦ πιστοῦ χριστιανοῦ, ὡς τὸ «ὄγδοον μυστήριον».

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ στὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἐπισημαίνονται ἀπὸ πολλοὺς καὶ τὰ ὁποῖα ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ἔλλειψη διαθεσίμου χώρου γιὰ νεκροταφεῖα ἢ τὴν γειτνιάσῃ τους μὲ κατοικημένες περιοχές, φρονοῦμεν ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ἀντιμετωπισθοῦν μὲ πολλοὺς τρόπους. Ἄρκει νὰ ὑπάρχει καλὴ θέληση.

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Πραγματοποιήθηκε στὴν Χάλκη ἀπὸ 30ῆς Ἰουνίου ἕως 7 Ἰουλίου γιὰ τρίτη κατὰ συνέχεια χρονιά τὸ σεμινάριο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου μὲ θέμα: «Περιβάλλον καὶ ἐπικοινωνία». Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Περγάμου κ. Ἰ. Ζηζιούλας μίλησε γιὰ τὴν σχέση ἐνότητας, ἡ ὁποία διέπει τὴν Θεότητα καὶ διαχέεται στὴν κτίση.

Πολλοὶ ὁμλητὲς ἐπέκριναν τὴν Ἐκκλησία, ἐπειδὴ κηρύττει τὴν κυριαρχία τοῦ ἀνθρώπου στὴν κτίση. Ἐν τούτοις, ἡ Οἰκολογικὴ Θεολογία τῆς Ἐκκλησίας σήμερα στηρίζεται στὸ 1ο ἀρθρο τοῦ Συμβουλίου τῆς Πίσσεως «Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα Παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων». Πολλοὶ θεολόγοι ὑπερτόνισαν τὸ μέγεθος τοῦ ἀμαρτήματος κατὰ τῆς φύσεως, ἐνῶ ἄλλοι ὑποστήριξαν τὴ θέση, κατὰ τὴν ὁποία ὁ ἀνθρώπος δὲν εἶναι κυρίαρχος, ἀλλὰ φύλακας καὶ συνδημιουργὸς τῆς φύσεως.

Τὰ Μ.Μ.Ε. δέχθηκαν τὴ πολεμικὴ ἐκ μέρους τῶν

συνέδρων. Οἱ οἰκολόγοι ἀμφισβήτησαν τὴν ἀντικειμενικότητα τῶν Μ.Μ.Ε.

Ὁ καθηγητὴς κ. Τζούρης ὑποστήριξε ὅτι οἱ οἰκολόγοι θὰ ἔπρεπε νὰ ἐνδιαφερθοῦν γιὰ τὴν ἀπειλούμενη ἐξαφάνιση ἀνθρωπίνων κοινοτήτων, ὅπως ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Σήμερα στὴν Κωνσταντινούπολη ἐπιβιώνουν μόνον 3.000 Ἕλληνες σὲ πληθυσμὸ 20.000.000. Ἡ Ἐκκλησία ἀγωνίζεται νὰ κρατήσει τὸν πληθυσμὸ τῆς.

Μ.Μ.Ε καὶ ΓΛΩΣΣΑ

Κοντὰ στὶς ἄλλες εἰδήσεις γιὰ τὶς ἀρνητικὲς ἐπιδράσεις τῆς Τηλεόρασεως στοὺς νέους καὶ τοὺς ὄρμους, ἔρχεται νὰ προστεθεῖ ἀκόμη μία, ποὺ ἀφορᾷ τὰ νήπια καὶ τὰ παιδιὰ τῆς προσχολικῆς ἡλικίας. Σύμφωνα μὲ τὶς μελέτες καὶ τὶς διαπιστώσεις τῆς Βρετανίδας Σάλι Γουόρντ, κορυφαίας ἐπιστημόνης στὰ σχετικὰ θέματα, «ἡ Τηλεόραση ἐπιδρᾷ ἀρνητικὰ στὴν ἀνάπτυξη τῆς γλωσσικῆς ἰκανότητος τῶν παιδιῶν, κυρίως ἐκεῖνων, ποὺ προέρχονται ἀπὸ μεσαία καὶ χαμηλὰ κοινωνικὰ στρώματα».

Ὅργανα βιασμοῦ καὶ «διαφθορᾶς» χαρακτηρίζει τὰ Μέσα Μαζικῆς Ἐνημέρωσης τῆς χώρας μας μὲ τὴν ἐπιστολὴ τῆς σὲ ἡμερήσια ἐφημερίδα ἡ κ. Αἰκατερίνη Μαλτέζου. «Δυστυχῶς γιὰ τὴ χώρα μας τὰ ΜΜΕ καὶ ἰδιαίτερα ἡ Τηλεόραση ἔχουν χάσει τὴν ἐκπαιδευτικὴ τους προσφορά. Ἡ Τηλεόραση ἐγίνε παλκοσένικο διεστραμμένων καὶ ἐκφυλῶν τύπων. Πέραν αὐτῶν, σημαντικὸ καὶ βέβαια κατακόρυφα ἀρνητικὸ ρόλο παίζει πάνω στὴ γλώσσα μας. Βάναυσα ὑποβαθμίζεται καὶ κακοποιεῖται ὁ γλωσσικὸς μας πλοῦτος καὶ φυσικὰ τὸ γλωσσικὸ μας αἰσθητήριον. Μὲ τὴν προχειρολογία, τοὺς αὐτοσχεδιασμούς, τὴν ἀργκό καὶ τὴ χυδαιολογία, μέσα ἀπὸ αὐτὰ τὰ κακόγουστα κείμενα, καταστρέφουν ὄχι μόνο τὸ γλωσσικὸ αἰσθημα τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἴδια τὴν ἑλληνικὴ γλώσσα».

Ἐμεῖς τί νὰ ποῦμε περισσότερο; Τὰ λόγια περιπετεύουν.

Ἄρχιμ. Μ.Φ.

Ἀνδρέα Θεοδώρου
«ΣΤΑΥΡΟΝ ΧΑΡΑΞΑΣ ΜΩΣΗΣ»

*Ἐρμηνεῖα στὶς Καταβασίεις
τῶν Δεσποτικῶν καὶ Θεομητορικῶν ἑορτῶν.
Οἱ Καταβασίεις εἶναι ὕμνοι ποὺ συγκινοῦν τὴν
προσευχόμενη ψυχὴ τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ μελέτη
τοῦ ἐγκύριου συγγραφέως ἐρμηνεύει τὶς Καταβα-
σίεις τῶν Δεσποτικῶν καὶ Θεομητορικῶν ἑορτῶν ὅ-
λου τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους καὶ μὲ τρόπο ἀπό-
λυτα κατανοητὸ ἐμβαθύνει στὰ ὑπέροχα μηνύματά
τους. Παρατίθεται τὸ πρωτότυπο κείμενο κάθε ὕ-
μνου μὲ τὴν ἀπόδοσή του στὴ νεοελληνικὴ καὶ ἀ-
κολουθεῖ σύντομος σχολιασμός.*

Τὸ ἐγκόλπιον τοῦ νεωκόρου*

Τοῦ Πρωτοπρ. κ. **ΙΩΑΝ. ΑΘ. ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ** π.Θ.
Ἐφημερίου Ἱ. Ν. Ἀγ. Στυλιανοῦ Γκάζη

Αὐτὸ καὶ ἂν δὲν τὸ ξέρει καὶ ἂν δὲν τὸ ἔχει ξεκαθαρισμένο μέσα στὸ μυαλό του, ὅμως τὸ διαισθάνεται ὁ πιστός, γι' αὐτὸ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀτομικὴ του προσπάθεια ποὺ κάνει στὸ σπίτι του καὶ μόνος του, καταφεύγει καὶ στοὺς ἱεροὺς ναοὺς, στὴν ἐκκλησία. Καταφεύγει ἐκεῖ:

● **Γιὰ τὸν ἁγιασμό του.** Γιατί ξέρει πῶς ὁ ἱερὸς ναὸς ὡς τόπος ἅγιος, μὲ τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς ἀγιότητος ποὺ ἐπικρατεῖ ἐκεῖ, θὰ ἀφήσει καὶ στὴ δική του ψυχὴ τὴν ἴδια ἀτμόσφαιρα. Θὰ τοῦ διαποτίζει τὴ συνείδηση ἢ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων Του. Γι' αὐτὸ καὶ φεύγει ἀπὸ τὴν ἐκκλησία εἰρηνικὸς καὶ χαρούμενος.

● **Γιὰ τὸ φωτισμό του.** Γιατί ξέρει πῶς ἐκεῖ στὸν ἱερὸ ναὸ θὰ ἀκούσει τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ μὲ τὸν «Ἀπόστολο» καὶ τὸ «Εὐαγγέλιο» ποὺ θὰ διαβαστοῦν. Ὅμως θὰ ἀκούσει καὶ τὴν ἐξήγηση τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ κήρυγμα ἢ θὰ πάρει τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ μὲ κάποιο ἔντυπο. Ὅπως ὅμως καὶ νὰ ἔχει τὸ πράγμα θὰ ὠφεληθεῖ καὶ θὰ φωτιστεῖ καὶ μὲ τὸ ἄκουσμα τῶν εὐχῶν καὶ τῶν λόγων τῆς θείας Λειτουργίας.

● **Γιὰ θεία δύναμη.** Γιατί ἔχει μάθει ἀπὸ τὰ παιδικὰ του χρόνια καὶ ἔχει ἀκούσει πῶς ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀδύναμος καὶ μόνο ὁ Θεὸς εἶναι δυνατός. Καταφεύγει λοιπὸν ὁ πιστὸς στὸ ναὸ γιὰ νὰ ἐπικοινωνήσει πρὸς ἔντονα καὶ πρὸς ἐπίσημα μὲ τὸν Κύριο τῶν Δυνάμεων καὶ νὰ τοῦ ζητήσῃ δύναμη καὶ φρόνηση καὶ σοφία γιὰ νὰ ἀντιμετωπίζει τὶς δυσκολίες τῆς ζωῆς, τὸν πόλεμο ἀπὸ τὸν ἑαυτό του καὶ τὸ διαρκὲς κυνήγημά του ἀπὸ τὸ διάβολο. Καταφεύγει λοιπὸν στὸν ἱερὸ ναὸ γιὰ νὰ εἰσέλθῃ καὶ νὰ ἐπιτύχει πούθεν ἄλλοῦ. Πού θὰ ἀκούσει τὸ «Εἰρήνη πᾶσι»; «Καὶ ἄς εἶναι τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ μαζί σας»; Πού θὰ κοινωνήσῃ τὸ ἅγιο Σῶμα καὶ τὸ τίμιο Αἷμα τοῦ Κυρίου; Πού θὰ πάρει «Ἀντίδορο» γιὰ τὸν καθημερινὸ ἁγιασμό του; Πού ὅλα ὅσα τὸν ὀπλίζουν μὲ ὅσα χρειάζεται γιὰ τὴ σωτηρία του;

● **Γιὰ συμπροσευχή.** Ὁ ἄνθρωπος εἶναι κοινωνικὸ πλάσμα. Θέλει νὰ ἔρχεται σὲ ἐπικοι-

νωνία μὲ τοὺς ἄλλους. Αὐτὸ τοῦ δίνει πολλὴ χαρὰ. Στὸν ἐκκλησιασμὸ λοιπὸν βλέπει τόσους πολλοὺς γύρω του, ποὺ καὶ ἐκεῖνοι προσεύχονται. Λέει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος πῶς «ἄλλο νὰ κάνεις τὴν προσευχή σου μόνος σου καὶ ἄλλο μαζί μὲ τοὺς ἄλλους. Χαίρεσαι νὰ καταλαβαίνεις πῶς ἡ προσευχή σου ἀνεβαίνει στὸν οὐρανὸ μαζί μὲ τὶς προσευχὲς τῶν πιστῶν ἀδελφῶν σου».

Ὅμως ἐνῶ πούθεν ἄλλοῦ δὲν μπορεῖ ὁ πιστὸς νὰ ἀπολαύσῃ τὰ παραπάνω, ἔρχεται ἕνας νεότερος, ἀλλὰ σοφὸς ὀρθόδοξος θεολόγος, ὁ πρωτοπρεσβύτερος Ἀλέξανδρος Σμέμαν καὶ λέει πῶς: «Πηγαίνω στὴν ἐκκλησία, σημαίνει πηγαίνω νὰ ἐνωθῶ μὲ τὸ Χριστὸ καὶ διὰ τοῦ Χριστοῦ μὲ ὅλους τοὺς ἀδελφούς μου». Καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος λέει πῶς ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι «λιμάνι γιὰ τὶς ψυχές».

Δὲν ἔρχονται, λοιπὸν, ἀγαπητοί μου, οἱ χριστιανοὶ στὴν ἐκκλησία, στὸ ναὸ γιὰ νὰ περάσουν τὴν ὥρα τους, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀποκομίσουν τὴ χάρη καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἀποτελέσουν μὲ τοὺς ἄλλους, μέρος τοῦ «μυστικοῦ σώματος» τοῦ Χριστοῦ.

ΟΙ ΝΕΩΚΟΡΟΙ

Οἱ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς βαπτισμένους εἶναι ἀπλοὶ πιστοί. Μέσα στὴν Ἐκκλησία ὅμως ὑπάρχουν καὶ εἰδικὲς ὁμάδες ποὺ ξεχωρίζουν. Τέτοιες ὁμάδες εἶναι οἱ Κληρικοί, οἱ Ψάλτες, οἱ Ἀναγνώστες, οἱ Ἐπίτροποι, πολλοὶ νέοι καὶ νέες γιὰ τὸ Κατηχητικὸ ἔργο, ἄνδρες καὶ γυναῖκες γιὰ τοὺς Φιλικοὺς ἢ ἄλλους κύκλους καὶ ἀξιόλογες ὁμάδες γιὰ τὸ φιλανθρωπικὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας. Μιὰ ὅμως ἰδιαίτερη «τάξη» μεταξὺ τῶν πιστῶν εἶναι καὶ οἱ νεωκόροι. Καὶ «νεωκόρος» σημαίνει «ἱεροφύλακας», «ἐπιμελητὴς» τοῦ ναοῦ.

Τὸ ἔργο, ἢ ἀποστολὴ τοῦ νεωκόρου μέσα στὸ σύνολο τῶν πιστῶν εἶναι ὑψηλὴ, εἶναι μεγάλη. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο καὶ ἡ ἐργασία τοῦ νεωκόρου «καθιερώνεται» μὲ εἰδικὴ τελετὴ. Ὅπως δηλαδή, ὁ ἐπίσκοπος, ὁ ἱερέας, ὁ διάκονος χειροτονοῦνται γιὰ νὰ ἀναλάβουν τὸ βαρὺ ἔργο τους μεταξὺ τῶν πιστῶν, ἔτσι καὶ ὁ ψάλτης καὶ

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 235 τοῦ ὑπ' ἀρ. 12 τεύχους.

ὁ ἀναγνώστης καὶ ὁ νεωκόρος «χειροθετοῦνται» γιὰ τὸ ἔργο τους. Γι' αὐτὸ στὸ Μεγάλο Εὐχολόγιο ποὺ περιλαμβάνονται ὅλες οἱ τελετὲς καὶ οἱ προσευχὲς τῆς Ἐκκλησίας μας ὑπάρχει καὶ «ειδικὴ εὐχή» γιὰ τὴ χειροθεσία κάποιου σὲ νεωκόρο καὶ ἂν εἶναι γυναίκα, πάλι ὑπάρχει ἄλλη εἰδικὴ εὐχή. Ἔτσι μέσα στὴ συνείδηση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος ὁ νεωκόρος θεωρεῖται κατώτερος κληρικός, καὶ ὅπως ὁ ἱερέας φορᾶει τὸ ράσο του, ἔτσι καὶ ὁ ἱεροψάλτης καὶ ὁ ἀναγνώστης καὶ ὁ νεωκόρος. Ὁ νεωκόρος λοιπὸν εἶναι «κατώτερος κληρικός» τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ...

Στὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ ἀναγνωρίσουμε πὼς οἱ περισσότεροι νεωκόροι αὐτὸ δὲν τὸ ἔχουν συνειδητοποιήσει. Δὲν τὸ ἔχουν μελετήσει σοβαρά. Θὰ ἔλεγα πὼς καὶ ὁ πολὺς λαὸς δὲν ἔχει συνειδητοποιήσει τὴ θέση τοῦ νεωκόρου μέσα στὴν Ἐκκλησία. Καὶ τοῦ πετάνε μερικοὶ —εὐτυχῶς ἐλάχιστοι— περιφρονητικὰ τὴ λέξη «καντηλανάφτης». Καμιὰ φορὰ καὶ μὲ εἰρωνεία. Ἄς δοῦμε ὅμως τὸ θέμα σοβαρὰ καὶ ὑπεύθυνα.

Πρῶτα-πρῶτα αὐτὸ τὸ ἔργο τὸ διέταξε ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν πολὺ παλαιὰ ἐποχή. Κατὰ συνέπεια τὸ ἔργο τοῦ νεωκόρου εἶναι ἔργο ποὺ ἀρέσει στὸ Θεό, ποὺ ἀναπαύεται σ' αὐτὸ ὁ Θεός. Γι' αὐτὸ καὶ στὴν παλαιὰ ἐκείνη ἐποχὴ ὑπῆρχε εἰδικὴ τάξη ποὺ διακονοῦσε στὸ ναὸ καὶ στὶς συναγωγές. Ἦταν οἱ «ὑπηρέτες». Ἔτσι βλέπουμε στὸ Λουκ. 4, 16-20 πὼς ὁ Χριστὸς ἀφοῦ διάβασε ἀπὸ ἓνα χειρόγραφο ἓνα τμῆμα τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ἔδωσε πάλι τὸ χειρόγραφο στὸν «ὑπηρέτη» καὶ αὐτὸς στὸν ἀρχισυνάγωγο.

Ἄς ξεχωρίσουμε λοιπὸν αὐτὴ τὴν «τάξη», τὴν τάξη τῶν νεωκόρων, γιὰ νὰ δοῦμε τὸ σπουδαῖο καὶ ὑπεύθυνο ἔργο ποὺ κάνουν. Καὶ γιὰ νὰ τὸ καταλάβουμε καλὰ καὶ σὲ βάθος, ἄς δοῦμε ἓνα νεωκόρο μέσα στὸ ναὸ.

● Στὸ βάθος τοῦ ναοῦ ὑπάρχει ἡ Ἁγία Τράπεζα ποὺ ἐπάνω σ' αὐτὴ ὁ ἱερέας τελεῖ τὴ θεία Λειτουργία καὶ παρακαλεῖ καὶ δέεται καὶ προσεύχεται γιὰ τὸν ἑαυτό του, γιὰ ὅλους καὶ γιὰ ὅλα. Ἰδιαίτερα ὅμως προσεύχεται καὶ παρακαλεῖ καὶ ἱκετεύει νὰ μεταβάλλει ὁ Πανάγαθος καὶ Παντοδύναμος Θεὸς τὸ λίγο ψωμὶ καὶ τὸ λίγο κρασὶ σὲ Σῶμα καὶ Αἷμα Κυρίου. Αὐτὸ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ βασικὰ ἔργα τοῦ ἱερέως.

● Ὅμως ἂν σκεφτοῦμε καλὰ καὶ προσεκτικὰ θὰ δοῦμε πὼς ὅλη ἡ προετοιμασία γιὰ τὸ

μέγιστο αὐτὸ ἔργο τοῦ ἱερέως εἶναι ἔργο τοῦ νεωκόρου ἢ τῆς νεωκόρου. Ὁ νεωκόρος ἢ ἡ νεωκόρος θὰ ἐνδιαφεροῦν ἀπὸ τὴν προηγουμένη ἀκόμη ἡμέρα γιὰ τὴν ἱερὰ Ἀκολουθία ἢ τὸ ἱερὸ Μυστήριό ποὺ θὰ τελέσει ὁ ἱερέας. Εἶναι ἄραγε μικρὸ καὶ ἀσήμαντο τοῦτο;

● Πάντοτε, βέβαια, ἰδιαίτερα ὅμως τὶς Κυριακὲς καὶ μεγάλες Γιορτὲς καὶ τὶς ἱερὲς Ἀκολουθίες ποὺ προηγοῦνται τῶν μεγάλων Γιορτῶν ἢ τὶς ἱερὲς Ἀκολουθίες τῆς Μεγ. Σαρακοστῆς καὶ τῆς Μ. Ἑβδομάδος μπαίνουν στὸ ναὸ ἑκατοντάδες ἢ καὶ χιλιάδες πιστῶν. Κάθε ἓνας ἔχει τὴ δική του νοοτροπία, τὶς δικές του ἀπόψεις, τὸ δικό του χαρακτήρα. Ὁ νεωκόρος, ἄνδρας ἢ γυναίκα, εἶναι κυρίως ἐκεῖνος ποὺ σηκώνει τὸ βάρος, ὥστε οἱ ἱερὲς Ἀκολουθίες νὰ διεξάγονται ὁμαλὰ καὶ ἡρεμα καὶ οἱ πιστοὶ νὰ φεύγουν ἀπὸ τὸ ναὸ χαρούμενοι καὶ εἰρηνικοί. Ὅμως μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ὁ ἢ ἡ νεωκόρος βοηθοῦν καὶ τὸν ἱερέα λειτουργὸ νὰ κάνει τὸ ἔργο του μὲ ἡρεμία καὶ εἰρήνη.

Ἔνας γέροντας ἱερέας ποὺ εἶχε δεῖ πολλὰ στὴ ζωὴ του ἔλεγε πὼς, ὅπως στὰ παλάτια χρειάζεται κάποιος μοναδικὸς ὑπεύθυνος γιὰ τὴν καλὴ λειτουργία τοῦ παλατιοῦ καὶ αὐτὸς ἦταν ὁ αὐλάρχης, ἔτσι καὶ «οἱ νεωκόροι εἶναι αὐλάρχαι τῶν ἀνακτόρων τοῦ Κυρίου».

ΕΡΓΟ ΤΙΜΗΤΙΚΟ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟ

Τὸ ἔργο τοῦ ἢ τῆς νεωκόρου ποὺ κάνεις ἴσως νὰ μὴ τὸ εἶχες σκεφτεῖ ποτέ. Ἴσως καὶ νὰ μὴ τὸ ἤθελες. Νὰ ὅμως ποὺ ἔφερε τὰ πράγματα ἔτσι ὁ Θεὸς ποὺ ἐνῶ εἶχες ἄλλες σκέψεις, ἄλλες ιδέες, ἄλλους στόχους, ὅμως ἔγινες νεωκόρος. Ἄς σταματήσουμε μιὰ στιγμή γιὰ νὰ δοῦμε τὸ πρῶγμα.

Σημειώσεις πὼς εἶσαι νεωκόρος...

Σκέφτηκες ὅμως τὴν τιμὴ ποὺ σοῦ ἔκαμε ὁ Θεός;

Ἴσως θὰ διερωτηθεῖς: Τιμὴ; Ναὶ-ναί. Καὶ μάλιστα μεγάλη τιμὴ.

Γιὰ νὰ δοῦμε ὅμως τὸ πρῶγμα πιὸ πλατιὰ ἄς σκεφτοῦμε. Καὶ πρῶτα ἄς πάρουμε μιὰ ἄλλη ἐργασία. Ποιὰ σὺ θεωρεῖς ἀξιόλογη γιὰ τὶς ἰκανότητές σου, γιὰ τὶς δυνάμεις σου, γιὰ τὴ μορφωσὴ σου, γιὰ τὶς προϋποθέσεις ποὺ εἶχες γιὰ ἐργασία. Ἄς βάλουμε λοιπὸν τὴν ἐργασία ἐκείνη καὶ τὴν ἐργασία τοῦ νεωκόρου. Τὴ μιὰ δίπλα ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ποιὰ πραγματικὰ εἶναι ἀξιοπρε-

πής και αξιόλογη. Για ποιά δὲν σοῦ ζητοῦν νὰ κάνεις πολλὲς φορὲς ἀβαρία στὴ συνείδησή σου και καμιὰ φορὰ νὰ πουλήσεις και τὴν ψυχὴ σου. Μὴν κοιτάξεις πού οὔτε ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι τῆς Ἐκκλησίας — ἐπίσκοποι, ἱερεῖς, ἐπίτροποι, λαὸς — ἐδώσαμε τὴν σημασία πού πρέπει στὸ ἔργο τοῦ νεωκόρου, ἀλλὰ και πολλοὶ νεωκόροι δὲν τίμησαν τὸ ἔργο στὸ ὁποῖο τοὺς ἔταξε ὁ Θεός. Εἶδες λοιπὸν τὴ διαφορὰ;

Ἴσως μὲ αὐτὰ πού ἔγραψα παραπάνω σὲ ἔκανα νὰ σκεφτεῖς τὸ μέγεθος τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ γιὰ σένα και γιὰ τὴν οἰκογένειά σου. Διότι γιὰ νὰ εἶσαι νεωκόρος σὲ ἀγαπάει ιδιαίτερα ὁ Θεός. Τώρα καταλαβαίνω πὼς νιώθεις κάποια ὑπερηφάνεια γιὰ τὸ ἔργο σου και παρακάτω θὰ δοῦμε ἀσυγκρίτως ἀξιόλογες ἀπόψεις. Ὅμως ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ μᾶς ὑπενθυμίζει «μὴ ὑψηλοφρονεῖ ἀλλὰ φοβοῦ». Μὴν ὑπερηφανεύεσαι γιὰ τὸ ἔργο πού κάνεις, ἀλλὰ νὰ φοβάσαι γιὰ εἶναι ἔργο Θεοῦ.

Θὰ ἔχεις ἰδεῖ και ἀκούσει τὸν ἱερέα στὴ θεία Λειτουργία και πρὶν ἀκόμη βγεῖ στὰ «Ἄγια». Ἐτοιμάζεται προσεκτικὰ και προσεύχεται ἔντονα. Στὴν προσευχὴ του θυμίζει στὸν ἑαυτό του πὼς εἶναι ἀνάξιος τῆς μεγάλης τιμῆς νὰ «διακονεῖ» τὸ Θεό, στὸ ἔργο τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων. Ἐτσι στὴν εὐχὴ ἐκείνη λέει κοντὰ στὰ ἄλλα: «Τὸ γὰρ διακονεῖν σοι μέγα και φοβερόν και αὐταῖς ταῖς ἐπουρανίαις δυνάμεσιν». Δηλαδή «τὸ νὰ σὲ ὑπηρετεῖ κανεῖς εἶναι μεγάλο και φοβερό και γι' αὐτὲς τὶς οὐράνιες δυνάμεις». Αὐτό, ὅμως, δὲν εἶναι μόνο γιὰ τὸν ἱερέα, ἀλλὰ και γιὰ τὸ νεωκόρο. Τὸ ἔργο τοῦ νεωκόρου εἶναι και αὐτὸ «διακονία». Καὶ σὰν τέτοιο πρέπει νὰ τὸ ἀντιλαμβάνεται και νὰ τὸ ζεῖ. Και τί «διακονία»: Τῶν ἱερῶν και τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας μας. Δηλαδή ὅ,τι ἱερότερου ὑπάρχει στὸν κόσμο.

Μετὰ ἀπὸ τὰ παραπάνω εἶμαι βέβαιος πὼς κατάλαβες πὺδ καλά και πὺδ σωστὰ τὴ θέση σου μέσα στὸ ναό, μέσα στὴν ἐκκλησία. Ἀλλὰ θὰ κατάλαβες και σὲ βάθος και σὲ πλάτος τὴ θέση σου ὡς μέλους τῆς Ἐκκλησίας, ὡς μέλους τοῦ μυστικοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἂν και παρακάτω θὰ δοῦμε ἐπίσης σπουδαῖες ἀπόψεις και θὰ κάνουμε περισσότερες σκέψεις. Δὲν εἶσαι λοιπὸν «ὁ καντηλανάφτης» πού σοῦ πετᾶνε περιφρονητικά, ἀλλὰ εἶσαι ἓνα ἀπὸ τὰ σημαντικότερα ὄργανα στὸ μυστικὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὴν Ἄγια Του Ἐκκλησία.

Ὅταν οἱ Ἑβραῖοι μὲ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο ἔφτασαν στὴν ἔρημο τοῦ Σινᾶ. Ἐκεῖ δὲν εἶχαν κατάλληλο χῶρο γιὰ νὰ προσεύχονται και γενικὰ γιὰ νὰ «ἐκκλησιάζονται». Διέταξε τότε ὁ Θεὸς τὸν Μωυσὴ νὰ φτιάξει πρόχειρο και μετακομιζόμενο ναό. Καὶ τοῦ ἔδωσε και τὰ σχέδια και τοῦ εἶπε πὼς και μὲ τί θὰ κατασκευάσει αὐτὸν τὸν πρόχειρο ναό. Ἐτσι ὁ Μωυσὴς ἔφτιαξε τὴ «Σκηνὴ τοῦ Μαρτυρίου». Μέσα σ' αὐτὴν ἔβαλαν τὰ ἱερὰ ἀντικείμενά τους και γύρω ἀπ' αὐτὴν συγκεντρώνονταν οἱ Ἑβραῖοι γιὰ τὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ πού γινόταν κάθε Σάββατο. Ὅταν ἔπρεπε νὰ μετακινηθοῦν, ἔλυναν τὴ Σκηνὴ τοῦ Μαρτυρίου, και ἔβαζαν τὴν Κιβωτὸ τῆς Διαθήκης σὲ εἰδικὸ βᾶθρο γιὰ νὰ τὴ μεταφέρουν και ἐκεῖνη. Αὐτοὶ πού κρατοῦσαν τὴν Κιβωτὸ τῆς Διαθήκης, ὅπως κρατοῦν οἱ νέοι τὸν Ἐπιτάφιο τῆ Μ. Παρασκευῆ, δὲν ἦταν ὅποιοι ἤθελαν, ἀλλὰ ἡ «τάξη» πού εἶχε ξεχωρίσει και ὀρίσει ὁ Θεός. Καὶ ὅταν σὲ μιὰ περίπτωση αὐτοὶ πού κρατοῦσαν τὴν Κιβωτὸ τοῦ Μαρτυρίου, παραπάτησαν και πῆγαν νὰ πέσουν, μερικοὶ αὐθόρμητα ἀκούμπησαν πάνω στὴ Σκηνὴ γιὰ νὰ τὴν κρατήσουν. Αὐτοὶ ὅλοι ἔπεσαν νεκροί...

Σκέφτηκες, ἀγαπητὲ νεωκόρε, πού ὑπηρετεῖς; Τὰ ἅγια τῶν ἁγίων τῆς πίστεώς μας. Βλέπεις τί ἔργο κάνεις; Ποιὸ μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ μ' αὐτό;

ΑΜΕΣΟΣ «ΣΥΝΕΡΓΟΣ»

Θὰ ἔχεις ἀκούσει ἢ διαβάσει πὼς τὸ μυστήριο τῆς θείας Λειτουργίας τὸ «συνέστησε» ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς τὸ βράδυ τῆς Μεγάλης Πέμπτης, στὸ Μυστικὸ Δείπνο. Τότε μετέβαλε τὸ ψωμὶ και τὸ κρασί σὲ Σῶμα και Αἷμα Του και τὸ ἔδωσε στοὺς μαθητὲς Του και κοινώνησαν ἀπ' αὐτά. Συγχρόνως ὅμως ἔδωσε ἐντολὴ νὰ κάνουν και οἱ μαθητὲς Του τὸ ἴδιο και νὰ κοινωνοῦν. Αὐτὸ τὸ ἔκαναν ἀμέσως οἱ μαθητὲς μετὰ τὴν Ἀνάσταση και τὴν κάθοδο τοῦ Ἁγ. Πνεύματος τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς. Οἱ ἀπόστολοι πρῶτα και οἱ μαθητὲς τους οἱ ἐπίσκοποι και ἀπ' αὐτοὺς οἱ ἱερεῖς τελοῦν μὲ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου, τὸ ἔργο τῆς θείας Λειτουργίας. Στὴν πραγματικότητα ὅμως ὁ Χριστὸς εἶναι Ἐκεῖνος πού μεταβάλλει τὸ ψωμὶ και τὸ κρασί σὲ Σῶμα και Αἷμα Του.

(Συνεχίζεται)

Σχέσεις Σκοπέλου και 'Αγίου Όρους (17ος - 19ος αι.)

(Μια πρώτη προσέγγιση στο θέμα)*

Του Πρεσβ. κ. ΚΩΝ. Ν. ΚΑΛΛΙΑΝΟΥ

Α. Στόν τομέα τῆς πνευματικῆς καθοδήγησης.
'Αρκετοὶ ἦσαν οἱ ἁγιορεῖτες πνευματικοί, πού ἐνίσχυσαν καὶ συνέδραμαν τοὺς Σκοπελίτες στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, μὲ τὸ λόγο καὶ τὴ διδαχὴ. Ἴσως γι' αὐτὸ θὰ χρειαστεῖ κάποτε νὰ γραφεῖ μιὰ μελέτη, ὅπου θ' ἀποτυπώνεται ἡ λεγόμενη —κατὰ τὸν Κ. Μπασιᾶ— πνευματικὴ γεωγραφία τοῦ νησιοῦ¹², ὅπως ἀντίστοιχα ἔγινε στὴ Σκιάθου.

Στὶς ἀρχὲς λοιπὸν τοῦ 18ου αἰ. στὴ Σκόπελο ἔρχεται νὰ διδάξει στὴ Σχολή, πού νεοϊδρύθηκε τὸ 1724, ὁ Ὅσιος Ἱερόθεος ὁ Ἰβηρίτης¹³.

Ἄν καὶ γιὰ τὸ διδακτικὸ ἔργο τοῦ Ὁσίου Ἱεροθέου θὰ γίνεῖ λόγος στὴ συνέχεια, ἐδῶ θὰ ἤθελα νὰ παραθέσω τοὺς ἀκόλουθους ἀνέκδοτους στίχους τοῦ μαθητῆ του Καισάρου Δαπόντε, ὅπου διαφαίνεται ἡ προσφορὰ τοῦ Ὁσίου Ἱεροθέου, ὡς πνευματικοῦ πατέρα στοῦ νησί. Γράφει λοιπὸν ὁ Δαπόντες¹⁴:

*«Δὲν ἔλειπε διδάσκοντας (ὁ Ἱερόθεος) δὲ καὶ ἐπ' ἐκκλησίας
καὶ ὠφελῶντας τὸν λαὸν μὲ τόσας νουθεσίας.
Ἐδέχετο καὶ λογισμοὺς καὶ ἐξομολογοῦσε
καὶ ἔτι μὲ τρόπους περισσοὺς τὸν κόσμον ὠφελοῦσε.*

*Καὶ ὄλοι μας τὸν εἶχαμεν εἰς δόξαν καὶ τιμὴν μας
εἰς περισσὴν εὐλάβειαν ἀγάπην καρδιακὴν μας.
Ὡς εὐεργέτην μας κοινόν, ὡς ἓνα θησαυρόν μας.
Τί νὰ πλατύνω περισσά, ὡς θεῖον σύμβουλόν μας».*

Ὁ ἄλλος πνευματικὸς καθοδηγητὴς εἶναι ὁ Ἄγιος Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, ὁ ὁποῖος γύρω στὰ 1766 ἐπισκέπτεται τὴ Σκόπελο καὶ κηρύττει¹⁵. Τὸ σημαντικὸ ὅμως εἶναι πὼς συνδεόταν μὲ φιλία, μὲ τὸν Σκοπελίτη λόγιο μοναχὸ Καισάριο Δαπόντε, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ στον «Ἱστορικὸ του κατάλογο» ὁ ἴδιος ὁ Δαπόντες. «Ἀρχινώντας ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὄρος (τὸ κηρυκτικὸ του ἔργο, ὁ Πατροκοσμάς) ἀπὸ τὸ Ἱερὸν Μοναστήριον τοῦ Χλωροποτάμου εἰς τὸ ὁποῖον πρῶτον ἀνέβη εὐγαίνωντας ἀπὸ τὸ καίκι ἦλθεν εἰς τὸ κελλίον μου...»¹⁶.

Ἀργότερα καὶ συγκεκριμένα στὰ χρόνια τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης ἔρχονται στοῦ νησί μας πολλοὶ ἁγιορεῖτες μαζί μὲ τὰ κειμήλια τῶν Μονα-

στηριῶν τους καὶ τὸ ἀρχεῖο τῆς Ἱ. Κοινότητος, πού εἰδικὰ αὐτὸ τὸ ἀρχεῖο φιλοξενήθηκε μέχρι νὰ ἐπιστρέψει στὶς Καρυές, στοῦ μετόχι τῆς Λαύρας, Ἅγιος Ἰωάννης «στοῦ Κοτρουνάκι»¹⁷. Μάλιστα κατὰ τὸν Ἰω. Μαμαλάκη, «εἰς τὴν Σκόπελον ἦλθον φυγάδες 11 μονῶν» τοῦ Ὄρους, ἀπὸ τὶς εἴκοσι, πού ὑπάρχουν ἐκεῖ, χώρια οἱ κελλιῶτες¹⁸.

Μεταξὺ αὐτῶν πού ἦλθαν στὴ Σκόπελο, λοιπὸν, ἦσαν καὶ οἱ ἡγούμενοι τῆς Ξενοφῶνος Παῖσιος Β' ὁ Βυζάντιος¹⁹ καὶ τῆς Διονυσίου Στέφανος ἱερομόναχος²⁰, ἐνῶ δὲν λείπουν καὶ κάποιοι φιλομόναχοι ἀρχιερεῖς, οἱ ὁποῖοι ὡς ἁγιορεῖτες ἀδελφοὶ ἔρχονται διαγμμένοι στὴ Σκόπελο, ὅπου καὶ ἀφήνουν τὴν ἔσχατη πνοή τους. Πρόκειται γιὰ τὸν πρ. Σαμακοβίου Φιλόθεο, πού ἀπεβίωσε ὡς Ξενοφωντινὸς ἀδελφός²¹, ὑποθέτουμε στὴ Μονὴ τῆς Μεταμορφώσεως καὶ τὸν πρ. Κασσανδρείας Ἰγνάτιο, ἀδελφὸ τῆς Μονῆς τοῦ Δοχειαρίου²².

Τέλος στὰ 1897 καὶ ἐνῶ δὲ εἰς τὸν 19ο αἰ. ἐμφανίζεται στὴ Σκόπελο ἡ σεπτὴ καὶ φιλόθεη μορφή τοῦ Γ. Σωφρονίου Κεχαγιόγλου²³, ἐρημίτη τοῦ Ἄθωνα, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε φίλος τοῦ Ἁγ. Νεκταρίου²⁴, τοῦ Ἁγ. Νικολάου τοῦ Πλανᾶ, τῶν δύο Ἀλέξανδρων τῆς Σκιάθου καὶ ἄλλων πνευματικῶν ἀναστημάτων τῆς ἐποχῆς του.

Ἐγκαθίσταται, στὴ διαλυμένη τὸ 1833 ἀπὸ τὴν ἀντιβασιλεία, Μονὴ τοῦ Προδρόμου καὶ μὲ τὸν ἄλλον ἁγιορεῖτη καὶ ἀδελφὸ Γέροντα Σίλβεστρο Μονοκρούση, ἐπιχειροῦν ν' ἀναβιώσουν τὸ Ὁρθόδοξο μοναστικὸ καὶ πνευματικὸ μεγαλεῖο τοῦ Προδρόμου, πού φημιζόταν, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Δαπόντες, «ὁ Προδρόμος, τὸ ἀσκητικὸν μοναστήριον»²⁵.

Δὲν καθοδηγεῖ μόνο τὶς ψυχὲς τῶν Σκοπελιτῶν, ἀλλὰ πραγματοποιεῖ καὶ ἱεραποστολικὲς ἐξορμήσεις στὰ χωριὰ τῆς Θεσσαλίας, ἀφήνοντας μιὰ θετικὴ ἀνάμνηση σωστοῦ πνευματικοῦ ὁδηγοῦ. Ἀπεβίωσε στὶς 14 Ἀπριλίου 1934. Ὑπῆρξε καὶ αὐτός, ὅπως ὁ Γ. Σίλβεστρος γνώστης καί, ἴσως, δάσκαλος τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς.

Β. Στόν τομέα τὸν πολιτιστικόν. (Ἐδῶ θὰ μπορούσαμε νὰ ἐπισημάνουμε τὶς σχέσεις Σκοπέλου καὶ Ἁγίου Ὄρους, στὰ ἐξῆς ἐπίπεδα).

Ι. Παιδεία. Τὸ 1724 μὲ τὶς ἐνέργειες τόσο τοῦ

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 239 τοῦ ὑπ' ἀρ. 12 τεύχους.

Ἐπισκόπου Σκοπέλου Κλήμη, τοῦ Κόνσολου τῆς Ἀγγλίας Χατζῆ Στεφανῆ Δαπόντε καὶ τῶν τότε προεστώων, ἰδρύεται Σχολὴ στὴ Σκόπελο, τὴν ὁποία ἐνίσχυσε οἰκονομικὰ ὁ φιλόμουσος Μητροπολίτης περ. Ἄρτης Νεόφυτος Μαυρομάτης. Καλεῖται δὲ νὰ διδάξει σ' αὐτὴν ὁ Ὅσιος Ἱερόθεος, ποῦ μόναζε τότε στὴ Μονὴ τῶν Ἰβήρων καὶ μαζί του ὁ παπα Μελέτιος, ἐπίσης Ἰβηρίτης. Γιὰ τὴ σχολὴ αὐτὴ, μάλιστα, ἀπελύθη καὶ Πατριαρχικὸ Γράμμα, μὲ τὸ ὁποῖο ἀποδεικνυόταν ἡ «κυριαρχικὴ τῆς Ἐκκλησίας μέριμνα ἐπὶ διαδόσει τῶν γραμμάτων».

Δὲν γνωρίζουμε ποῦ ἐστεγάζετο ἡ Σχολή· ἴσως στὰ κελλιά τοῦ Ἁγίου Νικολάου στοὺς Κήπους, ἴσως στὴ Μονὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Πάντως γιὰ τὰ χρόνια ἐκεῖνα ὑπῆρξε μιὰ ἱκανὴ ἐκπαιδευτικὴ προσπάθεια. Ἀναφέρει δὲ ὁ Μ. Γεδεὼν ὅτι ἐκαλεῖτο «Σχολὴ τῶν ἐγκυκλίων καὶ τῶν φιλοσοφικῶν μαθημάτων» καὶ ὅτι «τάττεται τρίτῃ σχολὴ γραμμασι κυριαρχικοῖς ἐμπεδουμένη κατὰ τὸ πρῶτον ἡμιμου τῆς ΠΗ' ἑκατονταετηρίδος» μετὰ τὶς σχολὲς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Μονεμβασίας.

Ἡ φήμη τῆς δὲ πέρασε τὰ σύνορα τοῦ νησιοῦ, ἀφοῦ σ' αὐτὴν μαθήτευσαν «καὶ ἀπὸ ἄλλους τόπους καὶ ἱερωμένοι καὶ κοσμικοὶ (ὥστε νὰ) ἐπιδίδη ἡ Σχολὴ καὶ νὰ αὐξάνη». Τὸ 1736 ὁ Ἱερόθεος μὲ τὸν παπα Μελέτιο ἀποχωροῦν ἀπὸ τὴ Σχολή.

Στὸν τομέα τῆς Παιδείας προσέφεραν ἐπίσης καὶ οἱ ἁγιορείτες ἱερομόναχοι Γρηγόριος Μήτας Σκοπελίτης, ποῦ μόνασε στὴ Μονὴ τοῦ Ξηροποτάμου καὶ δίδαξε τόσο στὴ Σκόπελο ὅσο καὶ στὴ Σκιαθό²⁶ καὶ Νεόφυτος Κοιρανίδης, ποῦ διετέλεσε ἀρχιγραμματέας τῆς Ἱ. Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Ὁρους²⁷. Ὁ Κοιρανίδης δίδαξε ἀπὸ τὸ 1836-1839 στὸ χωριὸ του, τὴ Γλώσσα²⁸.

(Συνεχίζεται)

12. Κ. Μπασσιᾶ, Παπαδιαμάντης, Ἀθήνα 1974 σελ. 5 ἐξ. καὶ Ἀλεξ. Μ. Σταυροπούλου, Εἰσαγωγὴ στὴν Ὁρθόδοξη συμβουλευτικὴ Ποιμαντικὴ, Ἀθήνα 1985, σελ. 56 ἐξ.

13. Βλ. Μελέτη μας, Σχεδιάγραμμα γιὰ τὴν κατάσταση τῆς Παιδείας στὴ Σκόπελο τὴν Τουρκοκρατία, ἕως τὸ 1832, περ. «Θ.Η.» τ. 5 (1983) σελ. 87-89. Ἀκόμη, γιὰ τὸν Ὅσιο Ἱερόθεο βλ. Π. Β. Πάσχου, Ὑμναγολογικὰ εἰς Ὅσιον Ἱερόθεον τὸν Ἰβηρίτην, Ἀθήνα 1978 (ἀνάτυπο ἀπὸ τὸν τόμο τῶν Πρακτικῶν τοῦ Α' Συνεδρίου Μεσσηνιακῶν Σπουδῶν).

14. Κώδιξ Ἀκαδημίας Βουκουρεστίου 736 (581) φ. 71β-72α. Οἱ στίχοι ἀνήκουν στὸ ἔμμετρο πόνημα τοῦ Δαπόντε «Τράπεζα πνευματικὴ» ποῦ ἐπιγράφεται: «Μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ιγ'. Βίος κ(αὶ) πολιτεία / τοῦ Ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Ἱεροθέου τοῦ νέου / λόγος ἔβδος». Θὰ πρέπει νὰ σημειώσω ἐδῶ, ὅτι τὸ ἔργο αὐτὸ τοῦ Δαπόντε, «Τράπεζα πνευματικὴ» ἐκδόθηκε στὴν Βενετία τὸ 1778, χωρὶς νὰ περιλαμβάνει τὸν, διὰ στίχων πολιτικῶν, βίο τοῦ Ὁσίου Ἱεροθέου.

15. Φάνη Μιχαλόπουλου, Κοσμάς ὁ Αἰτωλός, Ἀθήνα 1971 σελ. 54 καὶ Δημ. Γ. Νασούλη, Μικρὰ ταξίδια στὶς Βορ. Σποράδες, Ἀθήνα 1980 σελ. 42.

16. Κ. Σάθα, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη τ. Γ', Βενετία 1872 σελ. 123.

17. Γ. Ἀλεξάνδρου Λαυριώτου, Ἐγγραφα Ἁγίου Ὁρους (1821-1832) Ἀθήνα 1966 σελ. 13.

18. Ἰω. Μαμαλάκη, Τὸ Ἅγιον Ὄρος διὰ μέσου τῶν αἰώνων, Θεσσαλονίκη 1971 σελ. 433 σημ. 3.

19. Βλ. πρόχειρα τὴ μελέτη μου, Ἄγνωστες σελίδες... ὄπ. παρ. σελ. 67 καὶ Ἀρχεῖο ἐγγράφων Μουσείου Μπενάκη, Ἀρχεῖο τοῦ ἀγῶνα, 1822, φάκ. 87.

20. Περισσότερα στὴν ὑπὸ ἔκδοσιν μελέτη μου, Τὰ μετόχια τῆς Ἀθωνικῆς Μονῆς τοῦ Διονυσίου στὴ Σκιαθό καὶ στὴ Σκόπελο.

21. Ἀναφέρεται στὴν παρρησία τῆς Μονῆς Ξενοφάντος (Κῶδ. 220, φ. 70) «Φιλόθεος ἀρχιερεὺς Σαμακοβίου ἐτελεύτησεν εἰς Σκόπελον».

22. Τὴν πληροφορία αὐτὴ συναντοῦμε σὲ ἀνέκδοτη ἐπιστολή, ποῦ ἐστειλαν, στὶς 20 Μαΐου 1831, οἱ Ἐπίτροποι τῆς Ἀγιορειτικῆς Μονῆς τοῦ Δοχειαρίου, στὸν Ἰωάννη Καποδίστρια καὶ ἡ ὁποία βρίσκεται στὰ Γ.Α.Κ. Ὑπ. Θρησκ. Φάκ. 39α.

23. Γιὰ τὸν Γ. Σωφρόνιο βλ. τὰ ὅσα ἔγραψε ὁ καθηγητὴς Γ. Ἰ. Γαλιτῆς, στὴ Θ.Η.Ε. τ. 7 (1965) στ. 536-538.

Θὰ χρειαστεῖ ὅμως νὰ σημειώσω καὶ τὰ ἐξῆς. Ὁ Γ. Σωφρόνιος, ὅταν ἦλθε στὴ Σκόπελο ἀγόρασε ἀπὸ τὸν Γ. Ἀ. Γεωργιάδη βουλευτὴ Σκοπέλου κάποια κτήματα γύρω ἀπὸ τὴ Μονὴ τοῦ Προδρόμου (βλ. τὸ ὑπ' ἀρ. 269/17 Νοε 1894 πωλητήριο). Τὰ κτήματα αὐτὰ ὁ Γεωργιάδης τὰ εἶχε ἀγοράσει γιὰ 300 δρχ. ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο τῶν Οἰκονομικῶν παλιότερα, πρὶν ἀπὸ τὸ 1835 ἡ περιουσία αὐτὴ ἀνήκε στὴ Μονὴ τοῦ Προδρόμου.

Ὁ Σωφρόνιος, ὅσοι ἀπὸ πολλὲς περιπέτειες ἐγκαταστάθηκε στὸν Προδρόμο μαζί μὲ τὸν Γ. Σίλβεστρο καὶ τὸν μοναχὸ Γαβριὴλ Μανδέλο.

24. Βλ. μελέτη μου, Ἀνέκδοτη ἐγκύκλιος ὑπὲρ βοηθείας τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Τιμίου Προδρόμου Σκοπέλου, ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ περ. «ΘΕΟΛΟΓΙΑ» τ. 61 (1990) σελ. 20-21.

25. Ἀνέκδοτη Ἐγκύκλιος... ὄπου παρ. σελ. 14.

26. Βλ. μελέτη μου, Σχεδιάγραμμα γιὰ τὴν κατάσταση τῆς παιδείας... ὄπ. παρ. σελ. 87 ἐξ. Βλ. Ἀκόμη τὴ μελέτη μου, Ἐνα ἄγνωστο σημείωμα τοῦ Νικ. Γ. Γεωργιάδη γιὰ τὴν παιδεία στὴ Σκόπελο (1724-1835) στὸ περ. «ΘΕΣΣΑΛΙΚΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ» τ. 27 (1995) σελ. 251-256 (καὶ στ' ἀνάτυπο).

27. Ἀρχιμ. Ἀθανασίου Παντοκράτορινου, Ἀναγραφή τῶν Γραμματέων καὶ ὑπογραμματέων τῆς Ἱ. Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Ὁρους, περ. «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ» τ. 13 (1929) σελ. 264-269.

Ἀκόμη θὰ ἤθελα νὰ προσθέσω καὶ τὰ ἐξῆς: Στὴ σελ. 57 τῆς χφης ἀκολουθίας τοῦ Ἁγίου Ὁσιομάρτυρος Γερασίμου τοῦ νέου σημειώνεται μετὰ τῶν ἄλλων, ὅτι ἡ ἀκολουθία συνεγράφη ὑπὸ τοῦ «Κυριλλοῦ Καστανοφύλλου τοῦ καὶ Γέροντος τοῦ Ὁσίου, ἐκαλλωπίστη δὲ ἐπὶ τὸ βέλτιον καὶ κατὰ σύνταξιν ὑπὸ Νεοφύτου Κοιρανίδου, Σκοπελίτου». Ἡ ἀκολουθία αὐτὴ σώζεται στὸ Κυριακὸ τῆς Ἱ. Σκήτης τοῦ Ἁγ. Παντελεήμονος (Κουτλουμουσίον).

28. Βλ. τὴν ὑπὸ δημοσίευση μελέτη τοῦ Δημ. Σακκῆ, Ἡ ἴδρυση καὶ λειτουργία τοῦ Δημοτικῆς Σχολείου Σκοπέλου στὰ χρόνια τῆς Βασιλείας τοῦ Ὄθωνα (1838-1848).

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΣΧΟΙΝΟΒΑΣΙΑΣ

Τοῦ κ. Α. Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ἐναπλ. Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν

Ἄει σχοινοβατεῖν

Πολὺ ἐντυπωσιάσθηκα ὅταν γιὰ πρώτη φορὰ ἄκουσα τὴν ἔκφραση ὅτι τὸ «ὀρθοδοξεῖν ἐστὶν ἀεὶ σχοινοβατεῖν»¹. Πάντα θαύμαζα τοὺς τολμηροὺς αὐτοὺς ἐξασκημένους ἀθλητὲς ποὺ κατόρθωναν χίλιες δυὸ ἰσορροπίες καὶ ἀκροβασίες. Ἦταν ἄραγε ἡ μαγεμένη ἀτιμόσφαιρα τοῦ τσίρκου, τὰ πολύχρωμα φῶτα, οἱ στολές, ἡ πρόγευση τοῦ κινδύνου, ἡ τεταμένη προσοχή, τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας, ποὺ κάθε τι τὸ παρὰ τὸ θεωροῦσε ἐπιθυμητὸ παρὰ τὴ δυσκολία του; Ἡ δυσκολία ὅμως τοῦ ἐγχειρήματος μᾶς συγκρατοῦσε ὥστε ν' ἀποφεύγουμε τὴ μίμηση ἔστω κι ἂν στὰ μάτια μας ἡ πράξις αὐτὴ φαινόταν σπουδαία καὶ τελεία. Ἐπιθυμία ἀπὸ τὴ μιὰ ν' ἀκολουθήσουμε ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ σχοινοβάτη, ἀναστολές ἀπὸ τὴν ἄλλη διὰ τὸν φόβον τῆς ἢ τῶν πτώσεων.

Ἡ δυσκολία ὅμως καὶ ὁ φόβος καὶ οἱ ἐνδοιασμοὶ μεταφέρονται ἀκόμη καὶ σήμερα ὡς ἐρωτήματα καὶ στὸ πρῶτο σκέλος τῆς ἔκφρασης «ὀρθοδοξεῖν ἐστὶν ἀεὶ σχοινοβατεῖν». Ὁρθοδοξεῖν λοιπὸν εἶναι τόσο δύσκολο, ὅσο καὶ σχοινοβατεῖν; Ἐκεῖνο, τὸ ἀεὶ τί ἤθελε ἐδῶ; Δὲν ἀρκοῦσε ἓνα πότε-πότε. Μὰ ἂν εἶναι τόσο δύσκολο, ἡ Ὁρθοδοξία τί γυρεῖ ἀπὸ ἐμᾶς; Νὰ γίνουμε σαλτιμπάγκοι καὶ «νὰ βαδίζουμε ἐπὶ τεταμένου σχοινοῦ καὶ νὰ ἐκτελοῦμε ἀκροβατικὰς ἐπιδείξεις»²; Τὰ πράγματα στενεύουν πραγματικά.

Δὲν ἀρκοῦμαστε μόνον στὶς ἐπισημάνσεις τοῦ Κυρίου γιὰ τὴ στενὴ πύλη καὶ τὴν τεθλιμμένη (στενόχωρη) ὁδὸ ποὺ ὀδηγεῖ στὴ ζωὴ (Ματθαίου ζ' 13-14). Ἐπὶ πλέον καλοῦμαστε ν' ἀφήσουμε τὸ στέρεο ἔδαφος ἔστω καὶ στενόχωρο καὶ νὰ βρεθοῦμε κυριολεκτικὰ στὸν ἀέρα, ἀκροβατώντας πάνω σ' ἓνα τεταμένο σχοινί, μὲ κίνδυνον νὰ παραπατήσουμε καὶ νὰ τσακιστοῦμε. Γιατί, ἡ ἀμφιβολία παραμένει, ἂν σ' ἀλήθεια ἀσκούμεθα ἔχοντας ἀπὸ κάτω δίχτυ ἀσφαλείας ἢ ἀγγέλους νὰ μᾶς προσέχουν καὶ νὰ μᾶς σηκώσουν στὰ χέρια, ἐὰν καὶ ὅταν πέσουμε (πρβλ. Ματθαίου δ' 6).

Πρόσεχε σεαυτῷ

Τέτοιου τύπου συλλογισμοὶ δὲν μὲ καθησύχαζαν. Ἄλλο προφανῶς θὰ εἶναι τὸ νόημα τοῦ παραδείγματος. Σχοινοβατεῖν εἶναι μία ἐνέργεια, μία πράξις,

πλὴν ὅμως μὲ προϋποθέσεις. Γιὰ νὰ περπατήσεις πάνω στὸ σχοινί χρειάζεται σωματικὴ ἄσκηση, προπόνηση, ἐξάσκηση, κάποιοι ὄροι τέλος πάντων ἀπαραίτητοι γι' αὐτὴ τὴν ἀκροβασία. Μαζὶ μὲ ὅλ' αὐτὰ ἀπαιτεῖται κυρίως ἐνταση τῆς προσοχῆς. Τεντωμένο τὸ σχοινί, τεταμένη καὶ ἡ προσοχὴ σὰν προϋπόθεση ἰσορροπίας³ καὶ πραγματικὰ περὶ ἰσορροπίας πρόκειται, καὶ μάλιστα λεπτής. Ἄν ἡ ὀρθόδοξη πίστις καὶ ζωὴ χαρακτηρίζεται ὡς σχοινοβασία, τοῦτο σημαίνει ὅτι καὶ γιὰ τὸ ἓνα καὶ γιὰ τὸ ἄλλο χρειάζεται προσοχή, νήψη, ἐγρήγορη, φυλακὴ, ἐπιφυλακὴ, σύνταξις καὶ σύναξις ὅλων τῶν δυνάμεων.

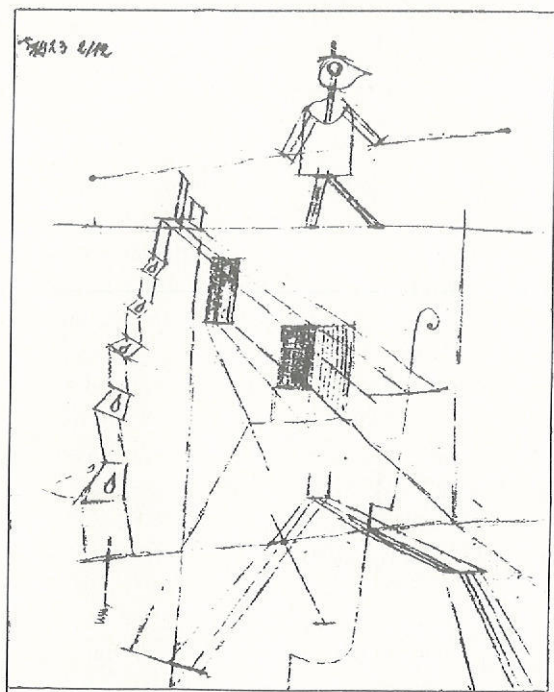
Τὸ χαρακτηριστικὸ εἶναι ὅτι συνήθως σὲ ὅλα τὰ προστάγματα ἢ τὶς προειδοποιήσεις περὶ προσοχῆς ἐμφιστάται ἡ προσοχὴ σὲ κάτι τὸ ἐξωτερικόν, σ' ἓναν κίνδυνον ποὺ ἐλλοχεύει, σὲ μία ἀπειλὴ ποὺ παραμονεύει, ὅπως γιὰ παράδειγμα στά: Προσοχὴ, σκύλος! Προσοχὴ, ἀτόμη στροφή! Προσοχὴ, ἐξόδος αὐτοκινήτων! Προσοχὴ, ναρκοπέδιο! Προσοχὴ, ραδιενεργὰ στοιχεῖα! Ἡ σοῦ συνιστοῦν γενικῶς «Πρόσεχε», «Νὰ προσέχεις»! Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως στὴ χριστιανικὴ σχοινοβασία ἡ προσοχὴ ἐμφιστάται στὸν ἑαυτὸ σου. Αὐτὸς, γνωρίζεις ὅτι ὑπάρχουν ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἐξωτερικοὶ κίνδυνοι, οἱ πόλεμοι, οἱ πειρασμοί. Αὐτὸς ὅμως, παίρνει ἐντολὴ νὰ προσέξει τὸν ἑαυτὸ του: «Πρόσεχε σεαυτῷ!» ἀκούγεται διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἢ φωνὴ τῶν Πατέρων³.

Τὶ κι ἂν ὑπάρχουν χίλιοι ἐξωτερικοὶ κίνδυνοι, χίλιες δυὸ παγίδες κι ἄλλες τόσες ἀπειλές. Ὅλ' αὐτὰ μποροῦν ν' ἀντιμετωπιστοῦν ἐφόσον ὑπάρχει ἡ ἀνάλογη προετοιμασία καὶ κυρίως ἡ προσοχὴ τοῦ σχοινοβάτη, ἐντονη, ἀπόλυτη προσοχὴ! Δὲν χωράει ἡ συνήθως κλιμάκωση τῶν στρατιωτικῶν παραγγελμάτων: Προσοχὴ, ἡμιανάπανσις, ἀνάπανσις. Ἐδῶ ἰσχύει τὸ πρόσταγμα τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ ποὺ ἀπῆλυθε στὶς συναχθεῖσες ἀσώματες δυνάμεις μετὰ τὴν πτώση τοῦ Ἐωσφόρου καὶ τῶν ἀγγέλων του: Πρόσχωμεν. Ἄνυσταχτη προσοχὴ γιὰ νὰ μὴ παρασυρθοῦμε καὶ μεῖς στὴ μεγάλη πτώση ὅπως ἐκεῖνος μὲ τὴ συνοδίαν του⁴.

Ὁρατὴ καὶ νοητὴ γραμμὴ

Ἡ προσοχὴ ὅμως αὐτὴ δὲν εἶναι στατικὴ σὰν τὸ παιχνίδι ποὺ παίζαμε μικροί: στρατιωτάκια ἀκούνητα

κι ακίνητα. Καὶ κινουῖμαι καὶ προσέχω! Προσέχω τὰ βήματά μου, τὴν ὄλη μου στάση. Δὲν ριφο-κινδυνεύω, ὁ βηματισμός μου δὲν εἶναι παρά-τολμος. Τολμῶ καὶ σιγουρεύομαι. Δὲν ἀποτολμῶ θανάσιμο πήδημα (σάλτο μορτάλε) καὶ δὲν ὑπακούω σὲ πειρασμικὴ προσταγὴ τοῦ τύπου «βάλε σεαυτὸν κάτω» (Ματθαίου δ' 6). Τὸ βῆμα μου εἶναι μετέωρο καὶ ἰσορροπο συγχρόνως· ἰχνηλατεῖ στὴν ὄρατὴ γραμμὴ τοῦ σκοινοῦ τὴ νοητὴ γραμμὴ τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁδὸ πάνω στὴν

Paul Klee, 'Ο σχοινοβάτης, 1923.

Παστέλ λαδιού σὲ χαρτί ἀλληλογραφίας 28,1X22 ἐκ. Βέρονη, Ἴδρυμα Paul Klee. Ἀπὸ τὸν κατάλογο τῆς ἐκθέσεως στὸ Μουσεῖο Σύγχρονης Τέχνης στὴ Χώρα τῆς Ἀνδρου ἀπὸ 26 Ἰουνίου ἕως 12 Σεπτεμβρίου 1993, σ. 107.

ὁποία πρέπει νὰ βαδίσει, τὴ μία καὶ μοναδική. «Ἀνακαλύπτει στὰ ἐλάχιστα χιλιοστά του τὰ φωτεινὰ ἐκείνα σημεῖα ποὺ κάνουν τὴ βαρῦτητα νὰ ἀδρανεῖ. Τὸ μοναδιάστατο σκοινὶ μεταμορφώνεται σὲ σύμπαν. Στὸν ἐλάχιστο χῶρο — ὁ σχοινοβάτης — θὰ κερδίσει τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὴ δυνατότητα νὰ μετατραπῆ ὁ λήθαργος τῶν πολλῶν σὲ ἐγρήγορη»⁵.

Ξαφνικὰ αἰσθάνεται ὅτι ἡ στενὴ πύλη κι ὁ στενόχωρος δρόμος γίνονται πλατειὰ καὶ εὐρύχωρος· προδιορίζουν τὸ πλάτος καὶ τὸ μῆκος σου στὸ ἀπειροελάχιστο στίγμα τῆς σχοινοβασίας σου ποὺ γίνεται πλατύτερο τῶν οὐρανῶν καὶ «ἀπάγει εἰς τὴν ζωὴν». Τότε δὲν αἰσθάνεσαι περιορισμένος γιατί αὐτὸς εἶναι ὁ ἕνας καὶ μοναδικός σου ζωτικὸς χῶρος. Τὸ δῆλημα εἶναι ζωτικό. Τίθεται θέμα ζωῆς ἢ θανάτου. Ἦ τοῦ ὕψους ἢ τοῦ βάθους. Καὶ σὺ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ

Θεοῦ ἐπιλέγεις τὸ ὕψος, προσέχοντας τὸν ἑαυτὸ σου καὶ σχοινοβατεῖς «βαστώντας γερὰ — σὰν ἄλλο κοντάρι — ὡς ὄργανο ἰσορροπίας τὸ Σταυρό»⁶, ἔχοντας σπουδάσει στὴ μοναδικὴ «ἀκροβατικὴ σχολή» τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἡ πρόθεσή μου, εὐλαβικὴ ἀναγνώστη, παρὰ τὸν τίτλο τοῦ ἀρθρου μου δὲν ἦταν νὰ σὲ διδάξω. Ὁ δάσκαλος πρέπει νὰ κατέχει καλὰ τὴν τέχνη ποὺ θὰ διδάξει. «Θέλησα μόνο νὰ γράψω γιὰ τὴν τέχνη αὐτὴ κάτι ποὺ νὰ σὲ θερμάνει, κάτι ποὺ νὰ μὲ θερμάνει ὀλόκληρο, ἀπ' τὴν κορφή ὡς τὰ νύχια. Ν' ἀναφλεγείς ἤθελα, ὄχι νὰ σὲ διδάξω. Μάταιες οἱ συμβουλές μου καὶ ἄστοχες»⁷ καὶ σὺν τοῖς ἄλλοις ἐπικίνδυνες, ὅπως θὰ μὲ συμβούλευε ἡ Ἀμμὰ Συγκλητικὴ: «Ἐπικίνδυνον, τὸν μὴ διὰ πρακτικοῦ βίου ἀναχθέντα, διδάσκειν»⁸. Ἄς σπεύσουμε, λοιπόν, ὅλοι νὰ ἐγγραφοῦμε στὴ Σχολὴ γιὰ τὴν ὁποία κάναμε λόγο λίγο πῶ πάνω. Μαθητὲς καὶ διδάσκαλοι. Γένοιτο!

1. Ἀποδίδεται στὸν ἅγιο Γρηγόριο τὸν Θεολόγο. Πλὴν ὁμως δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ἐντοπιστεῖ σὲ κάποιο ἀπὸ τὰ ἔργα του. Ἡ ἔρευνα συνεχίζεται καὶ ἀπευθύνουμε θερμὴ παράκληση καὶ ἐκκλήση πρὸς τοὺς ἀναγνώστες μας στὴν περίπτωση ποὺ γνωρίζουν ποιὸς καὶ ποῦ τὸ ἔχει χρησιμοποιήσει νὰ μᾶς τὸ γνωστοποιήσουν. Θὰ τοὺς εἰμεθα εὐγνώμονες. Τὴ ρῆση ἀνέφερε καὶ ὁ Γεν. Διευθυντὴς τῆς Ὁρθόδοξης Ἀκαδημίας Κρήτης Ἀλέξανδρος Κ. Παπαδερὸς στὴν προσφώνησή του πρὸς τὸν τ. Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας καὶ Ἀκαδημαϊκὸ Μιχαὴλ Στασινοπούλο, ἐπίσημο ὁμιλητὴ ποὺ ἐξεφώνησε τὸν πανηγυρικὸ λόγο τῆς Κυριακῆς τῆς Ὁρθοδοξίας στὴν Ο.Α.Κ. σὺς 14 Μαρτίου 1976 μὲ τίτλο *Ἡ παράκληση πορείας τοῦ ἀνθρώπου* (Γωνιὰ Κισάμου - Χανιά, Ἐκδ. Ο.Α.Κ.: Λόγοι Πανηγυρικοὶ ἀρ. 2, 1976, σ. 7).

2. Βλ. λήμμα «σχοινοβασία» στὸ Λεξικὸ τοῦ «Ἡλίου» τ. 17, σ. 505· πρβλ. καὶ λήμμα «ἀκροβάτης» τ. 2, σ. 101.

3. Βλ. Μ. Βασιλείου, Ὁμιλία εἰς τὸ *Πρόσεχε σεαυτὸν*, PG 31, 197D-217B (πρβλ. τὸ τοῦ Παύλου «προσέχετε ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ πομνίῳ», Πράξεις κ' 28). Ἐπίσης Ἀγίου Νεκταρίου (Κεφαλά) τῆς παραγράφου «Περὶ προσοχῆς» καὶ «Περὶ ἀπροσεξίας» στὸ βιβλίον του, *Τὸ γινῶθι σουτὸν*, Ἀθήνα, Ἐκδ. «Ὁ Ἅγιος Νικόδημος», 1973 (1905), σ. 222-223.

4. Τὸ συναξάριον τῆς ἐορτῆς τῆς Συνάξεως τῶν Ἀρχιστρατῆγων Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ, καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων ἁσωμάτων καὶ οὐρανίων Ταγματῶν, ἀναφέρει: «Ἰδὼν γὰρ τὸν ἀποστάτην πεσόντα, συνήγαγε τοὺς τῶν Ἀγγέλων χορούς, καὶ εἰπὼν, *Πρόσχωμεν*, ἔμνησε μετὰ φωνῆς τὸν τῶν ὅλων Κύριον, ὡσανεὶ λέγων· ὅτι *πρόσχωμεν* ἡμεῖς οἱ κτιστοὶ γεγονότες τί πεπόνθασιν οἱ μεθ' ἡμῶν μέχρι τοῦ νῦν φῶς ὑπάρχοντες, καὶ νῦν γενόμενοι σκότος. Ἡ τοιαύτη οὖν συγκρότησις ὠνομάσθη Σύναξις τῶν Ἀγγέλων, τοὔτεστι *προσοχή* καὶ ὁμόνοια καὶ ἔνωσις» (*Μηναῖον* Νοεμβρίου, Ἡ' τοῦ μηνός, Ἐκδ. «Φῶς», χ.χ., σ. 99α). Πρβλ. Ἡσαίου ιδ' 12.

5. Μ' αὐτὸν τὸν θαυμάσιο τρόπο περιγράφει τὴν ἰσορροπία τοῦ σχοινοβάτη ὁ Χριστόφορος Λιοντάκης μεταφραστὴς στὰ ἑλληνικὰ τοῦ ἔργου τοῦ Ζᾶν Ζενέ, *Ὁ σχοινοβάτης*, Ἀθήνα, Ἐκδ. Καστανιώτη, 1992, σ. 10. Περιγραφή ποὺ μπορεῖ νὰ μεταφερθεῖ σὲ κάθε εἶδος σχοινοβασίας.

6. Ἡ φράση προέρχεται ἀπὸ τὴν προσφώνηση τοῦ Ἀλεξ. Κ. Παπαδερῶ, ὁ.π. σ. 7.

7. Ἀπὸ τὴν καταληκτικὴν παράγραφο τοῦ Ζ. Ζενέ στὸν *Σχοινοβάτη* του (ὁ.π. σ. 47).

8. *Τὸ Γερωνικόν*, λόγος β' σ. 121.

ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ*

Του Δρα ΑΝΔΡΕΑ Ν. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ἐπιθεωρητὴ Θεολογικῶν Μαθημάτων

Ἡ παρούσα Θεολογικὴ Ἡμερίδα μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὡς συνέχεια τοῦ Σεμιναρίου τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ Πολιτισμοῦ, τὸ ὁποῖο διοργανώθηκε τὸν περασμένο Φεβρουάριο σὲ τέσσερις ἐπαρχιακὲς συγκεντρώσεις, κατὰ τὶς ὁποῖες παρουσιάστηκαν ἰσάριθμες εἰσηγήσεις πάνω στὸ ἴδιο θέμα ἀπὸ συναδέλφους θεολόγους οἱ ὁποῖοι ὑπηρετοῦν ὡς Διευθυντὲς καὶ Βοηθοὶ Διευθυντὲς στὴ Μέση Ἐκπαίδευση. Ἔτσι σήμερα ἔχουμε τὴ δυνατότητα νὰ συμπληρώσουμε τὶς σκέψεις μας καὶ νὰ ὀλοκληρώσουμε τὴ συζήτησή μας πάνω στὸ πάντοτε ἐπίκαιρο αὐτὸ θέμα, τὸ ὁποῖο ἀναφέρεται στὴ στάση ποὺ θὰ πρέπει, ὡς ὀρθόδοξοι θεολόγοι, νὰ τηροῦμε ἀπέναντι στὶς μεγάλες προσκλήσεις τῶν δύσκολων καιρῶν μας.

Εὐχαριστῶ θερμὰ τὰ μέλη τοῦ Δ.Σ. τῆς Π.Ε.Ε.Θ. καὶ ἰδιαίτερα τὸν Πρόεδρό της καὶ Πρόεδρο τῆς Ε.Ε.Υ. συνάδελφο κ. Σταῦρο Ὀλύμπιο γιὰ τὴν πρόσκληση ποὺ μοῦ ἀπηύθυνε γιὰ νὰ μιλήσω στὴ σημερινὴ Θεολογικὴ Ἡμερίδα πάνω στὸ πολὺ ἐνδιαφέρον αὐτὸ θέμα. Εὐχαριστῶ ἐπίσης καὶ ὄσους παρευρίσκονται στὴ συνάξή μας αὐτὴν, τῶν ὁποίων τὴν τιμητικὴ παρουσία ἰδιαίτερα ἐκτιμῶ.

Στὴ σύντομη εἰσήγησή μου θὰ παραθέσω σὲ ἄδρες γραμμὲς μόνο τὶς βασικὲς πτυχὲς τοῦ θέματος, γιὰ νὰ παραμείνω ἔτσι μέσα στὰ χρονικὰ πλαίσια ποὺ μοῦ καθορίστηκαν, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ δώσω τὴν εὐκαιρία σὲ περισσότερους συναδέλφους νὰ συμμετάσχουν στὴ συζήτηση, ποὺ θὰ ἐπακολουθήσει, γιὰ τὴν ὁποία δὲν ἔχω καμιά ἀμφιβολία, ὅτι θὰ εἶναι χρήσιμη καὶ ἐποικοδομητικὴ.

1. Ἐννοια καὶ ὀρισμὸς τῆς ἐπιμόρφωσης

Οἱ καιροὶ μας, μὲ τὴν πολυώνυμη πρόκληση ποὺ τοὺς χαρακτηρίζει, εἶναι πραγματικὰ «οὐ μενετοί». Γι' αὐτὸ ἔχουμε ἠθικὴ ὑποχρέωση νὰ ἀνανεώνουμε συνεχῶς τὴν πνευματικὴ μας φαρέτρα, ἀνάλογα μὲ τὶς ἐκάστοτε ἀνάγκες, γιὰ νὰ εἴμαστε πάντοτε σύγχρονοι, ἀλλὰ προπαντὸς γιὰ νὰ μποροῦμε νὰ ἐπιτελοῦμε περισσότερο καρποφόρα τὸ πολυσχιδὲς μας ἔργο.

Αὐτὴ τὴ διαδικασία, μὲ τὴν ὁποία ἐπιτυγχάνου-

με τὴν πρόσθετη ἐνημέρωσή μας καὶ τὴν εὐρύτερη κατάρτισή μας σὲ ὅλους τοὺς τομείς τῆς γνώσης, ὀνομάζουμε **ἐπιμόρφωση**. Παρ' ὅλο ὅτι ἡ **ἐπιμόρφωση**, ὡς δισύνθετη λέξη δὲν καταγράφεται στὰ λεξικά τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γλώσσας καὶ μάλιστα ὡς αὐτοτελὲς ὄρος, ὥστόσο καθιερώθηκε στὸ σύγχρονο λεξιλόγιο, λόγῳ τῆς μεγάλης σημασίας ποὺ προσδόθηκε σ' αὐτὴν καὶ τῆς εὐρείας χρήσης ποὺ σήμερα τυγχάνει.

Δὲν ὑπάρχει σήμερα ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος νὰ ἀγνοεῖ τὴ σημασία καὶ νὰ μὴν κάνει χρήση τῆς λέξης **ἐπιμόρφωση**, ἐφόσον ὡς μόνιμη ἀναγκαιότητα ἀπασχολεῖ διαρκῶς τὸν καθένα, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν σπουδῶν του καὶ τὴν καθημερινὴ του ἀπασχόληση. Σημεῖο ἀναφορᾶς ἀποτελοῦν οἱ ὄροι «Ἐπιμορφωτικὰ Μαθήματα», «Ἐπιμορφωτικὰ Κέντρα», «Ἴνστιτοῦτα Ἐπιμόρφωσης» κ.λπ.

Παρὰ τὴν τόσο εὐρεία χρήση τῆς ἔννοιας τῆς **ἐπιμόρφωσης**, δὲν εἶναι εὐκολὸς ὁ ὀρισμὸς της. Τοῦτο ὀφείλεται στὴν εὐρύτητα τῆς γνώσης, ἡ ὁποία, κατὰ γενικὴ ὁμολογία, καλύπτει μεγάλο φάσμα ἐνδιαφερόντων κυρίως ἀπὸ τὸν κόσμον τοῦ ἐπιστητοῦ. Εἶναι, συνεπῶς δύσκολο, ἂν ὄχι ἀδύνατο, νὰ περιλάβει κανεὶς σ' ἓνα σύντομο ὀρισμὸ ὅλα τὰ στοιχεῖα ποὺ συνθέτουν τὴν ἔννοια τῆς **ἐπιμόρφωσης**.

Ἡ διαπίστωση αὐτὴ δὲν ἐμπόδισε τὸν Κ. Α. Θεοδοσόπουλο στὸ νὰ ἐπιχειρήσει νὰ διατυπώσῃ τὴν ἐννοιολογικὴ σημασία τοῦ ὄρου τῆς **ἐπιμόρφωσης**. Ἔχουμε τὴ γνώμη ὅτι, παρὰ τὶς ἀντικειμενικὲς δυσκολίες, ὁ Κ. Α. Θεοδοσόπουλος πέτυχε νὰ προσδιορίσῃ μὲ σαφήνεια καὶ μὲ ἀκρίβεια τὴν πολὺπτυχὴ ἔννοια τῆς **ἐπιμόρφωσης**, διατυπώνοντας τὸν ὀρισμὸ της ὡς ἀκολούθως: «Ἐπιμόρφωση εἶναι ἡ ἐξωσχολικὴ καὶ μετασχολικὴ μόρφωση τῶν πολιτῶν πρὸς συμπλήρωση τῶν κενῶν τῆς ἐκπαίδευσης καὶ ἡ συνεχῆς ἐνημέρωσή τους πάνω στὶς νέες ἐξελίξεις καὶ τάσεις τῆς ἀνθρώπινης δημιουργίας μὲ σκοπὸ τὴ βελτίωση τῆς ἀτομικῆς, οἰκογενειακῆς καὶ κοινωνικῆς διαβίωσης καὶ συμπεριφορᾶς καθὼς καὶ τῆς ἐπαγγελματικῆς τους ἀπασχόλησης (βλ. Μεγ. Παιδαγωγικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία, τόμ. 2, σελ. 641).

Ἄνεξάρτητα ἀπὸ τὸν ὀρισμὸ ποὺ μπορεῖ κανεὶς νὰ υἱοθετήσῃ γιὰ τὴν **ἐπιμόρφωση**, γεγονὸς ἀναντίλεκτο εἶναι ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀρκεῖται μὲ

* Εἰσήγηση στὴ Θεολογικὴ Ἡμερίδα ποὺ διοργανώθηκε ἀπὸ τὴν Π.Ε.Ε.Θ. τὸ Σάββατο, 24 Ἰουνίου 1995, στὸ Συνεδριακὸ Κέντρο τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Λεμεσοῦ.

ὅσα ἔμαθε στὴν παιδικὴ καὶ νεανικὴ ἡλικία, ὡς μαθητῆς καὶ φοιτητῆς σὲ ὅποιαδήποτε βαθμίδα τῆς Ἐκπαίδευσης ἢ ἀποκόμισε ὡς πείρα κατὰ τὴν ἀσκηση τοῦ ἐπαγγέλματός του. Διαρκῶς ἀναζητᾷ νέες πηγές πληροφόρησης καὶ ἐνημέρωσης γιὰ ἀνεφοδιασμό του, γιατί καθημερινὰ διαπιστώνει ὅτι ὁ κόσμος μας βρίσκεται σὲ μιὰ συνεχῆ ἐξέλιξη, ἢ ὅποια, ἀναπόφευκτα, φέρνει καὶ τὴν ἀνάλογη μεταβολή.

Ἄν ἡ διαπίστωση αὐτὴ ἴσχυε καὶ παλαιότερα, γεγονός πού ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἀπὸ τὴ γνωστὴ ρήση τοῦ σοφοῦ Σόλωνα «γηράσκω δ' αἰεὶ διδασκόμενος», ὅπωςδήποτε στίς μέρες μας ἔχει τὴν ἀπόλυτη ἐφαρμογὴ τῆς, ἀφοῦ τώρα δὲ μιλοῦμε γιὰ ἀπλὴ ἐξέλιξη καὶ μεταβολή, ἀλλὰ γιὰ κοσμογονικὲς ἀλλαγές, ἐξαιτίας τῶν ὁποίων ἔχει ἀλλάξει ὄχι μόνο ἡ φυσιογνωμία τοῦ κόσμου, ἀλλὰ προπαντὸς ἡ νοοτροπία καὶ ἡ συμπεριφορὰ τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου.

Ἐπομένως, γιὰ νὰ μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀνταποκρίνεται στίς ἀπαιτήσεις καὶ προκλήσεις τῶν καιρῶν μας, θὰ πρέπει διαρκῶς νὰ ἀνανεώνεται. Αὐτὴ ἡ ἀνανέωση θὰ πρέπει νὰ διενεργεῖται μὲ τὴν καταφυγὴ στὴν ἐπιμόρφωση, ἢ ὅποια εἶναι στὴν πραγματικότητα «**συνεχιζόμενη μόρφωση**». Ἐφόσον δὲ ἡ **μόρφωση** δὲν ἀποβλέπει μόνο στὴν ἀπόκτηση εἰδικῶν γνώσεων, ἀλλὰ καὶ στὴ διάπλαση τοῦ χαρακτῆρα ἐνὸς ἀτόμου μέσα ἀπὸ τὴν ἀναστροφή στὸν κόσμο τῶν εἰδικῶν γνώσεων, ἐξυπακούεται ὅτι καὶ ἡ **ἐπιμόρφωση**, πρὸς τὸν ἴδιο στόχο κατατείνει, πού δὲν εἶναι μόνο ἡ πρόσκτηση νέων γνώσεων καὶ ἰκανοτήτων, ἀλλὰ κυρίως ἡ διαμόρφωση τῆς ὀρθῆς ἀντίληψης ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἠθικὴ στάση τὴν ὅποια ὀφείλει νὰ τηρεῖ, ὡς κατάφαση ζωῆς, κατὰ τὴν ἀσκηση τῶν καθηκόντων τοῦ ἐπαγγέλματός του καὶ τῆς εὐρύτερης ἀπασχόλησής του.

2. Ἀναγκαιότητα τῆς ἐπιμόρφωσης

Ἡ **ἐπιμόρφωση**, εἶναι γιὰ κάθε ἄνθρωπο μιὰ ἀδήριτη ἀναγκαιότητα, τὴν ὅποια ὀφείλει νὰ ἐπιλέξει, ἂν δὲν θέλει νὰ παραμείνει οὐραγὸς στὴ ζωὴ καὶ ἀμελητέα ὄντοτητα στὸ χῶρο τῆς ἐπαγγελματικῆς του ἀπασχόλησης.

Πέρα ἀπὸ ὅσα πρὸ πάνω ἐκτέθηκαν, ἡ **ἐπιμόρφωση**, εἶναι ἀναγκαία καὶ γιὰ τοὺς ἀκόλουθους λόγους:

α) Μέσα ἀπ' αὐτὴν ἀναζητεῖται καὶ ἐπιδιώκεται πρῶτα ἡ ψυχικὴ ἀνακούφιση καὶ ἡ πνευματικὴ ἀνανέωση. Δὲν μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ παραμείνει μὲ τίς γνώσεις, τὰ μέσα καὶ τίς μεθόδους πού ἔμα-

θε στὰ νεανικά του χρόνια καὶ ἐφάρμοσε στὴν ἀρχὴ τῆς ἐπαγγελματικῆς του σταδιοδρομίας. Ἡ συνεχῆς ἐπανάληψη τῶν ἰδίων γνώσεων καὶ ἡ ἀναστροφή στὸν ἴδιο χῶρο μὲ τὰ ἴδια πράγματα θὰ προκαλέσει τὴν ὑπερβολικὴ κόπωση καὶ θὰ ἐπιταχύνει τὴν ἐμφάνιση καὶ ἐπικράτηση τοῦ αἰσθημάτων τῆς ἀνεπιθύμητης μονοτονίας.

Ὅσο ὥραϊα καὶ ἂν εἶναι αὐτὰ μὲ τὰ ὅποια ἀπασχολεῖται κανεὶς, θὰ ἔρθει ἡ μέρα πού θὰ παύσουν νὰ εἶναι καὶ εὐχάριστα. Εἶναι γι' αὐτὸ τὸ λόγο πού ἡ ρουτίνα θεωρεῖται πολὺ ἐπικίνδυνη ψυχολογικὴ κατάσταση, γιατί ὀδηγεῖ σὲ ἀρνητικὰ ἀποτελέσματα. Ἀπὸ μιὰ τέτοια διαρκὴ καὶ μονότονη ἀπασχόληση ἀνακύπτει ἡ ἀπολίθωση στὴ σκέψη καὶ στὰ ἔργα, πού ἐπιφέρουν συνήθως καὶ τὴν περιθωριοποίησιν τοῦ ἀτόμου.

β) Μὲ τὴν **ἐπιμόρφωση**, ὁ ἄνθρωπος ἐρχεται σὲ ἐπικοινωνία μὲ πρόσωπα, τὰ ὅποια διακρίνονται γιὰ τὴ μακρόχρονη ἐνασχόληση καὶ προσφορὰ τους στὸν τομέα εἰδικῶν γνώσεών του. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀναστροφή ἀντλεῖ τὴν ἐξειδικευμένη γνώση καὶ καταρτίζεται ὑπεύθυνα ἀναφορικὰ μὲ τὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς του καὶ τῆς ἀμεσῆς καθημερινότητας.

Ἔτσι, μπορεῖ νὰ ἀναδειχθεῖ σὲ ἄριστο ἀποδέκτη τῶν νέων τάσεων καὶ ἀντιλήψεων στὸ χῶρο τῆς εἰδικότητάς του καὶ ἐξαιρέτο συνεχιστὴ καὶ μεταλαμπαδευτὴ τῶν εἰδικῶν γνώσεών του, οἱ ὁποῖοι θὰ φέρουν «ἐν πολλοῖς» καὶ τὴ δική του σφραγίδα. Ὁ συγκερασμὸς τῶν ιδεῶν καὶ ἡ ἐπίβαση ἀπὸ τὴ θεωρία στὴν πράξη δὲν εἶναι μόνο τὸ προῖον τῆς πείρας, ἀλλὰ καὶ ὁ καρπὸς τῆς εἰδικῆς καὶ ἀδιάκοπης κατάρτισης, ἢ ὅποια μπορεῖ νὰ ἐπιτευχθεῖ μέσω τῆς **ἐπιμόρφωσης**.

γ) Ἰδιαιτέρα σὲ περιόδους κρίσης, ὅπως εἶναι ἡ δική μας ἐποχὴ, εἶναι περισσότερο ἀπὸ ἀναγκαία ἡ **ἐπιμόρφωση**, γιὰ τὴν ὀρθὴ ἀντιμετώπιση ἢ τὴν ἀπάμβλυσιν τῶν πολλῶν προβλημάτων, τὰ ὅποια ἀπειλητικὰ μᾶς κατακλύζουν. Μπορεῖ οἱ ἀρχὲς τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἠθικοῦ βίου νὰ παραμένουν ἀμετάβλητες στὴ ροὴ τοῦ χρόνου, ὅμως οἱ μέθοδοι καὶ τὰ μέσα ἀντιμετώπισης τῶν ἐκαστοτε ἀναφυόμενων προβλημάτων ἐπιδέχονται ἀναπροσαρμογὴ καὶ ἀνάλογη προσέγγιση, γιὰ νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπίλυσή τους σύμφωνα μὲ τὰ δεδομένα τῆς κάθε ἐποχῆς.

Ἀπὸ τὴν **ἐπιμόρφωση**, δὲ θὰ ἔχει ὁ ἄνθρωπος μόνο τὴ ἐνημέρωση πάνω στὰ νέα αὐτὰ δεδομένα, ἀλλὰ θὰ ἀποκτήσει καὶ τὴν ἀναγκαία κατάρτιση, ἢ ὅποια θὰ τοῦ ἐπιτρέψει, μὲ τὴ συλλογικὴ βοήθεια, νὰ ξεπεράσει τίς προσωπικὲς του ἀδυναμίες καὶ

νά φτάσει εκεί που ο ίδιος θα ήθελε και η κοινωνία θα ανέμενε απ' αυτόν. Έχει, επομένως, ανάγκη από μια συνεχή συμπαράσταση, θεωρητική καθοδήγηση και εμπρακτική βοήθεια, ή όποια μπορεί να προέλθει κυρίως από την επιμόρφωση.

δ) Με την **επιμόρφωση**, ο άνθρωπος μπορεί να αναζωπυρώσει το ενδιαφέρον του για τη ζωή, το οποίο, με την πάροδο του χρόνου, είναι ένδεχομενο να έχει μειωθεί ή άπονησει, για πολλούς και διαφόρους λόγους, οι οποίοι να όφειλονται είτε στον ίδιο τον άνθρωπο είτε στο είδος της καθημερινής του απασχόλησης και στο περιβάλλον που ζει.

Άκόμη, μπορεί να προβεί στην αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου του, που όσο παράξενο κι αν φαίνεται, έχει άρκετο ο σύγχρονος άνθρωπος, παρά το φαινομενικά βεβαρημένο πρόγραμμα καθημερινής απασχόλησής του. Και δεν είναι λίγοι, δυστυχώς, αυτοί που δεν έμαθαν να αξιοποιούν σωστά τον συνεχώς αυξανόμενο ελεύθερό τους χρόνο. Η ανάπαυση και η ψυχαγωγία δεν αποκλείουν την **επιμόρφωση**, ή όποια αποτελεί θετική και δημιουργική διάθεση του ελεύθερου χρόνου.

Η τελευταία αυτή προσέγγιση της **επιμόρφωσης**, σε σχέση με τον ελεύθερο χρόνο ύποδηλώνει και τον απαραίτητο όρο επιτυχημένης ανάπτυξής τους, ο όποιος συνίσταται στην ελεύθερη απόφαση του ατόμου να προσφεύγει σ' αυτήν. Όταν κάτω απ' αυτές τις συνθήκες λειτουργεί ή **επιμόρφωση**, συμβάλλει, αναμφίβολα, και στην αισθητική καλλιέργεια και στην προαγωγή της ήθικης και πνευματικής ζωής.

3. Μορφές της επιμόρφωσης

Η **επιμόρφωση**, μπορεί να επιτευχθεί με δυο βασικά τρόπους, οι οποίοι συνιστούν και τις ισάριθμες της μορφές.

α) Η πρώτη μορφή **επιμόρφωσης**, είναι η **αυτοδιδασκαλία**, ή όποια δεν έχει χρονικά όρια και δεν μπορεί να τυποποιηθεί. Μπορεί να αρχίσει από την παιδική ηλικία και να συνεχιστεί μέχρι τα γεράματα, ανεξάρτητα αν ο άνθρωπος ύποχρεωθεί να καθηλωθεί στο κρεβάτι ή στην αναπηρική καρέκλα. Έφόσον το ενδιαφέρον του για τη ζωή και οι προσωπικές του αποκλίσεις δεν τον εγκαταλείψουν, ή **επιμόρφωση** γι' αυτόν μπορεί να συντελείται με την ανάγνωση, την ακρόαση και την όπτική παρακολούθηση ειδικών προγραμμάτων.

Κυρίως όμως αναφέρομαι εδώ στον άνθρωπο, του όποιου ή ηλικία και ή κατάσταση της υγείας του, όχι μόνο δεν αποτελούν εμπόδιο, αλλά και τον ενθαρρύνουν, γιατί όχι και του επιβάλλουν, να

στρέφει την προσοχή του και τη σκέψη του σε θέματα που προάγουν τα ενδιαφέροντά του και καλύπτουν βασικούς τομείς των ειδικών γνώσεών τους. Στην περίπτωση αυτή ή ώφέλεια θα είναι διπλή, τόσο από την άποψη την ήθικη και πνευματική όσο και από την άποψη την επαγγελματική και οικονομική.

Δεν είναι λίγα τα παραδείγματα των αυτοδιδάκτων ανθρώπων, οι όποιοι στάθηκαν με αξιώσεις δίπλα από άλλα πρόσωπα με μακρόχρονες σπουδές και ειδική ένασχόληση σε συγκεκριμένους τομείς δημιουργικής δραστηριότητας. Χάρη στην επίμονή τους θέληση να καλλιεργήσουν τις κλίσεις και τα ενδιαφέροντά τους υπεράβησαν τα εκπαιδευτικά τους κενά με τη συστηματική έξωσχολική και μετασχολική τους **επιμόρφωση**.

Η **αυτοδιδασκαλία** είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με τη **βιβλιοφιλία**. Ασφαλώς όχι όποιουδήποτε έντύπου, αλλά των ειδικών εκείνων εκδόσεων, οι όποιες περιλαμβάνουν διαπραγμάτευση θεμάτων και σχετικές με τα ενδιαφέροντα και τις επαγγελματικές τους ασχολίες απαραίτητες πληροφορίες. Σαν τέτοιες εκδόσεις σημειώνω τα ειδικά συγγράμματα, τα περιοδικά, τα δελτία και τα άλλα έντυπα, τις επετηρίδες και τις εφημερίδες.

Ο ήμερήσιος Τύπος και τα περιοδικά ποικίλης ύλης δεν μπορούν να αποτελέσουν τα μόνα αναγνώσματα ενός ανθρώπου και μάλιστα έπιστήμονα, ο όποιος στοχεύει στην **επιμόρφωσή** του, ανεξάρτητα αν και στις στήλες των εντύπων αυτών μπορεί κανείς να διαπιστώσει την περιστατική δημοσίευση άρθρων, μελετών και άλλων εργασιών, οι όποιες ανταποκρίνονται στα ειδικά ενδιαφέροντά του και προάγουν τους στόχους της δικής του **επιμόρφωσης**.

Στα άστικά κέντρα και μάλιστα στις μεγαλουπόλεις, όπου βρίθουν οι πολιτιστικές εκδηλώσεις, είναι δυνατό να αναζητήσει κανείς και άλλες πηγές, πληροφόρησης, ενημέρωσης και **επιμόρφωσης**. Η παρακολούθηση μιας διάλεξης, ή επίσκεψη σ' ένα μουσείο ή άλλο πολιτιστικό κέντρο με ειδικά εκθέματα και ή μετάβαση σε άλλους χώρους με πολιτισμικό ενδιαφέρον για έπιτόπια μελέτη τους αποτελούν άλλους τομείς προσωπικής **επιμόρφωσης**. Με κάποια έπιφύλαξη, θα μπορούσα να περιλάβω και τους κινηματογράφους, τα θέατρα και τις αίθουσες συναυλιών, αν κρίνω από το επίπεδο και την ποιότητα των περισσότερων έργων, τα όποια παρουσιάζονται στους χώρους αυτούς.

(Συνεχίζεται)

ΛΟΓΟΣ ΑΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΣ*

Τοῦ κ. Παναγιώτου Θ. Παπαθεοδώρου, Θεολόγου - Λυκειάρχῃ

Στοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνες δὲν ἔχουμε ἐπίσημους ποιητές, γνωστούς ὕμνογράφους. Ἡ ποίηση ἦταν παρούσα ὡς ζωὴ καὶ πράξις, ἡ ὁποία συνέδεε τοὺς πιστοὺς. Οἱ συνάξεις τῶν πρώτων χριστιανῶν ἦταν ποίηση. Οἱ ἀγάπες, τὰ σύμβολα, οἱ μαρτυρίες τῶν θείων ὁραμάτων, οἱ δημόσιες ἐξομολογήσεις, τὰ μαρτύρια, ὅλα αὐτὰ ἦταν ποίηση.

Ὅταν ὁμως ἡ Ἐκκλησία ἄρχισε νὰ ἐκκοσμικεύεται, τότε ἔκαμαν τὴν ἐμφάνισή τους οἱ πρῶτοι ἐπώνυμοι ποιητὲς ὡς μάρτυρες τῆς ἄνωθεν λειτουργίας. Ἐνα μεγάλο μέρος τῶν πιστῶν ποὺ ἐμπλέχθηκε «ταῖς τοῦ βίου πραγματείας» (Β' Τιμοθ. 2,4) ξέχασε τὸ «μαρὰν ἀθά», κοίταξε τὰ ἔργα τῆς ἡμέρας. Κάποιοι, διαμαρτυρόμενοι γιὰ τὴν κατάσταση αὐτή, τράβηξαν γιὰ τὴν ἐρημίαν. Τότε οἱ ὕμνογράφοι, οἱ ποιητὲς τῆς Ἐκκλησίας, ἐπανεφέραν τοὺς κουρασμένους πιστοὺς στὴν παρουσία τοῦ Κυρίου. «Μὲ τὸ ρυθμικὸ καὶ μελωδικὸ τους λόγο τοὺς θύμιζαν τὴν πρώτη εὐρεση τῆς πίστεως, τὰ πρῶτα δάκρυα τῆς ἀναστάσιμης χαρᾶς τους».

Ἔτσι ἀπὸ τὸν 6ο αἰῶνα ἀρχίζει μιὰ καινούργια ἐποχὴ γιὰ τὴν ὕμνογραφία τῆς Ἐκκλησίας ποὺ στηρίζεται σὲ τεχνικοὺς κανόνες, προκειμένου νὰ ἐξυπηρετήσῃ τις λειτουργικὲς ἀνάγκες τῆς συναξίς. Οἱ μελωδοὶ ἐκείνης τῆς περιόδου γιὰ νὰ συγκινήσουν τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν χρησιμοποιοῦν μελικοὺς κανόνες παράλληλα μὲ τὴν Ἀναστάσιμη πείρα. Μὲ τὴν τονικὴ ρυθμοποιία καὶ τὴ μελωδία οἱ δημιουργοὶ τῆς λειτουργικῆς αὐτῆς τέχνης, ποὺ ὑπηρετεῖ τὸ μυστήριον τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου μαζί μὲ τις ἄλλες, θὰ μαρτυρήσῃ τὴν παρουσία τοῦ Κυρίου, τῆς Παναγίας καὶ τῶν Ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ νέα σύνθεση ποὺ καταλαμβάνει δεσπόζουσα θέση στὴ λατρεία ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς δημιουργοὺς τῆς «ὕμνος», «ᾄσμα», «ὠδὴ», «αἶνος», «ἔπος», κ.λπ. Ἐπικράτησε τὴ νέα ποιητικὴ δημιουργία, ποὺ ἐγκατέλειψε τὴν ἑλληνικὴ ρυθμικὴ τῆς προσωδίας, νὰ καλοῦμε κοντάκιον, ἀπὸ τὴν «ἐν κοντῶ», δηλ. ἐν συντομίᾳ ἀναφορὰ τῶν περιστάτικων τῆς ἐορτῆς ποὺ ἐξυμνεῖ, ἢ πιθανότερον ἀπὸ τὸν κοντὸ, γύρω ἀπὸ τὸ ὁποῖο περι-

τυλισσόταν ἡ μεμβράνη ποὺ περιεῖχε τὸν ὕμνο. Τὸ κοντάκιον ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἓνα τροπάριον —προοίμιον ἢ κουκούλιον ὀνομαζόμενον— ποὺ εἶχε περιεχόμενο εἰσαγωγικὸ στὴ γιορτὴ (βλέπε τὸ «Τῆ ὑπερμάχῳ») καὶ ἀπὸ ἄλλες 24-30 στροφές, ποὺ ὀνομάζονται οἴκοι, στίς ὁποῖες γινόταν ἐκτενέστερη ἀναφορὰ στὸ πρόσωπο ἢ τὸ γεγονός ποὺ ἦταν ἀφιερωμένο τὸ κοντάκιον.

Ἡ σύνδεση τῶν οἴκων μεταξὺ τους γίνεται ἀφ' ἑνὸς μὲν μὲ κοινὸ ἐφύμνιον, ὅπως π.χ. χαίρε νύμφη ἀνύμφευτε, ἀλληλοῦσια, κ.λπ., ψαλλόμενον ἀπὸ τὸ χορὸν, ἀφ' ἑτέρου δὲ μὲ τὴν ἀκροστιχίδα, ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ εἶναι ἀλφαβητικὴ (ὅπως στὸν Ἀκάθιστον ὕμνον), ἢ φράση στὴν ὁποία περιλαμβάνεται ἐνδεχομένως καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ὕμνωδοῦ (ὅπως π.χ. τοῦ ταπεινοῦ Ρωμανοῦ ὁ ὕμνος). Τὰ κοντάκια παρουσιάζουν δραματικὴ πλοκὴ μὲ ἐναλλαγὴ σκηνῶν, προσώπων καὶ διαλόγων.

Ἡ ἀπλότητα καὶ ἡ ὠραιότητα τῆς γλώσσας εἶναι τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῶν κοντακίων. Διακρίνεται ἀκόμη τὸ κοντάκιον γιὰ τὸ βάθος τῶν αἰσθημάτων καὶ τὸ ὕψος τῶν νοημάτων. Ἡ πλαστικότητα τῶν εἰκόνων καὶ οἱ ποιητικὲς ἀντιθέσεις εἶναι ἓνα ἄλλο γνώρισμα τῶν κοντακίων (βλέπε: «Ἡ Παρθένος σήμερον τὸν ὑπερούσιον τίκει καὶ ἡ γῆ τὸ σπῆλαιον τῷ ἀπροσίτῳ προσάγει...»).

Οἱ ποιητὲς τῶν κοντακίων χαρακτηρίστηκαν ὡς οἱ ἀνώτεροι χριστιανοὶ ὕμνογράφοι μὲ διακεκριμένο τὸ Ρωμανὸ τὸ μελωδὸν, τὸν ἐπνομαζόμενον Πίνδαρον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὕμνογραφίας. Ἀλλὰ παρ' ὅλη τὴ σπουδαιότητά του τὸ κοντάκιον εἶχε τραγικὴ κατάληξη. Ὅπως ἐκεῖνο περιορίσε παλιότερα μὲ τὴν ἐμφάνισή του τὰ σιχηρὰ καὶ τοὺς λοιποὺς ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους, ἔτσι καὶ κατὰ τὸν 8ο αἰῶνα ἓνα νέο ποιητικὸ εἶδος στὴν ἐκκλησιαστικὴ ὕμνογραφία, ὁ κανόνας, ἐκτόπισε σχεδὸν καθ' ὅλοκληρίαν τὸ κοντάκιον. Τὸ μοναδικὸν κοντάκιον ποὺ περισώθηκε ὀλόκληρον στὰ λειτουργικά μας βιβλία εἶναι ὁ γνωστὸς Ἀκάθιστος ὕμνος. Ἀσφαλῶς ἡ διάσωσή του συνδέεται μὲ τὸ ἐνδοξὸν κατόρθωμα τῶν εὐσεβῶν κατοίκων τῆς Βασιλεύουσας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἡρακλείου, τὸ ὁποῖον ἀποδόθηκε στὴν ἐγκωμιαζόμενη μὲ τὸν ὕμνον αὐτὸν ὑπέρμαχον στρατηγόν. Ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα κοντάκια μόνον λείψα-

* Συνέχεια ἀπὸ τὴ σελ. 247 τοῦ ὑπ' ἀρ. 12 τεύχους.

να αὐτῶν συναντᾶμε σήμερα στὴν ὀρθρινὴ ἀκολουθία, ὅπως τὸ κουκούλιο, καλούμενο σήμερα κοντάκιο καὶ τὸ πρῶτο τροπάριο, ὀνομαζόμενο «οἶκος».

Τὴ θέση τοῦ κοντακίου στὸν ὄρθρο κατέλαβε ἀπὸ τότε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ κατέχει μέχρι σήμερα ἢ νέα ποιητικὴ δημιουργία, ἢ ὁποία ὀνομάζεται «ῦμνος», «μέλος», «θρήνος» καὶ «κανόνας»⁴.

Οἱ κανόνες εἶναι ἐκτενεῖς ῦμοι ἀποτελούμενοι ἀπὸ ἐννέα ἀρχικῶς ἢ ἀργότερα ὀκτῶ ὀμάδες τροπαρίων ποὺ λέγονται ὠδές. Κάθε μία ὠδὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα μουσικὸ καὶ μετρικὸ πρότυπο τροπάριο, τὸν εἰρμό⁵ καὶ ἀπὸ 3-4 ἀκόμη τροπάρια. Τὰ τροπάρια αὐτὰ τὶς περισσότερες φορὲς συνδέει ἀκροστιχίδα μὲ προσωδιακοὺς στίχους (π.χ. «τῆ μακρᾶ πέμπτη μακρὸν ῦμον ἐξάδω» ἢ «Χριστὸς βροτωθεὶς ἦν ὅπερ Θεὸς μένη» κ.λπ.).

Ὡς σπουδαιότεροι δημιουργοὶ κανόνων ἀναφέρονται οἱ Ἄνδρέας ὁ Κρήτης (650-720), Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς (676-756) καὶ ὁ θετὸς ἀδελφὸς του Κοσμάς, ὁ ἐπίσκοπος Μαΐουμᾶ τῆς Φοινίκης.

Τὴν ἀρχὴ τῶν κανόνων θὰ πρέπει νὰ ἀναζητήσουμε στὶς βιβλικὲς ὠδές (ὀκτῶ τῆς Π.Δ. καὶ μία τῆς Κ.Δ.), οἱ ὁποῖες χρησιμοποιοῦνταν στὴ λατρεία ἀπὸ τοὺς πρῶτους χριστιανικοὺς χρόνους, παράλληλα μὲ τὸ Ψαλτήρι. Καὶ ὅπως ἀπὸ τοὺς Ψαλμοὺς προέκυψαν κατὰ τὴν πρώτη περίοδο τὰ διάφορα εἶδη τῶν τροπαρίων (στιχηρά, ἀπόστιχα κ.λπ.), εἶται καὶ ἀπὸ τὶς βιβλικὲς ὠδές προέκυψαν ἀργότερα οἱ ὠδές τῶν κανόνων. Παρακολουθώντας τὴν ἐξέλιξη τῶν κανόνων παρατηροῦμε ὅτι στὴν περίοδο τῆς ἀκμῆς τοῦ τροπαρίου ψάλλονται καὶ κανόνες μὲ 3-4 ὠδές (τριῶδια, τετραῶδια κ.λπ.). Ἀργότερα ἐπικράτησε ἡ συνήθεια νὰ ψάλλονται ἐννέα ὠδές. Πολὺ ἐνωρὶς ὅμως παραλείφτηκε ἀπὸ τὶς ἀκολουθίες ἢ β' ὠδὴ τῶν κανόνων, λόγῳ τοῦ ἐλεγκτικοῦ περιεχομένου της. Τὴ συναντᾶμε μόνο στοὺς κανόνες τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, ἐπειδὴ ἀναποκρίνονται στὴν περίστασι.

Τὸ περιεχόμενο τῶν εἰρμῶν τῶν κανόνων ἔχει ἄμεση σχέση μὲ τὶς βιβλικὲς ὠδές, χωρὶς νὰ ἀποκλείεται καὶ ἡ συνάφειά του καὶ μὲ τὸ περιεχόμενο τῆς ἑορτῆς. Αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ δεξιότητά τοῦ ποιητῆ. Ὅπωςδήποτε ὅμως τὰ τροπάρια ἐξυμνοῦν τὸ γεγονός ποὺ γιορτάζουμε ἢ τὰ κατορθώματα τῆς πίστεως τοῦ ἀγίου ποὺ τιμᾶμε.

Οἱ κανόνες ἔχουν ὕφος δοξαστικὸ καὶ περιεχόμενο δογματικὸ. Σκοπὸς τους εἶναι ἡ ἐμπέδωση τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας στὴν ψυχὴ τῶν πιστῶν. Δηλ. νὰ καταστήσουν, ἰδιαίτερα σὲ καιροῦς

χαλεποῦς, ὅπως στὴν περίοδο τῆς εἰκονομαχίας, βίωμα τὴν ὀρθόδοξη διδασκαλία μὲ τοὺς ῦμνους.

Ἀπὸ τὴν πλούσια παραγωγὴ τροπαρίων, κοντακίων καὶ κανόνων, ποὺ προαναφέραμε, ἓνα μικρὸ μόνο μέρος αὐτῶν εἰσήλθε στὰ λειτουργικὰ βιβλία. Πολλοὶ ῦμοι παρέμειναν ἀνέκδοτοι στὰ ράφια κάποιων βιβλιοθηκῶν. Ἡ ἐπιλογὴ ἦταν ἐντελῶς τυχαία, μὲ ἀποτέλεσμα ποιητικὰ ἀριστουργήματα νὰ μένουν ξεχασμένα σὲ κάποιες βιβλιοθήκες. Πάντως στὰ βιβλία τῆς Ἐκκλησίας μας σώζονται ῦμοι ἀπ' ὅλες τὶς ἐποχές. Ἀπ' αὐτοὺς ἄλλοι φέρουν τὸ ὄνομα τοῦ δημιουργοῦ τους καὶ ἄλλοι εἶναι ἀνώνυμοι. Ὅλοι τους, ἀσφαλῶς, ἐκφράζουν τὴν πίστη τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ὀρθόδοξη ὑμνογραφία μετὰ τὸν 11ο αἰῶνα παρουσιάζει λιγότερη πρωτοτυπία. Ἡ πλούσια πηγὴ τῶν μελωδῶν ἀρχίζει νὰ ἀποξηραίνεται. Οἱ νεότεροι ὑμνογράφοι ἀκολουθοῦν τὰ καθιερωμένα πρότυπα. Διακατέχονται ἀπὸ ἀγωνιώδη προσπάθεια μίμησης τῶν παλαιότερων μορφῶν ῦμων. Γεγονὸς εἶναι πάντως ὅτι δὲ σταμάτησε ἡ ποιητικὴ δημιουργία, ἀφοῦ ἡ Ἐκκλησία ἀναδεικνύει ἀγίους καὶ καθιερώνει τὶς γιορτές τους. Ἀκόμη καὶ στὴν τουρκοκρατία γράφονταν ἐκκλ. ῦμοι, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποῖους παραμένουν ἀνέκδοτοι. Δὲν λείπει ἡ ὑμνογραφικὴ παραγωγὴ οὔτε ἀπὸ τὶς μέρες μας. Ἄγιορείτες μοναχοί, λαϊκοὶ καὶ κληρικοὶ ποὺ ζοῦν στὸν κόσμον γράφουν καὶ σήμερα ῦμνους, γιὰ νὰ τιμήσουν νέους ἀγίους, ὅπως τὸν Κοσμᾶ τὸν Αἰτωλό, τὸ Νικόδημον Ἄγιορείτη, τὸ Νεκτᾶριο Πενταπόλεως, τὸν ἔθνομάρτυρα Χρυσόστομο Σμύρνης, τὸν ἅγιο Νικόλαο Πλανᾶ κ.ἄ.

Ἄξια ἰδιαίτερης μνείας εἶναι ἡ ὑμνογραφικὴ παραγωγὴ τοῦ ἀγιορείτη μοναχοῦ Γεράσιμου Μικραγιαννανίτη († 7.12.91), ἢ ὁποία ἐκτείνεται σὲ 47 τόμους καὶ ἡ ὁποία ἔτυχε τόσο τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὅσο καὶ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ ΥΜΝΩΝ

Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ῦμοι εἶναι λατρευτικὲς προσευχὲς τῶν χριστιανῶν στὸν Τριαδικὸ Θεὸ σὲ μιὰ προσπάθεια προσωπικῆς συνάντησης μαζί του. Ἡ χριστιανικὴ κοινότητα ἐκδηλώνει μὲ τοὺς ῦμνους τὰ αἰσθήματα εὐγνωμοσύνης, εὐσέβειας καὶ ἀφοσίωσης τῆς στὸ Θεό. Οἱ εὐχαριστήριοι ῦμοι ἐναλλάσσονται μὲ τοὺς δοξολογικοὺς καὶ ἐκεῖνοι μὲ τοὺς ἱκετήριους. Καμιά ἠθικὴ διδασκαλία δὲ θὰ

μπορούσε να παρουσιάσει τόσο έντονα τὸ δράμα τῆς ἀμαρτίας, τὰ δάκρυα τῆς μετανοίας καὶ τὸ μυστήριό τῆς σωτηρίας, ὅσο ἡ ὑμνογραφία. Οἱ ὀρθόδοξοι ὕμνοι εἶναι δημιουργήματα μεγάλων πατέρων καὶ θεολόγων τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκφράζουν τὴν πίστη καὶ τὸ ἦθος τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας. Προβάλλουν ὄχι μόνο τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν Χριστῷ δόξα τοῦ ἀνθρώπου. Δημιουργοῦν κατάνυξη στὴν ψυχὴ τῶν πιστῶν. Συντελοῦν στὴ συναίσθηση τῆς ἀμαρτωλότητος, καλλιεργοῦν τὴ διάθεση γιὰ μετάνοια. Μὲ τοὺς ὕμνους δοξάζεται ὁ Θεός, ἱστορεῖται τὸ λυτρωτικὸ ἔργο τοῦ Χριστοῦ, τιμῶνται οἱ ἄθλητές τῆς πίστεως. Μέσω τῶν ὕμνων προβάλλονται οἱ ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας ὡς πρότυπα ἀγωνιστικότητας. Ἡ Ἐκκλησία ἔχει ὕμνους γιὰ ὅλες τὶς περιστάσεις τῆς ζωῆς, τὶς χαρμόσυνες καὶ τὶς θλίβερές. Ἡ ὀρθόδοξη ὑμνογραφία θαυμάζεται παγκοσμίως. Ἀποτελεῖ τὸ ὡραιότερο μέρος τῆς φιλολογικῆς παραγωγῆς τοῦ Βυζαντίου. Ὁ καθηγητὴς Α.Δ. Κομίνης στὸ ἐναρκτήριο μάθημά του στὴ Φιλοσοφικὴ σχολὴ ὑποστήριξε ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ποίηση «ὑπῆρξε ὄντως μεγάλη, ἀπρόσβλητος ἀπὸ τὸν χρόνον, δυναμένη νὰ συγκριθῆ πρὸς ὅλας τὰς ποιήσεις τῆς παγκοσμίου λογοτεχνίας»⁶.

Τὴ μεγάλη ἀξία τῆς Βυζαντινῆς ὑμνογραφίας τονίζει καὶ ὁ Καβάφης θεωρώντας ὅτι αὐτὴ δὲν ἀποτελεῖ μόνο τὴ φυσικὴ συνέχεια τοῦ ἀρχαίου ποιητικοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ τὸ μονόδρομο ποὺ ἐνώνει τὴ νεοελληνικὴ ποίηση μὲ τὴν ἀρχαία. Τοὺς μεγάλους ὑμνογράφους διακρίνει ὁ γνήσιος στοχασμός. Ὁ ἀγῶνας γιὰ τελείωση, οἱ θλίψεις τῆς ζωῆς, τὸ μυστήριό τοῦ θανάτου εἶναι θέματα ποὺ ἀπασχολοῦν τοὺς ποιητὲς τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἡ ὑμνογραφία μας ἔχει αἰσιόδοξο χαρακτήρα. Βλέπει μέσα ἀπὸ τὸ ὕλικό καὶ πρόσκαιρο, τὸ αἰώνιο καὶ τὸ πνευματικό. Ἡ δυναμικὴ της φαίνεται ἀπὸ τὴν ἐπίδραση ποὺ ἄσκησε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ἀσκεῖ στὸ λαὸ μας. Μεμονωμένες φράσεις καὶ ὀλόκληροι ὕμνοι προφέρονται ἀπὸ τὰ χεῖλη τῶν πιστῶν. Ἡ παράκληση, ὁ Ἀκάθιστος ὕμνος, τὰ ἐγκώμια συγκινοῦν ἰδιαίτερα τὸ λαὸ μας. Βαθιὰ ἐπιρρασμένη ἀπὸ τὴν ὑμνογραφία τῆς Ἐκκλησίας μας εἶναι καὶ ἡ νεοελληνικὴ λογοτεχνία. Ὁ Σολωμός, ὁ Παλαμᾶς, ὁ Παπαδιαμάντης, ὁ Ἐλύτης κ.ἄ. ἀντλήσαν ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη ὑμνογραφία. Αὐτὰ φανεροῦν τὴ θέση της στὴ ζωὴ τοῦ ἔθνους μας.

Ἡ Ἁγία Γραφὴ καὶ ἡ Ἱερὰ Παράδοση εἶναι οἱ ἀκένωτες πηγὲς τῶν χριστιανικῶν ὕμνων. Οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὴν πολύτιμη πνευματι-

κὴ ἐμπειρία ποὺ διαθέτουν, βοηθοῦν νὰ γίνουν προσιτὲς στὸ λαὸ οἱ ἀλήθειες τῆς θείας Ἀποκάλυψης. Μέσω τῶν ὕμνων διοχετεύουν τὰ μηνύματα τοῦ Εὐαγγελίου. Παρουσιάζουν μὲ ποιητικὸ τρόπο τὴ θεολογία τῆς Ἐκκλησίας, ἔτσι ὥστε εὐκόλα νὰ ἐντυπώνεται καὶ νὰ γίνεται κτῆμα καὶ αὐτῶν τῶν ἀπλῶν χριστιανῶν. Οἱ ὕμνοι ἀποτελοῦν ἐμμελὲς κήρυγμα. Ἡ Ἐκκλησία μας τοὺς χρησιμοποίησε γιὰ νὰ ἐκφράσει δογματικὲς καὶ ἠθικὲς ἀλήθειες καὶ νὰ τὶς μεταδώσει μὲ εὐληπτο τρόπο στοὺς πιστοὺς καὶ ἰδιαίτερα στὰ παιδιὰ. Τὸ ρόλο αὐτὸ τονίζει καὶ ὁ Μ. Βασίλειος λέγοντας: «διὰ τοῦτο τὰ ἐναρμόνια ταῦτα μέλη τῶν ψαλμῶν ἡμῖν ἐπινενόηται, ἵνα οἱ παῖδες μελωδῶσι, τῇ δ' ἀληθείᾳ τὰς ψυχὰς ἐκπαιδεύωνται... Βίαιον γὰρ μάθημα οὐ πέφυκε παραμένειν, τὰ δὲ μετὰ τέρψεως καὶ χάριτος εἰσδυόμενα μονιμωτέρῳ πως ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν αὐξάνει»⁷.

Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ μας ὕμνοι μὲ τὸ ὑψηλὸ θεολογικὸ περιεχόμενό τους, τὴν ἐσωτερικὴ τους ὡραιότητα καὶ τὴν ἀπαράμιλλη μουσικὴ τους ἐκτέλεση διδάσκουν τοὺς πιστοὺς τὶς βασικὲς ἀρχὲς τῆς πίστεώς μας, ἐξιστοροῦν τὰ γεγονότα τῆς θείας οἰκονομίας, προκαλοῦν κατάνυξη βαθιά, παρακινοῦν σὲ βίωση τῶν θρησκευτικῶν γεγονότων.

(Συνεχίζεται)

4. Τὴν ὀνομασία «κανόνας» γιὰ τὸ νέο ποιητικὸ εἶδος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνογραφίας χρησιμοποίησε πρῶτος ὁ Θεοφάνης ὁ Γραπτός († 845). Ὑποστηρίχθηκε ὅτι πῆρε τὴν ὀνομασία αὐτὴ ἢ νέα ποιητικὴ σύνθεση ἀπὸ τὶς ἐννέα βιβλικὲς ὡδές, οἱ ὁποῖες ἀπέτελεσαν τὸ πρότυπο (κανόνα) αὐτῶν. Ὁ Ζωναρᾶς παρατηρεῖ ὅτι «Κανὼν λέγεται ὡς τεταγμένον τοῦ μέτρου αὐτοῦ ἐν ταύταις δὴ ταῖς (ἐννέα) Ὠδαῖς» (PG. 135, 421, ἐξήγηση ἀναστ. Κανόνων Δαμασκηνοῦ).

5. Ἐλαβε τὴν ὀνομασία εἰρμὸς τὸ πρῶτο τροπάριο τῆς ὡδῆς, ἐπειδὴ τὰ ὑπόλοιπα 3-4 τροπάρια εἴρονται = συμφωνοῦν στὸ ρυθμὸ καὶ τὸ μέλος μ' αὐτό.

6. Α.Δ. Κομίνης: Εἰσαγωγικὰ μαθήματα εἰς τὴν Βυζαντινὴν φιλολογίαν, Ἀθήνα. — Καβάφης, Πεζά, παρουσίαση, σχόλια Παπουτσάκη, Ἀθήνα 1963.

7. Μ. Βασιλείου, Ὁμιλία α' εἰς τοὺς Ψαλμοὺς P.G. 29, 212.

Γιὰ πληροφορίες καὶ παραγγελίες βιβλίων
ἀπευθύνεσθε: Ἀποστολικὴ Διακονία,
Ἰαίου 1 — 115 21 Ἀθήνα. Τηλ. (01) 72 28 008.
Fax (01) 72 38 149 (Κεντρικὴ Διάθεση).
Βιβλιοπωλεῖα: Δραγατσανίου 2 (πλ. Κλαυθμώνος)
Ἀθήνα. Τηλ. (01) 33 10 977, 32 28 637 (καὶ Fax).
Ἐθν. Ἀμύνης 9α καὶ Τσιμισκῆ — Θεο/νίκη. Τηλ.
(031) 275 126. Fax 278 559.

Η ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΩΝΥΜΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΩΝΥΜΙΑ ΣΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑ

(ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ)

Τοῦ κ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΑΝΤΟΥΛΑΤΟΥ

“...καὶ σ’ ἐμένα κάποτε περνᾶ ἀπὸ τῆ σκέψῃ μου ἢ παράξενη αὐτὴ καὶ τόσο ἀντίθετη κατὰ τὸ φαινόμενο πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς τέχνης ποῦ δὲ ζῆ παρὰ μὲ τὴν προσωπικότητα καὶ μὲ τὴν ἐπωνυμία, ἢ παράξενη αὐτὴ ἰδέα τῆς ἀνωνυμίας, μὰ τόσο εὐγενική, τόσο ἀριστοκρατική, ἀπὸ μιὰν ἄλλη ὄψῃ, καὶ τόσο θρησκευτικὰ ὠραία!”

Κ. Παλαμά: Ἀλληλογραφία, τόμ. 4ος (Γράμματα στὴ Λιλὴ Ζηρίνη).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ υἰοθέτηση ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς καλλιτέχνες τῆς ἀνωνυμίας θέτει ἐρωτήματα ποῦ ἔχουν κατ’ ἀρχὴν σχέση μὲ τὶς θεολογικὲς ἀπόψεις τῶν καλλιτεχνῶν αὐτῶν. Στὴ συνέχεια θέτει ἐρωτήματα ποῦ ἔχουν σχέση μὲ τὶς ἀπόψεις τοὺς γιὰ τὴν τέχνη ποῦ ὑπηρετοῦν καὶ γιὰ τὴν παράδοση ποῦ θὰ συνεχίσουν. Συνακόλουθα ἢ σταδιακὴ ἐγκατάλειψη τῆς ἀνωνυμίας ὑποδεικνύει καὶ τὴν σταδιακὴ ἐγκατάλειψη τῶν παραπάνω ἀπόψεων. Ἡ στροφή στὴ μελέτη τῆς κλασικῆς γραμματείας στὸ Βυζάντιο μετὰ τὸν Θ’ αἰῶνα καὶ οἱ ριζικὲς ἀλλαγές στὴν κοινωνικὴ ἀντιμετώπιση τοῦ καλλιτέχνη ποῦ ἔφερε ἢ Ἀναγέννηση εἶναι κατὰ τὴ γνώμη μας οἱ αἰτίες ποῦ ἄσκησαν τὴν σημαντικότερη ἐπιρροή στοὺς βυζαντινοὺς δημιουργούς.

Ἔτσι ἡ ἀξιοθαύματη ἐκκοσμίκευση τῶν κοινωνιῶν εἶναι ἐμφανὴς στὴν διαφοροτικὴ ἀντιμετώπιση τοῦ χριστιανοῦ ζωγράφου ἀπὸ τὴν κοινωνία στὴν ὁποία ζεῖ ἀλλὰ καὶ σὶς ἀπαιτήσεις τοῦ χριστιανοῦ δημιουργοῦ γιὰ ἀναγνώριση καὶ ὑλικὴ ἀνταμοιβή.

ΑΡΧΑΙΑ ΤΕΧΝΗ

Οἱ Ἕλληνες εἶναι οἱ πρῶτοι ποῦ ὑπογράφουν τὰ ἔργα τους. Μέχρι τότε ἡ τέχνη εἶναι ἀνώνυμη καὶ αὐστηρὰ λατρευτικὴ. Γύρω στὸ 570 π.Χ. ἔχουμε ἐπιγραφὲς στὴν βάση ἀφιερωματικῶν ἔργων σὶς ὁποῖες περιέχεται ἡ φράση «περικαλλὲς ἄγαλμα». Ὁ ἀρχαῖος καλλιτέχνης δὲν πιστεύουμε σήμερον ὅτι κομπάζει, ἀφοῦ τὸ ἔργο του γίνεται μὲ τὴν συνέργεια τῶν θεῶν. Ἡ κρίση: «περικαλλὲς ἄγαλμα» εἶναι μιὰ «μυθικὴ κρίση», δηλαδὴ μιὰ ἀντικειμενικὴ κρίση. Ὑποκειμενικὲς κρίσεις ἄλλων ἀτόμων γιὰ τὸν ἀρχαῖο καλλιτέχνη δὲν ὑπάρχουν. Ἡ ὁμορφιὰ τοῦ ἀγάλματος ὑπάρχει ἀντικειμενικὰ χωρὶς νὰ ἐπηρεάζεται ἀπὸ ἄλλες ἀτομικὲς ὑποκειμενικὲς γνώμες.

Ἄλλος τύπος ἐπιγραφῆς εἶναι «ἄγαλμα καλὸν» ποῦ ἐμφανίζεται ἀργότερα καὶ δείχνει τὸν ἀξιοθαύματο προβληματισμὸ τῶν καλλιτεχνῶν. Τὸ ἐπίθετο «καλὸς» εἶναι περισσότερο μετριοπαθὲς ἀπὸ τὸ ἐπίθετο «περικαλλὲς».

Ὁ δημιουργὸς τὴν ἴδια ἐποχὴ εἶναι «σοφός». Στὰ ἀρχαῖα χρόνια ἡ πίστη ὅτι ὁ καλλιτέχνης πρέπει νὰ εἶναι σοφός εἶναι γενικὴ. Ὁ «σοφός» ὅμως στὰ ἀρχαῖα χρόνια δηλώνει ἀποκλειστικὰ τὸν καλὸν τεχνίτη. Ἡ σοφία προϋποθέτει τεχνικὲς γνώσεις, δηλαδὴ ἐμπειρία καὶ ἄσκηση. Αὐτὴ ἡ σοφία ὅταν ὀδηγηθεῖ ἀπὸ τὸν θεὸ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν μεγάλη τέχνη. Εἶναι ἀφθονα τὰ στοιχεῖα ποῦ ἀποδεικνύουν ὅτι ὁ ἀρχαῖος καλλιτέχνης πιστεύει ὅτι χωρὶς τὴν φιλία τοῦ θεοῦ (κυρίως τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ἡφαίστου) δὲν μπορεῖ νὰ δημιουργήσει. Ὅσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ ἀξία τῆς τέχνης του τόσο περισσότερο τὴν ἀποδίδει στὴν θεϊκὴ εὐνοια.

Παραστάσεις σὲ ἀγγελία εἰκονίζουν τὸν θεὸ νὰ στέκεται δίπλα στὸν τεχνίτη καὶ νὰ τοῦ ὀδηγεῖ τὸ χέρι. Τὸ ἔργο δὲν εἶναι ἐμπνευση καὶ ἐκτέλεση τοῦ ἀνθρώπου ἀλλὰ συνέργεια θεοῦ-ἀνθρώπου.

Ἡ χρησιμοποίηση τοῦ ἐπιθέτου «χαρίεν» ἢ «δαίδαλον» ἢ «ἀγλαόν» ἀναγγέλει καὶ τὴν εἰσοδὸς μας στὰ ὑστερα ἀρχαῖα χρόνια. Γιὰ πρώτη φορὰ ὁ θεατὴς καὶ ὁ ρόλος του στὴν αἰσθητικὴ ἀποτίμηση τοῦ ἔργου, ἐμφανίζεται στὸ περιεχόμενο τῶν ἐπιγραφῶν.

Καὶ τὸ ἔργο, αὐτόν, τὸν θεατὴ, θέλει νὰ κερδίσει καὶ ὄχι νὰ ἐκπληρώσει αὐστηρὰ θρησκευτικὲς ἀνάγκες. Ἡ ἐξαντλητικὴ καὶ περιπλοκὴ τεχνικὴ ἐπεξεργασία τῶν ἔργων — κυρίως ἡ γυαλάδα τοῦ μάρμαρου — αὐτὸ δείχνουν. Ἄλλ’ αὐτὸ φαίνεται κυρίως ἀπὸ τὴν ἀλλαγὴ τῶν χρησιμοποιούμενων ἐπιθέτων. Τὰ «χαρίεις» καὶ «ἀγλαός» σημαίνουν πρῶτα - πρῶτα ὁμορφιὰ καὶ φωτεινότητα. Καὶ τὸ

κυριότερο ότι ο άνθρωπος είναι ικανός να δημιουργήσει ένα «άγλαόν» έργο.

Η τέχνη σιγά-σιγά απομακρύνεται από τον χώρο του θρησκευτικού και σκοπεύει σε ανθρώπινες ανάγκες. Ο θεός δεν είναι πια συνεργός. Ο καλλιτέχνης γεμάτος αλαζονεία ζητάει απ' τον θεατή να συγκρίνει το έργο του με το έργο άλλων επώνυμων καλλιτεχνών. Η τέχνη δεν μαθαίνεται από τον θεό αλλά διδάσκεται κοντά σε περισσότερο έμπειρους τεχνίτες.

Είναι έντυπωσιακή ή αλλαγή κυρίως στο ύφος των έπιγραφών που τεκμηριώνει την ύψωση του καλλιτέχνη ως κύριου συντελεστή στην δημιουργία του έργου.

Η μετάβαση από τα ύστερα αρχαϊκά χρόνια στα κλασικά γίνεται με μια απότομη καθίζηση του ένθουσιασμού και της αυτοπεποίθησης των καλλιτεχνών. Η ύπογραφή αποτελείται πια από το όνομα, τον τόπο καταγωγής και ένα ξερό «έποιήσε». Το άγαλμα του Δία στην Όλυμπία είχε την έπιγραφή «Φειδίας Χαριίδου υιός Άθηναϊός μ' έποίησε». Η λιτότητα αυτή δείχνει την αυξανόμενη αυτογνωσία του κλασικού καλλιτέχνη. Η μετριοφροσύνη την σοβαρότερη και πιο υπεύθυνη αντιμετώπιση της σχέσης θεού-άνθρώπου.

Η μελέτη αυτής της σχέσης μπαίνει σε μία περίοδο που θα παρουσιάσει αργότερα μεγάλα έργα με σπουδαιότερα τους πλατωνικούς διαλόγους και την άττική τραγωδία στον χώρο της τέχνης του λόγου. Η κλασική τέχνη (480-420 π.Χ.) με την απουσία της έπαρσης και την παρουσία του μέτρου δείχνει την συνειδητοποίηση των ορίων του ανθρώπου και την επακόλουθη διάψευση των μεγάλων προσδοκιών για απόλυτη ευδαιμονία.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

Η πλειοψηφία των παλαιοχριστιανικών έπιγραφών που αφορούν στην κατασκευή αφιερωματικών έργων είναι ανώνυμες². Οί έπιγραφές αναφέρονται συνήθως σε ψηφωτές ή αρχιτέκτονες. Η παρουσία του αρχαίου ελληνικού τύπου «τάδε άνέθηκεν», «δείνα έποίηι» αραιώνει ήδη από την ρωμαϊκή εποχή. Το ρήμα «ποιώ» δηλώνει πια τον δωρητή και όχι τον καλλιτέχνη. Οί έκφράσεις που χρησιμοποιούνται είναι συνήθως: κατεσκεύασεν, οικοδόμησεν, έποίησεν την ψηφοθεσίαν ή την ψηφωσιν, έψηφωσεν, έκέντησεν, έποίησεν την μούσωσιν. Παρατηρείται λοιπόν υποχώρηση της θέσης του καλλιτέχνη στην διαδικασία αφιέρωσης έργου στο Θεό. Η πρώτη θέση σ' αυτήν την διαδικασία

καταλαμβάνεται τώρα από τον δωρητή ή τον ανάθετη.

Η μελέτη των αφιερωματικών έπιγραφών της 6ης αιώνας αρχαιότητας δεν παρέχει μόνο πληροφορίες για την σταδιακή αντιμετάθεση των θέσεων καλλιτέχνη - δωρητή, αλλά και στοιχεία για την κοινωνική και οικονομική διάρθρωση της εποχής³.

Ο ύποβιβασμός του καλλιτέχνη σχεδόν σε άπλο παραγγελιοδόχο θα ανατραπεί με την Άναγέννηση και την όριστική διάκριση της έκκλησιαστικής από την κοσμική τέχνη. Συνήθως από την 6η αιώνα αρχαιότητα μās σώζονται οί έπιγραφές και όχι τα έργα στα όποια αναφέρονται. Οί δωρητές όμως στις έπιγραφές μπορούν να παραμένουν και ανώνυμοι κάνοντας έτσι σαφή υπαινιγμό στην παντογνωσία του Θεού. Ο τύπος της έπιγραφής σ' αυτές τις περιπτώσεις είναι «ών ο Θεός οίδεν τα όνόματα» και άλλοι παρόμοιοι. Από τις επώνυμες έπιγραφές που αφορούν σε δωρητές προερχόμενος από τον έκκλησιαστικό χώρο την πρώτη θέση κατέχει συνήθως ο έπίσκοπος αν και πολύ συχνά όχι ως δωρητής άλλ' ως συντονιστής της εκτέλεσης του έργου. Δωρητές είναι και μέλη του κατώτερου κλήρου ή και μοναχοί. Στις έπιγραφές γίνεται ιδιαίτερη μνεία στην «σπουδή», δηλαδή στην φροντίδα των δωρητών για την ολοκλήρωση του αφιερωματικού έργου. Η απουσία του όνόματος των καλλιτεχνών από τις έπιγραφές ίσως να όφείλεται σε θεολογικούς λόγους. Πέρα από την αναφορά στον παντογνώστη Θεό, αυτοί των όποιων τα όνόματα πρέπει να αναγραφούν στην έπιγραφή είναι ο κλήρος και μάλιστα κατά την έκκλησιαστική ιεραρχία και σπανιότερα του καλλιτέχνη που συνήθως είναι λαϊκός. Άκόμη και αν ο δωρητής είναι κατώτερος κληρικός το όνομά του θα αναγραφεί μετά το όνομα του έπισκόπου ο όποιος συντονίζει την εκτέλεση του έργου. Είναι χαρακτηριστικό ότι στην διάρκεια της βασιλείας του Ίουστινιανού (527-565), όποτε ή μωσαϊκή τέχνη είναι στο απόγειό της, ένας μόνο μουσειώτης είναι γνωστός, ο Ευλάλιος, ο όποιος διακόσμησε την έκκλησία των Άγ. Άποστόλων στην Κωνσταντινούπολη. «Ο Ευλάλιος μάλιστα ούτος συνήθιζε μεταξύ των προσώπων των συνθέσεων του, να θέτη και την ιδίαν προσωπογραφίαν, έγκαινιαζων ούτω συνήθειαν, ήν μετά χίλια έτη έφαρμόζουν οί μεγάλοι της Άναγέννησης ζωγράφοι και ο ήμέτερος Δομήνικος Θεοτοκόπουλος⁴.

Άλλη χαρακτηριστική περίπτωση είναι ο Μανουήλ Πανσέληνος. Ο μεγάλος αυτός άγιογράφος δεν έχει ύπογράψει πουθενά το έργο του. Όσες

τοιχογραφίες αποδίδονται σ' αυτόν, του αποδίδονται από πληροφορίες που προέρχονται είτε από την χειρόγραφη είτε από την προφορική παράδοση. Με ασφάλεια δικές του είναι μόνο οι τοιχογραφίες του Πρωτάτου στις Καρυές και του παρεκκλησίου του 'Αγίου Εύθυμίου στη βασιλική του 'Αγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης.

Από τον χρονολογικό πίνακα που παραθέτει ο Φοίβος Πιομπίνος στο βιβλίο του⁵, μπορούν να εξαχθούν τα ακόλουθα συμπεράσματα: α) 'Ο ιδ' είναι ο αιώνας κατά τον οποίο σημειώνεται κατακόρυφη άνοδος στον αριθμό των παραδιδόμενων ονομάτων χριστιανών καλλιτεχνών. β) Μέχρι τότε ή μεγίστη πλειοψηφία των ονομάτων που έχουμε δεν προέρχεται από αυτοψία σε έργα αλλά παραδίδεται από την χειρόγραφη παράδοση (μπορεί να διασώζει μιὰ προφορική παράδοση). γ) Το παραπάνω γεγονός δεν μᾶς επιτρέπει να ξέρουμε αν οι χριστιανοί καλλιτέχνες υπέγραψαν τὰ έργα τους, αφού ή χειρόγραφη παράδοση για την πατρότητα του έργου μπορεί και να μην είναι αποτέλεσμα αυτοψίας. δ) Μέχρι τον ιδ' αί. πολλά από τὰ ονόματα που σώζονται ἀνήκουν σε μικρογράφους⁶. ε) Στην Κρήτη ο μεγαλύτερος αριθμός ονομάτων ἀγιογράφων προέρχεται από συμβολαιογραφικές πράξεις.

Μετά τον ιδ' αί. ή συνεχιζόμενη ταχύτατη αύξηση στον αριθμό των ονομάτων που παραδόθηκαν πρέπει να οφείλεται και στην στροφή των χριστιανών καλλιτεχνών της 'Ανατολής στην ἀγιογράφηση φορητών εικόνων. Το μνημειώδες έργο θα συντηρηθεί δυσκολότερα απ' ότi ή φορητή εικόνα. Κατά τον Πιομπίνο ή άωνυμία οφείλεται στην άκρα ταπείνωση, αφού ή ἀγιογράφηση είναι έκφραση βαθιάς θρησκευτικότητας⁷. Κατά τον καθηγητή 'Αντουράκη: «Οί πρωτομάστοροι αυτοί ἀγιογράφοι — ένεκα εὐλάβειας και ταπεινοφροσύνης — παρέδιδαν τὰ έργα τους άώνυμα, επειδή είχαν την πεποίθηση ότι τὸ χέρι τους κατευθυνόταν από την έμπνευση και τὴ χάρη του Θεοῦ, ὁ ὁποῖος γνωρίζει και τὸ ὄνομά τους!»⁸.

Τέλος ὁ Σισιλιάνος εκφράζει μιὰ ελαφρώς διαφορετική άποψη: «Κατά κανόνα τὰ προϊόντα τῆς Βυζαντινῆς ζωγραφικῆς είναι άώνυμα και άχρονολόγητα. Είναι άώνυμα διότι οί ζωγράφοι δὲν ἐπιθυμοῦσαν, σεβασμοῦ ένεκεν, νὰ θέτουν τὰ ἴδια ὀνόματα παρὰ τὰ θεῖα ὑποτυπώματα»⁹. Οί παραπάνω άπόψεις είναι κατά την γνώμη μου πειστικές στην ἐξήγηση τῆς υιοθέτησης τῆς άωνυμίας από τούς καλλιτέχνες. Η ἀλλαγή τῆς στάσης των ἀγιογράφων και ή σταδιακά αυξανόμενη παρουσία ὑπογραφῆς στα έργα πρέπει, νομίζω, νὰ ἀναζητηθεῖ

στις σχέσεις 'Ανατολῆς - Δύσης και στην προϊούσα ἐκκοσμίκευση του χριστιανικοῦ κόσμου.

Κατ' ἀρχὴν είναι κοινὸς τόπος ὅτι μέχρι τὸν ΙΓ' αἰ. ή Δυτικὴ χριστιανικὴ τέχνη είναι ἄμεσα ἐξαρτημένη από την 'Ανατολική. 'Ο σεβασμὸς και ὁ θαυμασμὸς τῶν Δυτικῶν για τὴν βυζαντινὴ τέχνη φαίνεται στις διηγήσεις τῶν ταξιδιωτῶν ἀλλὰ και στις ἐμφανείς προσπάθειες μίμησης τῶν βυζαντινῶν ἔργων. Στην Ἰταλία οὐσιαστικά ή τέχνη είναι Βυζαντινὴ ἐπαρχιώτικη τέχνη¹⁰. Κατά τὸν Runciman ή μίμηση είναι ὁ εἰλικρινέστερος τρόπος κολακείας. 'Αξιοπρόσεκτο είναι ὅτι οί Δυτικοί θαυμάζουν κυρίως τὴν τεχνικὴ ἀριότητα τῶν ἔργων και τὶς τεχνολογικὲς και μηχανικὲς γνώσεις τῶν Βυζαντινῶν. Η στροφή μερικῶν λογίων κατά τὸν Θ' αἰ. στην μελέτη τῆς ἀρχαιότητας είναι ή ἀρχὴ για τὴν μετάθεση του ἐνδιαφέροντος για μελέτη από θέματα αὐστηρὰ θεολογικά και σε θέματα ἐπιστημονικά και φιλολογικά. Οί ἄνδρες αυτοί είναι: 'Ο Λέων ὁ Μαθηματικός, ὁ Φώτιος, ὁ Καισαρείας 'Αρέθας, ὁ Ἰωάννης ὁ Γραμματικός. Προφανῶς τὸ τέλος τῆς εἰκονομαχίας προσφέρει στην 'Εκκλησία ἰσχύ ἀλλὰ και θεολογικὴ ασφάλεια για νὰ ἐπεκταθεῖ πρὸς τὸν 'Ελληνισμό που με τὴ σειρά του τῆς προσφέρει «τὴν τεχνικὴ τῆς συλλογιστικῆς, διαλεκτικὰ ὄπλα, μεθόδους ἐκφρασης...»¹¹.

(Συνεχίζεται)

1. Δὲς τὴν ὠραία διαπραγμάτευση του Χ. Καρούζου στο «Περικαλλῆς ἀγάλμα ἐξεποίησ' οὐκ ἀδαής». Ἐρμῆς 1982.

2. Τὰ στοιχεῖα από τό: Π. 'Ασημακοπούλου - 'Ατζακά: «Παρατηρήσεις σχετικά με τούς τύπους ὑπογραφῆς καλλιτεχνῶν και τεχνιτῶν στην παλαιοχριστιανικὴ ἐποχὴ, συγκριτικὰ με τὴν 'Ελληνικὴ και τὴ Ρωμαϊκὴ ἀρχαιότητα», ΣΤ' Συμπόσιο ΧΑΕ, 16.

3. Βλ. Π. 'Ασημακοπούλου - 'Ατζακά: «Οί δωρητῆς στις ἀφιερωματικὲς ἐπιγραφὲς τῆς ὀσμῆς ἀρχαιότητας». Δ' Συμπόσιο ΧΑΕ, 9-10.

4. Σισιλιάνου Δημητρίου: «Ἐλληνες 'Αγιογράφοι μετὰ τὴν 'Αλωσιν». Ἀθήνα, Πυρσὸς 1935, σελ. 34.

5. Φοίβος Ι. Πιομπίνος: «Ἐλληνες ἀγιογράφοι μέχρι τὸ 1821». Δεύτερη ἐκδοση ἀναθεωρημένη και συμπληρωμένη. Ἐταιρεία Ἑλληνικοῦ Λογοτεχνικοῦ Ἀρχείου, Ἀθήνα 1984.

6. Περίφημο είναι τὸ Μηνολόγιο του Βασιλείου Β' του Βουλγαροκτόνου που κατασκευάστηκε στην Κων/πολι ἀνάμεσα στα ἔτη 920-1025. Στο τέλος του χειρογράφου ὑπάρχουν οί ὑπογραφὲς τῶν μικρογράφων, οί ὁποῖοι είναι ὀκτώ. Αυτό δείχνει ὅτι ή συνήθεια νὰ ὑπογράφουν οί καλλιτέχνες δὲν είναι ἐντελῶς ἄγνωστη.

7. Πιομπίνο, ὅπ. παρ. σελ. 13.

8. Γεωργίου Β. 'Αντουράκη: «Χριστιανικὴ Ζωγραφικὴ. Τόμος Δεύτερος. Τοιχογραφίες - Μωσαϊκά - Γλυπτικὴ - Μικρογραφία - Ἐκκλησιαστικὴ Εἰκονογραφία Ἀνατολῆς και Δύσεως». Ἀνατύπωση, Ἀθήνα 1993.

9. Σισιλιάνου Δημητρίου: ὅπ. παρ., σελ. 33.

10. Steven Runciman: «Byzantine Art and Western Mediaeval Taste» στο «Η Βυζαντινὴ τέχνη, τέχνη εὐρωπαϊκὴ», Διαλέξεις, Ἀθήνα 1966, σελ. 17.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Μητροπολίτου Δημητριάδος Χριστοδούλου ΠΩΣ ΚΑΙ ΓΙΑΤΙ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΜΑΣ»

Κρατώ στα χέρια μου τρία, εξαιρετικής αισθητικής εμφάνισης και εικονογράφησης βιβλία από τις εκδόσεις τῆς Ἱερᾶς Μητρόπολης Δημητριάδος, πού ἐκπλήττουν, πραγματικά, τὸν ἀναγνώστη!

Πρόκειται γιὰ μίᾳ πολυτίμη προσφορὰ ἐνημέρωσης τοῦ χριστεπώνυμου πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας – καὶ ὄχι μόνο – πάνω σὲ καίρια, καυτὰ προβλήματα τοῦ παρόντος. Τὰ ὁποῖα χρόνια τώρα διαφεντεύουν τὴ ζωὴ μας, ὅπως τὰ ναρκωτικά. Ἄλλα καὶ ἄλλα ζητήματα πού ἀφοροῦν τὴ λειτουργικὴ ζωὴ καὶ τὴ συμπεριφορὰ τῶν πιστῶν ὀρθοδόξων.

Αὐτά, τὰ χρήσιμα βιβλία εἶναι:

1. «Πῶς περνοῦν οἱ Ἕλληνες τὴν Κυριακή τους».
2. «Πῶς πρέπει νὰ στεκόμαστε μέσα στὴν Ἐκκλησία», καὶ
3. «Ναρκοτικά, ἡ μάστιγα πού πουλάει».

Σὰν γενικὴ παρατήρηση, γιὰ τὰ δύο πρῶτα βιβλία θὰ ἔλεγα εὐθαρσῶς, ὅτι πρόκειται γιὰ μίᾳ σειρά μεγάλῃς παιδευτικῆς σημασίας, πού θὰ ἔπρεπε νὰ γνωρίζουν ὅλοι οἱ χριστιανοί. Γιατὶ ἀναφέρονται στὴ λειτουργικὴ τάξη, στὴν ἐνότητα, ἀλλὰ καὶ στὸν προβληματισμὸ τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ καὶ λειτουργικὴ συνείδηση εἶναι κάτι πού πρέπει συνεχῶς νὰ ἀπασχολεῖ τὴ διοίκηση τῆς Ἐκκλησίας. Ὑπάρχει μεγάλη ἄγνοια, παρανόηση καὶ συχνὰ μπερδεμα. Πού ἀκριβῶς ἐρχεται ἡ συγγραφή αὐτῆς τῆς σειράς βιβλίων νὰ ἀποσαφηνίσει μὲ τρόπο ἄμεσο, ρεαλιστικὸ καὶ ἀποτελεσματικὸ.

Μὲ ἀδιάσειστα στοιχεῖα, στατιστικὲς, ἐρευνες, δημοσκοπήσεις, πίνακες, ἀριθμούς, φωτογραφίες καὶ ἄλλα ντοκουμέντα, παρουσιάζονται ἀνάγλυφα ὅλα τὰ ζητήματα. Ἔτσι, ὥστε γνωρίζοντας ὁ πιστὸς τοὺς Κανόνες τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας, νὰ ἔχει καὶ συνείδηση τῶν τελομένων, ἀλλὰ καὶ πιὸ ἄμεση συμμετοχὴ στὰ δρώμενα.

Χρήσιμο ὅμως καὶ πολὺ πρακτικὸ σὲ κάθε περίπτωσι, εἶναι καὶ τὸ βιβλίον γιὰ τὰ ναρκωτικά. Εἶναι γραμμένο μὲ θάρρος, ἀμεσότητα καὶ εὐλικρίνεια, καθὼς καὶ μὲ ἀπροκάλυπτη ἀγάπη καὶ πόνο. Ἰδιαίτερα αὐτὸ τὸ βιβλίον πρέπει νὰ τύχει μιᾶς εὐρύτερης πανελλαδικῆς ἀποδοχῆς. Ἐπειδὴ σὶ ἀλήθεια, δίνει ὅλες τὶς παραμέτρους τοῦ προβλήματος καὶ κάνει χρήσιμες διαπιστώσεις. Ἐνῶ μὲ τόλμη μοναδικὴ δίνει προσεγμένα τὶς ἀ-

παραίτητες προϋποθέσεις καὶ τὰ στοιχεῖα γιὰ μίᾳ ἀλλαγῇ νοοτροπίας ἀπέναντι στοῦ προβλήματος καὶ τὶς πρῆψεις, σοβαρὲς καὶ ἀποτελεσματικὲς λύσεις.

Μ' αὐτὸ τὸ ἐντυπο καὶ ἴσως μὲ ἄλλα πού θὰ ἀκολουθήσουν, ἡ Ἐκκλησία, ὄχι μόνο κρούει τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου γιὰ μερικὰ προβλήματα. Ἄλλα ἐμφανίζεται παρούσα καὶ ἄγρυπνη δίπλα στοὺς καθημερινούς ἀνθρώπους. Καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῇ τὸ ἔργο τῆς Ἱερᾶς Μητρόπολης Δημητριάδος δὲν εἶναι μόνο ἐκκλησιαστικὸ, ἀλλὰ καὶ βαθύτατα ἐθνικὸ καὶ μάλιστα μὲ μεγάλη ἐμβέλεια.

Ἄρχιμ. Νικολ. Ι. Πρωτοπαπᾶ ΕΧΟΝΤΕΣ ΜΟΡΦΩΣΙΝ ΕΥΣΕΒΕΙΑΣ

Ἄλλο ἓνα βιβλίον τοῦ ἀκάματος ἱερωμένου, ποιμένα, θεολόγου, συγγραφέα, σύγχρονου ὁμιλητῆ καὶ διευθυντῆ τῆς ἐρτζιανῆς, ἐκκλησιαστικῆς παρουσίας, πού κυκλοφορήθηκε ἀπὸ τὶς ὡραίες ἐκδόσεις τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας.

Πρόκειται γιὰ σειρά ἀρθρῶν πού ἔχουν δημοσιευθεῖ στὴ «Φωνὴ Κυρίου» καὶ ἀπηχοῦν, πραγματικά, τὸ ζωντανό, ἀγωνιστικὸ καὶ ἐπίκαιρο προβληματισμὸ τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ σημερινό, ἀποπροσανατολισμένο ἄνθρωπο. Ὁ π. Νικόλαος γνωρίζει τὸ ἀντικείμενό του σὲ βάθος, ἔχει πείρα ὁμιλητῆ ἀλλὰ καὶ ξέρει νὰ γράφει μὲ ἀποτελεσματικότητα, ὄχι συνηθισμένη. Ὁ λόγος του ὁ γραπτὸς ἔχει ἰδιαίτερη σαφήνεια, καθαρότητα νοημάτων, εὐρηματικότητα σχημάτων καὶ προπαντὸς ζωντάνια καὶ ἐκφραση ζωῆς καὶ καθοδήγησης.

Τὰ ἄρθρα αὐτὰ θίγουν καίρια πνευματικὰ ζητήματα τοῦ ἀνθρώπου, τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς πίστεως. Ἀποτελοῦν διακονία τοῦ λόγου, τῆς ἐλπίδας καὶ ὀλοκλήρωσης τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας. Εἶναι ὅλα βασιμμένα πάνω στοῦ γράμμα καὶ στοῦ πνεῦμα τῶν Γραφῶν. Φανερῶνουν θεολογικὴ κατάρτιση καὶ βίωση πατερική.

Μάλιστα, ὅταν δημοσιεύονταν στὴ «Φωνὴ Κυρίου» εἶχαν κάνει βαθιὰ αἴσθηση στοὺς ἀναγνώστες, ἐπειδὴ μιλοῦσαν μὲ ξεχωριστὸ τρόπο στοῦ νοῦ καὶ στὴν καρδιά τους. Γιατὶ ὁ σ. γνωρίζει πολὺ καλὰ πῶς πρέπει νὰ ἀπευθύνεται ἓνας ποιμένας στοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῇ τὸ βιβλίον δὲν εἶναι μόνο μίᾳ γνήσια πνευματικῆ καὶ ἐποικοδομητικῆ τροφοδοσία. Ἄλλα καὶ ὑπόδειγμα, ἐγχειρίδιον γιὰ τοὺς ἐπαίοντες τῆς ἐκκλησιαστικῆς κατῆχησης καὶ διαφώτισης τοῦ λαοῦ.

Φς

Η ΙΔ' ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ ΠΡΟΣ ΦΩΤΙΖΟΜΕΝΟΥΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

Τοῦ κ. Νικ. Κ. Δρατσέλλα, Θεολόγου, Μ.Α. Παν/μίου Ἀθηνῶν

ΙΑ'. Ἡ ἐκ μέρους τοῦ ἁγίου Κυρίλλου προσκόμισις πλείστων Παλαιδιαθηρικῶν χωρίων πρὸς τοὺς κατηχουμένους ἐν Ἱερουσολύμοις καὶ ἰδιαιτέρως τῶν προφητειῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπληθεύθησαν εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, ἔχει ὡς σκοπὸν νὰ πεισθοῦν οἱ ἐξ Ἰουδαίων χριστιανοὶ περὶ τοῦ πραγματικοῦ τοῦ γεγονότος τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τοῦτο δὲ διότι ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἀπετέλει τὴν Ἰουδαϊκὴν θεόπνευστον Γραμματείαν, τὴν ὁποῖαν ἀπεδέχοντο ἀπολύτως οἱ Ἑβραῖοι. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὁ ἱερός πατὴρ ἐτόνισεν ὅτι διὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀποδεικνύονται ἀπολογητικῶς αἱ ἀλήθειαι τῆς Καινῆς: «οὐ γὰρ ἐκεῖνα κακίζοντες τὰ ἡμέτερα σεμνύομεν (ἡμέτερα γὰρ κακείνα), ἀλλ' ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς τὰ ἡμέτερα πιστοποιοῦμεν»¹¹¹. Τοῦτο ἀποκτᾷ ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τοὺς χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι θὰ ἔπρεπε νὰ ἀπολογοῦνται πρὸς τοὺς Ἰουδαίους περὶ τῶν ἀληθειῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, αἱ ὁποῖαι περιέχονται συνεσκιασμένως εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην.

Οἱ Ἰουδαῖοι εἶναι πιθανὸν νὰ μὴ πεισθοῦν περὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, ἀκόμη καὶ ἂν οἱ χριστιανοὶ φέρον ὡς παράδειγμα εἰς αὐτοὺς ὅτι οἱ προφήται Ἠλίας καὶ Ἐλισσαῖος ἀνέστησαν νεκροὺς κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Εἶναι δυνατὸν νὰ εἴπουν οἱ Ἰουδαῖοι ὅτι οἱ νεκροὶ ἀνεστήθησαν ὑπὸ ζώντων ἀνθρώπων, δηλαδὴ ὑπὸ τῶν Ἠλίου καὶ Ἐλισσαίου. Εἶναι ὁμως ἀδύνατον νὰ ἀναστηθῇ νεκρός, ὁ ὁποῖος ἔχει συμπληρώσει εἰς τὸν τάφον ἤδη τρεῖς ἡμέρας. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ζητοῦν τοιαύτην μαρτυρίαν, διὰ νὰ πιστεύσουν, θὰ ἠδύνατο νὰ τοὺς δοθῇ πρὸς ἀπάντησιν ὁ ἐξῆς λόγος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ: «ὥσπερ γὰρ ἐγένετο Ἰωνᾶς ὁ προφήτης ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας»¹¹². Καθὼς ἐξετάζεται ἡ διήγησις τοῦ Ἰωνᾶ, εὐρίσκειται μεγάλη ὁμοιότης τῆς διασώσεως αὐτοῦ καὶ τοῦ θαύματος τῆς Ὑπερφυοῦς Ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος. Ὁ Ἰησοῦς ἐστάλη εἰς τὴν γῆν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς, διὰ νὰ κηρύξῃ μετάνοιαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὁ Ἰωνᾶς ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν Νινευή, διὰ νὰ κηρύξῃ εἰς τοὺς κα-

τοίκους τῆς πόλεως μετάνοιαν. Ὁ Ἰωνᾶς ἐν τοῦτοις προσεπάθησε νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἀποστολήν, τὴν ὁποῖαν εἶχεν ἀναθέσει εἰς Αὐτὸν ὁ Θεός, ἐνῶ ὁ Ἰησοῦς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον αὐτοπροαιρέτως, διὰ νὰ σωθοῦν πάντες οἱ ἄνθρωποι διὰ τῆς μετανοίας. Κατὰ τὸ κείμενον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης «Ἰωνᾶς δὲ κατέβη εἰς τὴν κοιλίην τοῦ πλοίου καὶ ἐκάθευδε καὶ ἔρρηγε»¹¹³, ἐνῶ ἡ θάλασσα ἦτο τρικυμιώδης. Ὡσαύτως ὁ Ἰησοῦς ἐκοιμάτο, ἐνῶ εἰς τὴν θάλασσαν ὑπῆρχε τρικυμία. Τοῦτο δὲ διότι ὁ Θεὸς εἶχεν οἰκονομήσει τὰ πράγματα, οὕτως ὥστε νὰ γίνῃ γνωστὸν εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Κυρίου ὅτι ἡ δύναμις τοῦ Κοιμωμένου ἦτο Θεία. Εἰς τὸν Ἰωνᾶν, ὅταν ἐγένετο τρικυμία, εἶπεν ὁ προωρέυς: «τί σὺ ρέγγεις; ἀνάστα καὶ ἐπικαλοῦ τὸν Θεόν σου, ὅπως διασώσῃ ὁ Θεὸς ἡμᾶς καὶ οὐ μὴ ἀπολώμεθα»¹¹⁴. Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἰησοῦ κατὰ τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον «προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἠγειραν αὐτὸν λέγοντες: Κύριε, σῶσον ἡμᾶς, ἀπολύμεθα»¹¹⁵. Εἰς μὲν τὸν Ἰωνᾶν ἐλέγθη: «ἐπικαλοῦ τὸν Θεόν σου»¹¹⁶. Ἀπὸ δὲ τὸν Ἰησοῦν ἐζητήθη: «σῶσον»¹¹⁷.

Ὁ ἅγιος Κύριλλος ἐπισημαίνει ἐπιτυχῶς τὴν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ Ἰωνᾶ καὶ τοῦ Κυρίου. Ἀπὸ τὸν προφήτην ζητεῖται παρὰ τῶν συνεπιβατῶν βοήθεια μέσῳ τῆς ἐπικλήσεως τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ. Ἀπὸ τὸν Κύριον ζητεῖται, ὑπὸ τῶν μαθητῶν, ἡ σωτηρία διὰ τῆς ἰδίας Αὐτοῦ δυνάμεως καὶ ἐπεμβάσεως. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ προφήτου καὶ τοῦ Θεανθρώπου Κυρίου συνίσταται περαιτέρω εἰς τὸ ὅτι ὁ Ἰωνᾶς ἐζήτησεν ἀπὸ τοὺς συνταξιδιώτας του νὰ τὸν ρίψουν εἰς τὴν θάλασσαν, προκειμένου νὰ παύσῃ ἡ τρικυμία, διότι ἐθεωρήθη ὅτι λόγῳ τῆς ἁμαρτίας του ἐγένετο ὁ κλύδων τῆς θαλάσσης. Κατὰ τὸ ἱερὸν βιβλίον ὁ Ἰωνᾶς εἶπεν: «ἄρατέ με καὶ ἐμβάλετέ με εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ κοπάσει ἡ θάλασσα ἀφ' ὑμῶν»¹¹⁸. Ἀντιθέτως ὁ Ἰησοῦς χάρις εἰς τὴν Θεῖαν Παντοδυναμίαν Του «ἐπετίμησε τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ θαλάσῃ καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη»¹¹⁹. Ὁ Ἰωνᾶς ἐρρίφθη εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ κήτους, διὰ νὰ καταπαύσῃ ἡ τρικυμία, ἡ ὁποία εἶχεν ἐκσπάσει ἐνωρίτερον, ἐνῶ ὁ Ἰησοῦς κατῆλθεν ἐκουσίως εἰς τὸν Ἄδην, δηλαδὴ τὸ νοητὸν κήτος

Η ΣΑΜΟΘΡΑΚΗ

ΣΤ' ΑΡΧΑΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

Τῆς κ. ΕΙΡΗΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ, πτυχ. Θεολογίας καὶ Πολιτ. Ἐπιστημῶν

Στὸ Βόρειο Αἰγαῖο, λίγα μίλια κάτω ἀπὸ τὰ θρακικὰ ἀκρογιάλια, στέκει βιγλάτορας τὸ ἀκριτικὸ νησί τῆς Σαμοθράκης. Οἱ φυσικὲς του καλλονὲς τὸ καθιστοῦν ἰδανικὸ τόπο παραθερισμοῦ. Κατάφυτο νησί, γεμᾶτο ἰαματικὲς πηγές, μερικὲς μάλιστα γιὰ τὴν βελτίωση τῆς γονιμότητος, προσφέρει ἄνεση μὲ τὰ πολλὰ καὶ καλὰ ξενοδοχεῖα του.

Στὴν ἀρχαιότητα ἡ Σαμοθράκη ἦταν φημισμένη γιὰ τὸ θρησκευτικὸ της κέντρο τῶν Καβείρων, τῶν «Μεγάλων θεῶν». Ἦταν μὲ μυστικὴ λατρεία ποὺ βασιζόταν σὲ κάποια μύηση γιὰ πνευματικότερη ζωὴ. Τὰ ἐρείπια αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ εἶναι σήμερα ἐπισκέψιμα ὕστερα ἀπὸ τὶς ἀνασκαφικὲς καὶ ἀναστηλωτικὲς ἐργασίες. Ὑπάρχει δὲ καὶ ἐνδιαφέρον Μουσεῖο.

Σύμφωνα μὲ τὶς ἀρχαῖες πηγές ὄλοι οἱ μεγάλοι ἥρωες πέρασαν ἀπὸ τὴν Σαμοθράκη γιὰ νὰ μνηθοῦν σ' αὐτὴν τὴν μυστηριακὴ λατρεία, ὅπως ὁ Ἰάσων, ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Ὀρφέας, ὁ Ὀδυσσεύς καὶ ὁ Ἀγαμέμνων. Ἀκόμη καὶ ὁ Κάδμος, ὁ πρίγκηπας τῆς Φοινίκης, πῆγε σ' αὐτὲς τὶς τελετές, ὅπου γνώρισε τὴν Ἀρμονία, τὴν κόρη τοῦ Δία, καὶ τέλεσε ἐκεῖ τοὺς γάμους του. Τὰ μυ-

γων: «ἐκ χειρὸς ἄδου ρύσομαι καὶ ἐκ θανάτου λυτρώσομαι αὐτούς»¹²⁰.

στήρια τῶν Καβείρων τὰ ἀναφέρει καὶ ὁ Ἡρόδοτος στὴν ἱστορία του, ἀποφεύγοντας ὅμως νὰ ἐπισημάνῃ τὰ βαθύτερα μυστικά τους.

Μιὰ ξεχωριστὴ γυναικεῖα προσωπικότης ὑπῆρξε ἰέρεια στὰ Μυστήρια τῆς Σαμοθράκης. Πρόκειται γιὰ τὴν Ὀλυμπιάδα, τὴν μητέρα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἐκεῖ τὴν γνώρισε ὁ Φίλιππος ὁ Β', ὁ Μακεδὼν κι ἐκεῖ στὴν Σαμοθράκη ἐγίναν οἱ γάμοι τους καὶ ἡ σύλληψις τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου, αὐτῆς τῆς προσωπικότητος μὲ οἰκουμενικὲς διαστάσεις.

Κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν Διαδόχων τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου, ὁ Δημήτριος ὁ Πολιορκητῆς (337-283 π.Χ.) νίκησε τοὺς ἄλλους Μακεδόνες καὶ πρὸς ἀνάμνηση αὐτῆς τῆς ἐπιτυχίας του πρόσφερε στὸ ἱερὸ τῆς Σαμοθράκης τὸ ὑπέροχο ἄγαλμα τῆς Νίκης, αὐτὸ τὸ ἀριστούργημα τῆς ἐλληνιστικῆς γλυπτικῆς, ποὺ βρίσκεται σήμερα, κλεμμένο, στὸ Μουσεῖο τοῦ Λούβρου στὸ Παρίσι. Καθὼς τὸ ἔχουν τοποθετήσει στὴν εἴσοδο τοῦ Λούβρου πάνω στὸ πλατύσκαλο τῆς μεγάλης σκάλας, μοιάζει νὰ φέρνει τὸν λεύτερο ἀέρα τοῦ Αἰγαίου, δοξάζοντας τὸ ἐλληνικὸ πνεῦμα στὸ παγκόσμιο κοινὸ.

Μετὰ τὴν Ἀνάστασι καὶ τὴν Ἀνάληψι τοῦ Χριστοῦ, τοῦ νικητοῦ τοῦ θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς, οἱ Ἀπόστολοι, ἔχοντας λάβει τὴν ἐντολὴ Του νὰ πορευθοῦν σὲ ὅλα τὰ Ἔθνη γιὰ νὰ φέρουν τὴν χαρμόσυνη ἀγγελία τῆς Ἀναστάσεως, καὶ ἔχοντας ἐνδυναμωθῆ ἀπὸ τὴν φλόγα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὴν Πεντηκοστή, διεσπάρησαν «μέχρις ἐσχάτου τῆς γῆς». Τότε λοιπὸν κατὰ τὸ 49 μ.Χ. ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀφήνει τὶς Μικρασιατικὲς ἀκτὲς καὶ μὲ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ κατευθύνεται μὲ πλοῖο πρὸς τὴν Μακεδονία γιὰ νὰ φέρῃ τὸ Εὐαγγέλιο στὴν Ἑλλάδα καὶ διὰ μέσου αὐτῆς στὴν Εὐρώπη. Τὸ 16ο κεφ. τῶν «Πράξεων τῶν Ἀποστόλων» ἀναφέρει ὅτι πρὶν φθάσει στὴν Νεάπολη (τὴν σημερινὴ Καβάλα), πέρασε ἀπὸ τὴν Σαμοθράκη. Ἔτσι τὸ εὐλογημένο αὐτὸ νησί ἦταν τὸ πρῶτο Εὐρωπαϊκὸ ἔδαφος ποὺ ἀντίκρουσε ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν κατὰ

τοῦ θανάτου, προκειμένου νὰ ἐμμέσῃ ὁ θάνατος πάντας ὅσους εἶχον καταποθῆ ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἀποκτήσουν οὕτως ἀθανασίαν καὶ σωτηρίαν ὅσοι ἐπρόκειτο νὰ πιστεύσουν εἰς τὸν Χριστόν. Τοῦτο εἶχε προείπει ὁ προφήτης Ὡσηὲ διὰ τῶν ἐξῆς λό-

111. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 178, 12-14.

112. Πρὸβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 178, 20-22, Ματθ. 12,40.

113. Πρὸβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 178, 26, Ἰων. 1,5.

114. Πρὸβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 178, 29-30, Ἰων. 1,6.

115. Πρὸβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 178, 30-31, Ματθ. 8,25.

116. Πρὸβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 178, 31, Ἰων. 1,6.

117. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 178, 31, Ματθ. 8,25.

118. Πρὸβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 178, 32,33, Ἰων. 1,12.

119. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 178, 33-34, Ματθ. 8,26.

120. Πρὸβλ. ΒΕΠΕΣ τ. 39, σελ. 178, 37-38, Ὡσ. 13,14. Ἀνάλογον περιεχόμενον ἐκφράζει ὁ Εἰρμὸς τῆς ΣΤ' Ὡδῆς τοῦ Κανόνος τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα τοῦ συντεθέντος ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ. «Κατῆλθες ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς, καὶ συνέτριψας μοχλοὺς αἰωνίους, κατόχους πεπεδημένων, Χριστέ, καὶ τριήμερος, ὡς ἐκ κήτους Ἰωνᾶς ἐξάνεστης τοῦ τάφου» (Πεντηκοστάριον, Ἐκδόσεις «Φῶς», Ἀθήνα 1960, σελ. 3).

την δεύτερη Ἀποστολική περιοδεία του, συνεχίζοντας τὸ γιγάντιο ἔργο του πρὸς Δυσμάς.

Πέρασαν χρόνια καὶ καιροὶ καὶ στὸ θαλασσοδαρμένο αὐτὸ νησὶ ὅπου, ὅπως λέγει ὁ Ἴων Δραγούμης στὸ βιβλίο του «Σαμοθράκη», «τὰ νερὰ τῆς Μαύρης Θάλασσας, κατηφορίζοντας ἀπὸ τὰ στενὰ τοῦ Αἰγαίου, ἀνάμεσα στὶς δυὸ μεγάλες στεριές, τὴν Εὐρώπη καὶ τὴν Ἀσία», φθάνει κάποια μέρα μὲ Σαμιώτικο καράβι ἢ σπῖθα τῆς Ἐπανάστασης τοῦ «21».

Οἱ Σαμοθρακίτες, φιλήσυχοι νησιῶτες, ἦταν ἀγύμναστοι στὸν πόλεμο. Ὅμως ἀκολούθησαν τὴν Ἐπανάσταση ἀρνούμενοι νὰ δώσουν τοὺς φόρους, τὰ «δοσίματα», στοὺς Τούρκους. Τότε λοιπὸν τὴν 1η Σεπτεμβρίου 1821 ἄρχισε ὁ «χαλασμός». Ἐκεῖνη τὴν μέρα φθάνουν στὸ νησὶ κάπου 2.000 Τούρκοι καὶ ἀρχίζει ἡ σφαγή. «Τρεῖς μέρες βάστηξε τὸ μακελειό». Ἀκόμα καὶ στὴν ἐκκλησία μπήκαν, τύφλωσαν τὰ μάτια τῶν εἰκόνων τῶν Ἁγίων, σύντριψαν τὴν Ἁγία Τράπεζα, τρύπησαν τὸ Εὐαγγέλιο μὲ τὴν λόγχη (ποὺ βρίσκεται τώρα στὸ Ἐθνολογικὸ Μουσεῖο Ἀθηνῶν - Παλαιὰ Βουλῆ) καὶ ἄρπαξαν ὅ,τι πολύτιμο ὑπῆρχε. Ἐνα μῆνα κυνηγοῦσαν τοὺς νησιῶτες στὰ βουνὰ καὶ στὶς σπηλιές. Πολλὲς γυναῖκες ἔπεφταν ἀπὸ τοὺς γκρεμοὺς μὲ τὰ βρέφη τους. Ὅσες βρέθηκαν ζωντανὲς τίς πήραν σκλάβες. «Πήραν πολλοὺς καὶ πολλὰ στὴν Πόλη καὶ τούρκεψαν». Ἀπ' ὅλο τὸν πληθυσμὸ τοῦ νησιοῦ (10.000 κατ.) μόνο ἑκατὸ ἄτομα σώθηκαν, ὅσοι ἦταν πολὺ καλὰ κρυμμένοι στὰ βουνὰ καὶ δὲν τοὺς βρῆκαν οἱ Τούρκοι. Μερικοὶ πρόφθασαν καὶ ἔφυγαν μὲ πλοῖο κατὰ τὴν Ρούμελη.

«Ἐφτὰ-ὄχτῳ χρόνια ἔμεινε σχεδὸν ἔρημο τὸ νησὶ», γράφει ὁ Ἴων Δραγούμης. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ποὺ πήραν σκλάβους οἱ Τούρκοι ἦταν καὶ παιδιὰ. Πέντε ἀπὸ αὐτὰ τὰ παιδιὰ εἶναι οἱ σημερινοὶ ἅγιοι Νεομάρτυρες τῆς Σαμοθράκης. Ὅταν αὐτὰ τὰ πέντε ἄγόρια, ποὺ εἶχαν ἐξιλαμισθῆ, μεγάλωσαν καὶ ἔφθασαν κοντὰ στὰ 30 τοὺς χρόνια, ἐπέστρεψαν στὴν χριστιανικὴ πίστη. Αὐτὸ ὅμως εἶναι γιὰ τὸ Ἰσλὰμ βλασφημία ποὺ τιμωρεῖται μὲ θάνατο. Ἔτσι ὠδηγήθηκαν στὸ φοβερὸ μαρτύριο τοῦ τροχοῦ στὴν μικρὴ πόλη Μάκρη, ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀλεξανδρούπολη, ὅπου πρόσφεραν τὴν ζωὴ τους γιὰ τὴν ἀπόλυτη ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου, τὸ 1835. (Τότε ἡ Θράκη δὲν εἶχε ἀκόμη ἐλευθερωθῆ). Τὰ ὀνόματα αὐτῶν τῶν Νεομαρτύρων τῆς Σαμοθράκης εἶναι: Μανουήλ, Γεώργιος, Μιχαήλ, Θεόδωρος, Γεώρ-

γιος. Ἡ ἐπίσημη ἀγιοποίησί τους ἔγινε τὸ 1985 ἐπὶ Πατριάρχου Δημητρίου καὶ ἡ μνήμη τους ὠρίσθηκε νὰ ἐορτάζεται κάθε Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ (κινητὴ ἐορτή).

Αὐτὴ εἶναι λοιπὸν ἡ Σαμοθράκη, κομμάτι ἐλληνικὸ τῆς αἰώνιας ἐλληνικῆς Πατρίδας. Γι' αὐτὸ ὅταν ρώτησαν τὸν Ἴωνα Δραγούμη γιατί δὲν γίνεται κοσμοπολίτης, ἐκεῖνος ἀπήντησε: «Δὲν μπορῶ ἐγὼ νὰ πάψω νὰ εἶμαι Ἕλληνας ἐπειδὴ τὸ θέλει μὴ θεωρία, ἢ ἓνα αἶσθημα ὄχι δικό μου, παρὰ ξένο».

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΚΑΤΗΧΗΤΩΝ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Στὴν Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος λειτουργεῖ Φροντιστήριο Ὑποψηφίων Κατηχητῶν ποὺ ἰδρύθηκε τὸ 1960 μὲ ἀπόφαση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Ἐπὶ σειρά ἐτῶν, μὲ τὸ εἰδικὸ πρόγραμμα μαθημάτων καὶ ἐκπαιδευτικῶν εὐκαιριῶν, προσφέρει στοὺς νέους, ποὺ ἐπιθυμοῦν νὰ ὑπηρετήσουν τὸ κατηχητικὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας, τὴν εὐκαιρία νὰ καταρτισθοῦν θεωρητικὰ καὶ πρακτικὰ γιὰ τὸ τόσο ὑψηλὸ ἔργο τους.

Τὰ μαθήματα γίνονται κάθε Σάββατο 3.45' - 7.30' μ.μ. στὴν αἴθουσα τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας (Κολωνάκι). Γίνονται δεκτοὶ Σπουδαστὲς καὶ τῶν δύο φύλων, ἡλικίας 18 - 40 ἐτῶν, ἀφοῦ προσκομίσουν: α) Ἀποδεικτικὸ Σπουδῶν (τουλάχιστον Ἀπολυτήριο Λυκείου) καὶ β) δύο πρόσφατες φωτογραφίες.

Οἱ ἐγγραφὲς γίνονται καθημερινῶς, κατὰ τίς ὥρες 8 π.μ. ὡς 2 μ.μ. στὸ Γραφεῖο τοῦ Φροντιστηρίου Ἱ. Γενναδίου 14 (δίπλα στὸν «Εὐαγγελισμό») - τηλ. 7238.360.

Στὶς 5 Ὀκτωβρίου, ἡμέρα Σάββατο, καὶ ὥρα 5 μ.μ. θὰ γίνῃ στὴν Αἴθουσα Τελετῶν τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας ἡ ἐναρξὴ τῶν μαθημάτων τοῦ Φροντιστηρίου.

Στὴν ἴδια αἴθουσα τὴ δεύτερη Δευτέρα κάθε μηνὸς τὸ ἀπόγευμα, μετὰ τὸν Ἑσπερινό, λειτουργεῖ καὶ τὸ Φροντιστήριο Ἐπιμορφώσεως Κατηχητῶν.

Ἐναρξὴ τὴν Δευτέρα, 21 Ὀκτωβρίου.

Ἄν θέλεις νὰ ἀκούγεται ἡ φωνὴ τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὰ ραδιοκύματα, ἐνίσχυσε τὸ Ραδιοφωνικὸ Σταθμὸ τῆς, τὸν 89,4 FM STEREO. Ἀριθμὸς λογαριασμοῦ Ἐθνικῆς Τραπεζῆς: 146/558090-03.

Τὰ βράχια πὸν ἀγαπούμε!

Διαβάσαμε στὸν «Ποιμένα», τὸ ὁμορφο μηνιαῖο περιοδικὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μυτιλήνης —τὸ ὁποῖο κυκλοφορεῖ εὐσήμως ἐπὶ ἐξηνταένα ὀλόκληρα χρόνια— ἓνα σχόλιο γιὰ τὶς βραχονησίδες, μ' ἀφορμὴ τὰ τελευταῖα γεγονότα. Πρωτεύουσα τοῦ Αἰγαίου ἢ Λέσβος —τὸ τρίτο σὲ ἔκταση νησὶ τῆς χώρας, μετὰ τὴν Εὐβοία καὶ τὴν Κρήτη— καὶ ἡ φωνὴ τῆς εἶναι πρέπει νὰ εἶναι σεβαστὴ:

Ἀπὸ ἐπίσημα χεῖλη Ἀμερικανῶν καὶ Εὐρωπαίων ἐλέχθη ὅτι οἱ Ἕλληνες δημιουργοῦν ζητήματα καὶ ἐνοχλοῦν τοὺς Διεθνεῖς ὀργανισμοὺς γιὰ ἓνα βράχο στὴ θάλασσα. Ἀλλὰ λησμονοῦν ὅτι ὅλη ἢ Ἑλλάδα ἀποτελεῖται ἀπὸ βράχια, εἴτε στὴ θάλασσα εἶναι αὐτὰ εἴτε στὴ στεριά. Γιὰ μᾶς ὅλα αὐτὰ εἶναι «μέλη ἐκ μέλους» τοῦ ἐνὸς σώματος πὸν λέγεται Ἑλλάδα. Καὶ ὅτι γι' αὐτὰ τὰ βράχια πολέμησαν γενεὲς γενεῶν Ἑλλήνων καὶ ἔχρυσαν τὸ αἷμα τους, εἴτε Σούλι καὶ Ζάλογγο ἢ Μπιζάνι λέγονται αὐτά, εἴτε Ψαρὰ καὶ Ὑδρα στὴ θάλασσα. Καὶ ἂν γιὰ τὴν Τουρκία οἱ βραχονησίδες αὐτὲς τοῦ Αἰγαίου ἔχουν σημασία, πολὺ μεγαλύτερη σημασία ἔχουν γιὰ μᾶς. Ἀλλὰ αὐτὰ γιὰ τοὺς μεγάλους καὶ τοὺς πολιτισμένους συμμάχους εἶναι τόσο μικρὰ καὶ ἀσήμαντα, ὅσο ἓνας βράχος μέσα στὸ πέλαγος.

Τί κάναμε ἀπὸ τότε πὸν πήραμε αὐτὰ τὰ νησιὰ καὶ ξερονήσια βάσει ἐπίσημων συμβάσεων στὴν κυριαρχία μας; Τόσο δύσκολο θὰ ἦταν νὰ ὑπάρχει κάποια σημάση ἀπὸ τότε σὶς συνοριακὲς αὐτὲς βραχονησίδες; Νὰ χισθεῖ στὸ ἐμφανεστερο σημεῖο κάθε βραχονησίδας ἔστω μὴ ἀπλή στήλη νὰ φανερώνει τὰ σύνορά μας καὶ τὴν κυριαρχία μας, ὅταν μάλιστα γνωρίζουμε τὶς διαθέσεις τῶν γειτόνων μας; Ἀλλὰ καὶ μήπως τώρα, κατὰ τὸ ἐπεισόδιο τῆς Ἱμια, ἐνεργήσαμε μὲ ἀποφασιστικότητα, μὲ σταθερότητα καὶ σύμπνοια;

Ἄς κάμουν οἱ ἀρμόδιοι τὸν αὐτοέλεγχό τους, ἀντὶ νὰ ἐπιρρίπτον ὁ ἓνας στὸν ἄλλο, ὡς συνήθως, τὴν εὐθύνη.

Ἡ φτώχεια γένους θηλυκοῦ

Πρόσωπο μὲ πρόσωπο μὲ τὸν κυνισμό καὶ τὴν ἀστοργία τῆς ἐξουσίας μᾶς φέρνει ἡ παγκόσμια διάσκεψη πὸν ἔγινε ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ ΟΗΕ στὴν Κωνσταντινούπολη. Γιὰ τὰ προβλήματα πὸν ὑποβαθμίζουν τοὺς ὄρους ζωῆς σὶς μεγάλες ἀστικὲς

συγκεντρώσεις —αὐτὸ εἶναι τὸ θέμα τῆς διάσκεψης— δὲν θὰ λυθοῦν ἀπὸ καθέδρας.

Οἱ τραγλοδύτες τῶν πόλεων δὲν θὰ σταματήσουν εὐκόλα νὰ πεθαίνουν μὲ ρυθμὸ 50.000 ψυχὲς τὴν ἡμέρα, γιὰ τὴν οἱ συνθήκες διατροφῆς καὶ διαβίωσης εἶναι γι' αὐτοὺς ἀπάνθρωπες.

Καὶ σήμερα ἡ φτώχεια στὸν πλανήτη μας εἶναι γένους θηλυκοῦ: ἀπὸ τὸ 1,3 δισεκατομμύρια ψυχὲς πὸν ζοῦν βυθισμένες στὴν ἔνδεια τὸ 70% εἶναι γυναῖκες καὶ μικρὰ κορίτσια. Κι ἀκόμη, τὰ περίπου 100 ἑκατομμύρια ἀστέργων πὸν ὑπάρχουν σ' ὅλο τὸν κόσμο, εἶναι στὴν πλειονότητά τους γυναικόπαιδα: αὐτὰ κυρίως πληρώνουν τὸ τίμημα τῶν πολιτικῶν ἀνωμαλιῶν στὸν Τρίτο Κόσμο κι αὐτὰ πυνκνώνουν τὰ караβάνια τῆς προσφυγιάς —ἀπὸ τὰ 23 ἑκατομμύρια τῶν ξεριζωμένων περίπου 16 εἶναι γυναῖκες καὶ πλάσματα τρυφερῆς ἡλικίας...

Βραχονησίδων Ἱμια τῆς ἠθικῆς ἐφύμνια

Διαβάσαμε σὲ ἐφημερίδα μεγάλης κυκλοφορίας τῶν Ἀθηνῶν ἓνα δηκτικὸ δημοσίευμα γιὰ τὴν δῆθεν ἀδιαφορία τοῦ κράτους ὅσον ἀφορᾷ τὴν οἰκονομικὴ στήριξη τῶν χηρῶν τῶν τριῶν ἡρώων τῆς Ἱμια. Στὴν ἐφημερίδα ἀνεγράφετο ὅτι οἱ παροχὲς πὸν ἐδόθησαν εἶναι τῆς τάξεως τῶν μερικῶν δεκάδων χιλιάδων δραχμῶν μηνιαίως. Ἦτοι 106.000 δραχμὲς στὴ χήρα Καραθανάση, 75.280 στὴν χήρα Βλαχάκου καὶ 43.160 στὴ χήρα Γιαλοποῦ. Δημοσιεύεται ἐπίσης ἡ πληροφορία ὅτι οἱ δύο πρώτες δὲν παίρνουν ὀλόκληρη τὴν σύνταξη ὡς ἐργαζόμενες στὸ Δημόσιο καὶ ἄλλα τινά. Ὁ ἐπιεικέστερος χαρακτηρισμὸς εἶναι ὅτι ἐγράφησαν ἀβασάνιστα καὶ δίχως νὰ διασταυρωθοῦν. Ἡ ἀλήθεια —εὐτυχῶς— εἶναι ἐκ διαμέτρου ἀντίθετη μὲ τὸ δημοσίευμα καὶ εἶναι ἡ ἐξῆς:

Μὲ προεδρικὸ διάταγμα πὸν ὑπογράφηκε τὴν 8.2.96 οἱ ἀπολέσαντες τὴ ζωὴ τους κατὰ τὴν πτώση τοῦ ἐλικοπτέρου στὴν θαλάσσια περιοχὴ Ἀνατολικοῦ Αἰγαίου προήχθησαν κατὰ δύο βαθμοὺς, δηλ. οἱ Ὑποπλοίαρχοι Καραθανάσης Χριστόδουλος καὶ Βλαχάκος Παναγιώτης προήχθησαν στὸ βαθμὸ τοῦ Ἀντιπλοίαρχου, ὁ δὲ ἀρχικελευστής Γιαλοπὸς Ἐκτωρ στὸ βαθμὸ τοῦ Σημαιοφόρου.

Σύμφωνα μὲ τὸν κώδικα πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν συντάξεων Π.Δ. 10ΔΙ/1041/79 ἄρθρα 34 καὶ 48 τοὺς χορηγήθηκε σύνταξη δύο βαθμῶν ἐπιπλέον, δηλαδὴ στοὺς Ἀντιπλοίαρχους σύνταξη Ἀρχιπλοίαρχου καὶ στὸ Σημαιοφόρο σύνταξη Ὑ-

ποπλοιάρχου. Στο πλαίσιο αυτό οι ύπολογισθείσες συντάξεις που χορηγούνται από 1.5.96 έχουν ως έξις:

Για τη χήρα του 'Αντιπλοιάρχου Καραθανάση με ένα παιδί: Σύνολο 298.259 δρχ. 'Επειδή όμως εργάζεται στο Δημόσιο λαμβάνει 195.305 δρχ. Για τη χήρα του 'Αντιπλοιάρχου Βλαχάκου χωρίς παιδί: 233.116 δρχ. Για τη χήρα του Σημαιοφόρου Γιαλοπού χωρίς παιδί: 137.401 δρχ.

Πέραν αυτών οι τρεις χήρες έλαβαν εφάπαξ βοήθημα ως έξις: Χήρα Χ. Καραθανάση 18.592.156. Χήρα Π. Βλαχάκου 12.342.957. Χήρα Ε. Γιαλοπού 8.047.599. 'Επίσης θα λαμβάνουν μηνιαίο μέρισμα του Μ.Τ.Ν. ως έξις: Χήρα Χ. Καραθανάση 83.762 δρχ., 'Υποναύαρχος. Χήρα Π. Βλαχάκου 83.762 δρχ., 'Υποναύαρχος. Χήρα Ε. Γιαλοπού 55.230, 'Αντιπλοίαρχος.

Σύμφωνα με το Ν. 1911/90 άρθρο 19 προβλέπεται ή πρόσληψη των συζύγων των άπολεσθέντων αξιωματικών ως ΜΠΥ στο Γενικό 'Επιτελείο Ναυτικού. Των δικαιωμάτων αυτών έκανε χρήση μόνον ή χήρα Ε. Γιαλοπού για την όποιαν έχει κληθεί διαδικασία προσλήψεως.

'Ο καπνός βορείως, όριζοντίως και καθέτως

Οί τρεις στους δέκα Θεσσαλονικείς μαθητές καπνίζουν, σύμφωνα με έρευνα που διενεργήθηκε με δείγμα δύο χιλιάδων μαθητών και μαθητριών σε δέκα λύκεια της συμπρωτεύουσας.

Τα περισσότερα τσιγάρα τά καπνίζουν όταν βρίσκονται με φίλους και κατά τη διάρκεια της διασκεδάσεως.

Σύμφωνα με τά στοιχεία της έρευνας, ή όποια έγινε από τους φοιτητές της 'Ιατρικής Σχολής του 'Αριστοτελείου Πανεπιστημίου, προκύπτει ότι οι μαθητές ξεκινούν το κάπνισμα από την ήλικία των 16 ετών σε ποσοστό 30%, ενώ αν στην οικογένεια υπάρχουν καπνιστές, το ποσοστό ανεβαίνει στο 34%. Το κάπνισμα είναι πιο συχνό σε περιπτώσεις διαταραγμένων σχέσεων στην οικογένεια, καθώς ή αναλογία καπνίσματος είναι διπλάσια στα παιδιά που ζούν με τον ένα γονέα 54,5%, σε σχέση με αυτά που ζούν με τους δύο γονείς τους (28,9%).

'Ενδιαφέρον παρουσιάζει ή άποψη των ίδιων των μαθητών για το κάπνισμα. Οί περισσότεροι (60%) ύποστηρίζουν πως το κάπνισμα είναι μέσο χαλαρώσεως, ενώ οι μη καπνιστές συμμαθητές τους το χαρακτηρίζουν ως μέσο επίδειξεως. Στους άριστους μαθητές και κυρίως σε αυτούς που ασχολούνται με τον άθλητισμό, το κάπνισμα είναι έλαττωμένο. Καπνιστές και μη, θεωρούν (σε ποσοστό πάνω από 97,1%) το κάπνισμα βλαβερό και το 71,4% θέλει να το σταματήσει. Το 67,3% των μαθητών μάλιστα, ύποστηρίζει πως το κάπνισμα θα

πρέπει να άπαγορευθεί στους δημόσιους χώρους.

Συστηματικοί καπνιστές οι δεκαεξάρηδες, έδειξε ή έρευνα του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Πάντως, όταν ρωτήθηκε δεκαεξάρης αν καπνίζει, άπάντησε: «Τώωωρα..., τό 'χω κόψει εδώ και δύο χρόνια!».

Και λίγο μαύρο ή μάλλον γκριζο χιούμορ!...

Ζήτημα ζωής και θανάτου

'Εκθεση της Στατιστικής 'Υπηρεσίας της Εύρωπαϊκής 'Ενώσεως κρούει τον κώδωνα του κινδύνου — όχι άσφαλώς για πρώτη φορά και, δυστυχώς, ούτε και για τελευταία — για το δημογραφικό, διαπιστώνοντας ότι ή ύπογεννητικότητα άπειλει τη... Γηραιά 'Ηπειρο.

Η έκθεση προειδοποιεί για την άριθμητική άνισότητα μεταξύ συνταξιούχων και εργαζομένων, επανέρχεται στο περιήφημο «ζήτημα» της πάλης των ήλικιών και έμφανίζει την εικόνα της Εύρώπης σε 30 χρόνια ιδιαίτερα άπαισιόδοξη, εάν δεν ληφθούν έγκαιρώς μέτρα.

'Αναλυτικότερα, το 2025 τά άτομα πάνω από 60 χρονών θα έχουν αύξηθεί κατά 50% δηλαδή κατά 37 έκατομμύρια, ό συνολικός άριθμός των συνταξιούχων θα φθάσει τά 113,5 έκατομμύρια — σχεδόν το ένα τρίτο του πληθυσμού της Εύρωπαϊκής 'Ενώσεως — τά άτομα άνω των 80 θα έχουν διπλασιασθεί ή και τριπλασιασθεί, ενώ παράλληλα θα συρρικνωθεί κατά 13 έκατομμύρια ό ενεργός πληθυσμός, δηλαδή τά άτομα 20 έως 59 χρονών, και κατά 10 έκατομμύρια ό άριθμός των παιδιών και εφήβων, πώση της τάξεως του 11%, στις ήλικίες κάτω των 20 χρόνων.

Παράγοντας—κλειδί στην άπολύτως άναγκαία άναδιάρθρωση της άγοράς εργασίας άνάλογα με τη ζήτηση, αλλά και στον έκουγχρονισμό των συστημάτων κοινωνικής προστασίας, θα είναι ή άλληλεγγύη μεταξύ νέων και ήλικιωμένων. Η παρακμή, όμως, του θεσμού της οικογένειας, πυρήνος στηρίξεως και προστασίας των γηραιότερων, καθώς και οι οικονομικές ύποχρεώσεις των νεωτέρων προς τους συνταξιούχους, ύπερογκες, παρά την περικοπή έξόδων από την εκπαίδευση και τις κοινωνικές ασφάλισεις, λόγω του περιορισμένου άριθμού παιδιών, δεν εύνοούν τά άλληλέγγυα αισθήματα. «'Ο μικρότερος άριθμός παιδιών στο παρελθόν συνοδεύθηκε και από αυτόματη πώση των κατά κεφαλήν έξόδων για την εκπαίδευση και την άνατροφή», διευκρινίζεται.

Μόνη αισόδοξη διαπίστωση, ή όποια στηρίζεται σε άλλες έρευνες είναι ή μεταβολή στις διαθέσεις των Εύρωπαίων, οι όποιοι θα ήθελαν περισσότερα παιδιά απ' όσα έχουν.

Μαν. Μελ.